

PÉNZES OTTÓ

A MAGYAROK TÖRTÉNETE

ALAPFOKON

tortenelem.kepesiskola.hu

**A MAGYARSÁG EREDETE,
AZ ÁRPÁD HÁZ KIRÁLYAI**

A magyar nép eredetének kérdése

A magyar nép eredetének kérdése nagyon bonyolult. Úgy tűnik, hogy több variációt is meg kell vizsgálnunk, és még akkor sem biztos, hogy közelebb jutottunk a helyes válaszhoz. Pedig, nekünk, magyaroknak egyáltalán nem mindegy, hogy honnan származik ma is egyedülálló nyelvünk, magas szintű kultúránk. Ha bátor, nagy tudású, harcos nép volt az őszünk, akkor az nekünk ma is tartást, büszkeséget adhat. Ha azonban a felmenőink között pusztán halászó, gyűjtögető, kevésbé jelentős népeket találunk, akkor ez a tartás hiányozni fog belőlünk.

Ez tehát a tétje az őstörténetünk tisztázásának.

Nagyon sokan foglalkoztak és foglalkoznak a magyarság eredetének kérdésével. Vannak írásos emlékek is, mint például az a *Gesta Hungarorum* (Magyarok Cselekedetei) című krónika, amit III. Béla királyunk jegyzője, Anonymus (Névtelen) írt a XII. század végén, vagy Kézai Simon hasonló című gesztája (krónika) majd száz évvel később. Még kínai, arab, mongol, görög és bizánci feljegyzések is vannak őstörténetünkről. Aztán ne feledkezzünk el Julianus barátról, aki IV. Béla udvarából ment az őshaza felkutatására, vagy az ezernyolcszázados évek elején Belső-Ázsia felé induló Körösi Csoma Sándorról sem, akit szintén népünk eredete izgatott. Az ő nyomában haladt a nemrég elhunyt Kiszely István antropológus professzor. Nagyon sokat köszönhetünk László Gyula régész professzornak, aki a kettős honfoglalás elméletét dolgozta ki. (Ő festőművész is volt. „*Ötven rajz a honfoglalókról*” című sorozata hiteles képet ad a korszak ruházatáról, fegyverzetéről.) Meglepő, de figyelemreméltó elméletet vall Pap Gábor művészettörténész is. Természetesen ott vannak az eredetmondák is, amelyeket az egyszerű emberek szájról, szájra hagyományoztak évszázadokon át az egymást követő generációkra. Ezekbe persze mindig keveredett valamiféle mesés elem is, de a mély, a lényeges üzenet mindig változatlan maradt.

Tehát, nagyon sokféle elképzelés és elmélet létezik a magyarság eredetével kapcsolatosan. Ezek közül három tarthat számot figyelemre:

- A finnugor eredetelmélet, amit ma Magyarországon hivatalosan a tudomány elismer. Igaz, ez már egyre inkább csak a nyelv kérdésében alátámasztható. Mégis foglalkoznunk kell vele, már csak azért is, hogy megtudjuk, miképpen próbálják meg a nagyhatalmak egy másik nép jelentőségét kisebbiteni. Bizonyítékok találhatók ugyanis arra, hogy a magyarok felett uralkodó Habsburgok (németek) azért „találták ki” nekünk ezt az elméletet, hogy könnyebben elbírijanak velünk, mint alattvalókkal. S hogy ez miért maradhatott fenn máig? Azért, mert a Habsburgok után következő elnyomó hatalmaknak is jól jött a magyarok jelentőségének kisebbitése.
- A belső-ázsiai eredetelmélet, ami a szkíta-türk-hun-avar-magyar rokonság nyomát kutatja.
- A kárpát-medencei őshaza elmélet, ami nemcsak a vándorlás végének, hanem kiindulópontjának is a mai hazánkat tartja.

Eredet, vándorlás és letelepedés

A hivatalos álláspont, mely szerint a magyarok finnugor népcsaládból származnak, mára tarthatatlanná vált. A tudósok már csak nyelvrokonságról beszélnek, bár ennek alapjai is megkérdőjelezhetők.

Eszerint őseink több ezer évvel ezelőtt az Ural hegység keleti lábánál éltek. Vándorlásuk során az Ural nyugati oldalára érkeztek (Ez Baskíria, amit Julianus barát útja óta Magna Hungáriának neveztek.). A finnek észak felé vándoroltak, az ugorok pedig három részre szakadtak (vogul, osztják, magyar). Ezután a magyarok Levédiába érkeztek, ahol a Kazár Birodalom fennhatósága alatt éltek. Innen kiszakadva a magyar törzsek Etelközbe (ez a kifejezés folyóközt jelent, s talán a Dnyeper, Duna vidékét jelöli) vonultak, ahol törzsszövetséget kötöttek egymással (vérszerződés). Fejedelemnek, a legnagyobb törzs (Megyer) vezérét, Álmost választották.

A szövetséget kötő törzsek: Megyer, Nyék, Kér, Keszi, Jenő, Tarján, Kürt-Gyarmat

A törzsi vezérek nevei: Álmos, Előd, Ond, Kond (Kend), Tas, Huba, Töhötöm (Tétény)

A magyarok származásáról szóló második elképzelést sokkal jobban alátámasztják az eredetmondák, a régészeti, az embertani és a néprajzi adatok. Eszerint az őshaza Belső-Ázsiában volt, a mai Kína és Mongólia határvidékén. (Újgúriában, a jogurok földjén ma is olyan népesség él, amelynek kultúrája és embertani jegyei alapvető hasonlóságot mutatnak a mai magyarságéval. Kőrösi Csoma Sándor ezt a helyet határozta meg saját úti céljával, amikor az őshazát kereste.) Innen indultak el a magyar törzsek, és valójában az ő érkezésük már a honfoglalás volt. Magyarországon a XIX. század közepéig azt tanították, hogy „a magyarság három hullámban jött be a Kárpát-medencébe: 361-ben, mint hunok, 568-ban, mint avarok és 895. május 10-én, mint Árpád népe”. Tehát a hun, avar, magyar rokonság egyértelmű, mint ahogyan az is, hogy mindezek a népek a nagy keleti sztyeppén (egybefüggő eurázsiai füves puszta) szkíta néven voltak ismertek.

A honfoglaló törzsek valóban a Baskíria, Levédia útvonalon érkeztek Etelközbe, a vérszerződés helyszínére. Az is igaz, hogy korábban hosszú ideig éltek szomszédságban a finnugor népekkel, de hogy rokonságban lettek volna, annak semmi alapja nincs.

A harmadik elképzelés eléggé új keletű és merész is. Abból indul ki, hogy a Kárpát-medence, ahol élünk, nem egyszerűen az úti célja volt ennek a nagy kultúrájú népnek, hanem az őshazája is. Mivel legeltető állattartással foglalkoztak, ezért a nagy összefüggő eurázsiai füves pusztákon vándoroltak. Ha a térképre pillantunk, láthatjuk, hogy ez a terület létezik is a Kárpát-medencétől, a Kaukázus és a Kaszpi-tenger vidékén át, egészen a Turáni alföldig, vagyis Kína határáig. E két végpont között éltek a rendkívül harcias és nagy kultúrájú népek, amelyeket szkítáknak, szarmatáknak, szittyáknak, türköknek, hunoknak, avaroknak, magyaroknak nevezték, attól függően, hogy mikor és melyik nép hol találkozott velük. A honfoglalás eszerint hon-visszafoglalás.

Amit azonban mi a magyarok honfoglalásának nevezünk, az 895-ben következett be. Ekkor már Álmos fia, Árpád állt a törzsszövetség élén. Körülbelül 400 ezer magyar több szakaszban telepedett le a Kárpát-medencében. A főerők Árpád fejedelem vezetésével a Vereckei szoroson át érkeztek. (Gyönyörű panoráma kép készült erről az eseményről. Ezt a Feszty-körképet Ópusztaszeren csodálhatjuk meg. A fehér ló mondája pedig a területfoglalásról szól.)

A magyarok hitvilága

Nagyon fontos megértenünk, hogy a Kárpát-medencébe érkező népcsoport nem volt barbár. Sőt ősi írásbeliségen, a rovásíráson alapuló hatalmas műveltséget, csodálatos hitvilágot hozott magával. (A ma oly büszke nyugat-európai népek tőlük vettek át olyan civilizációs kellékeket, mint például az alsónadrág, vagy a zakó.) A kereszténység felvételekor azonban ezt a hitvilágot pogányságnak minősítve mindent elpusztítottak. Megsemmisítették az összes rovásírásos emléket, és megpróbálták eltüntetni az ősi hitvilág nyomait. Pedig az szintén az egyistenhiten és a szentháromságon alapult (Az ősi szokásokat keresztény ünnepekkel „fedték” el.)

Na, de nézzük meg, mi is volt az alapja ennek a hitvilágnak. A magyar monda és mesevilág ad ma csak eligazítás, így az egész rendszert átlátni már nehéz. Ami azonban tudható és látható, az gyönyörű és megrendítő.

A hitvilág alapja egy hatalmas fa! A világfa, az égígérő fa. Ez három részre tagolódik:

A föld alatt lévő rész, az ALVILÁG, ahol a kígyók, gyíkok, békák szimbolizálják (jelentik) a rontó szellemeket.

A föld fölötti rész, a fa törzse az EVILÁG, ahol anyagi mivoltában él az ember. Teszi a dolgát, családot alapít, gondoskodik az övéiről. Itt van közöttük az a különleges, megjelölt személy is, aki képes arra, hogy a harmadik, a feljebbvaló világgal is kapcsolatba lépjen. Ő a táltos. (Sámánnak is szokták nevezni. Bár valóban a sámánok nagy családjába tartozik, azért van néhány különbség: táltosnak születni kell, a sámánságot tanulják. A táltos nem használ semmilyen „szert”, hogy révületbe esve találkozhasson a „fenti világgal”.) Táltos – vagy sámán – jelnek tartották azt, ha valaki foggal, vagy 11 újjal született.

A fa teteje – 7 (vagy 9) ágú korona – vagyis a fenti, a TÚLVILÁG. Ez a jó szellemek világa. A fák agai között van a Nap és a Hold. A Nap a teremtőerő, vagyis a férfi, a Hold pedig a termékenység, vagyis a női szimbólum. A fa tetején madár ül, ami a lelkeket hordozza. (Ez a sólyommadár jelenik meg, mint hírhozó, amikor a magyar uralkodócsalád, az Árpád-ház őse, Álmos születik.) A sólyommadár – kerecsensólyom –, mint turul ősi jelképe nagymúltú nemzetünknek.

Fontos szerepet kap az ősi hitvilágban a csodaszarvas is. Ez az égi eredetű állat vezeti el Hunort és Magort a magyarok egyik fontos szálláshelyére. Hunor és Magor a bibliai Nimród fiai. (Nimród apja Kám, ő pedig Noé fia volt.) A magyar krónikák tehát a magyarság bibliai eredetét is számon tartották.

Fontos még megjegyezni azt is, hogy a honfoglalás idején, a keletről érkezett elődeink már a kereszténység hívei voltak. (Ennek elemei az ősi hitvilágban is megtalálhatók.) Ez azonban nem az a kereszténység volt, ami addigra Európában már elterjedt. Európában az úgynevezett zsidó-kereszténység üldözte, és meg is semmisítette a keleti irányzatot. (Kis Pippin tehát a zsidó-keresztény állam megalapítását hajtotta végre, Szent István király is ezt vette át a Német-Római Császárságtól.)

A kalandozások kora

Amikor a magyarok a Kárpát-medencébe érkeztek, már jól működő államszervezetük volt. Ez természetesen nem a frank típusú feudális alapokon nyugvó változat volt, hanem egy nomád jellegű, a törzsi, nemzeti hierarchián alapuló rendszer, melynek a „magja” a család. Még a letelepedés után is sokáig használták a jurttát, ami különösen a vándorlások idején volt rendkívül hasznos. Aztán elkezdtek félig földbe süllyesztett házakat építeni, és a legeltető állattartás mellett már intenzíven műveltek földet. Bár alapvetően önellátásra rendezkedtek be, de azért tartottak kereskedelmi kapcsolatot a keleti világgal is.

Úgy tűnt, hogy a magyarok érkezése felborítja Európában azt a kialakuló rendet, amelyet az éppen formálódó nagy német birodalom határozott meg. Igaz, eleinte még éppen ők hívták segítségül – zsold és zsákmány fejében – a magyarokat hadjárataikba. Később azonban már éppen tőlük féltették hatalmukat. Ezért a németek, hatalmas, 100 ezer fős sereget zúdítottak a magyarokra, akik alig 30 ezer fős sereggel szálltak szembe velük. A gyors, kíméletlen harcmodorral és a visszacsapó íjjal a német nehézlövesség nem tudott mit kezdeni, így 907-ben, a Pozsonyi csatában a magyarok hatalmas győzelmet arattak. Nagy árat fizettek ezért, hiszen Árpád (és több fia is) meghalt a küzdelemben. Őt életben maradt fia, Zolta követte a fejedelmi trónon. Az új fejedelem idején is folytatódtak azok a hadjáratok, amelyeket az utókor kalandozásoknak nevezett el. Őseink végigszáguldozták a németföldet, eljutottak Franciaországba, Itáliába, Hispániába, kelet felé pedig Bizáncba. (Ezekről a hadjáratokról számol be a Sankt Gallen-i kaland és a Botond-monda is.)

A gazdag zsákmánnyal hazatérő magyarok rettegésben tartották egész Európát. (Létezik egy érdekesnek tűnő magyarázat ezekre a hadjáratokra, legalábbis ezek egy részére. Persze ez csak akkor nyerhet értelmet, ha elfogadjuk a hármas, hun-avar-magyar honfoglalás elméletét. Eszerint a kalandozások igazi oka az volt, hogy a magyarok visszaszerezzék azokat a kincseket, amelyeket éppen ezek az európai népek zsákmányoltak a hun és az avar birodalom szétesése után.)

Azt biztos, hogy 933-ban Merseburgnál, majd 955-ben Augsburg melletti Lech mezőn vereséget szenvedtek a magyarok a német lovasságtól. (A Lehel monda erről az eseményről szól.) Az új fejedelem, Taksony ezért nyugatra már egyáltalán nem indított hadjáratot. Fia, Géza (Gyeücsa) pedig be is fejezte ezeket a hadműveleteket. Ő már a németekkel való megegyezésre törekedett. Jól látta, hogy Európában a zsidó-keresztény vallás és a hozzá kapcsolódó feudális berendezkedés rendkívül megerősödött. Elhatározta, hogy a magyarságot is bekapcsolja ebbe a rendszerbe. Békét kötött I. Ottó német császárral, és hittérítő papokat kért tőle. (A családi szálakat, házasságokat is úgy szőtte, alakította, hogy azok már politikai szövetségeket is jelentettek.) A bencés szerzetesek segítségével megalapította 966-ban Szent Márton hegyén az első apátságot. (Ez lett a Pannonhalmi Apátság.)

Az ősi magyar hitvilág és a hozzá kapcsolódó társadalmi rend azonban nagyon erős volt, így Gézának erőszakos módszerekhez kellett folyamodni. A feszültség akkor tört a felszínre, amikor Géza váratlanul meghalt. Az ősi jog szerint Árpád családjának legidősebb tagját, vagyis Koppány vezért illette volna a fejedelmi cím. Géza azonban végrendeletében – nyugati mintára – a fiára, Vajkra (István) hagyta azt. (Ő addigra már feleségül vette a bajor, vagyis német herceg lányát Gizellát, és maga is megkeresztelkedvén az István nevet vette fel.) Bár 997-ben István keresztény szertartás szerint fejedelemmé ütötték, Koppány nem fogadta el a „trónbitorlást”, és megtámadta Veszprém várát. István német zsoldosok, Hont és Pázmány vezérek segítségével aratott győzelmet. Koppányt testét felnagyeltette, és a négy legnagyobb vár tetejére kitűzette.

A feudális, keresztény állam alapítása – István király uralkodása

Koppány legyőzése után István megszilárdította a helyzetét. Vitatott dokumentumok alapján jelenthetjük ki, hogy királyi koronát kért és kapott II. Szilveszter pápától, amit 1000. december 25-én Asztrik apát tett a fejére. (Ha ez így történt, akkor ez nem a magyarság kiemelkedő ereklyéje, a Szent Korona volt. Erről, s az úgynevezett Szent Korona tanról később még szó lesz.) Szintén a németekre támaszkodva leverte az erdélyi Gyula és a Marosvidéki Ajtony seregeit, akik nem ismerték el a hatalmát. Ezután teljes erővel munkához látott:

A pápa az egyházszervezésben is szabad kezet adott Istvánnak, aki ezután tíz püspökséget – Veszprém, Győr, Pécs, Vác, Eger, Bihar, Gyulafehérvár, Csanád – alapított, amelyek közül Esztergom és Kalocsa érseki rangot kapott. (Később még létrejött a nyitrai és a zágrábi püspökség is.)

A Géza által megszervezett Pannonhalmi Apátság alapítólevelét 1002-ben már István adta ki. A bencések megalapították még a pécsváradi, a bakonybéli, a marosvári és a zalavári apátságot is. (Még görögkeleti kolostor is létrejött a Veszprém-völgyben.)

István két törvénykönyvet is kiadott. Ezekben szabályozta a feudális-keresztény rend kiépítését. Előírta például, hogy minden tíz falu közösen építsen templomot. Vasárnap pedig kötelező volt a templomba járás.

Az egyházi szervezet kiépítésével és az erőszakos térítéssel párhuzamosan folyt a feudális állam megszervezése is.

A királyi tanács tagjai István vezetésével irányították az országot. A király után rangban a nádorispán következett, majd a főbíró, a főtárnok (ő volt a kincstár vezetője, akit később tárnokmesternek is neveztek), a fővadász, a főlovász, főtárnok, és a főbocsár. Mellettük még az esztergomi és a kalocsai érsek és néhány püspök is a tanács tagja volt.

István megszüntette a törzsi-nemzetségi alapon szerveződő államot, helyette 45 vármegyét, hozott létre. Ezek élén az ispán állt. Az ő feladata volt a bíraskodás, a katonai vezetés, a munkák szervezése, az adók beszedése és a vásárok felügyelete.

A királyi székhely Esztergomból Székesfehérvárra került át. (Ennek oka a jeruzsálemi zarándokút megnyitása volt.)

István gondoskodni kívánt az utódlásról is. Egyetlen fia, Imre herceg nevelését Gellért püspökre bízta. Intelmek című könyvében pedig a kormányzáshoz szükséges bölcs gondolatokat gyűjtötte össze számára. Imre azonban egy vadászaton tragikus körülmények között meghalt. Mivel a régi szokások, az ősi hitvilág még mindig erősen élt a magyarságban, István semmiképpen sem akarta utódjául megnevezni unokatestvérét Vazult (Vászoly). Őt is a kereszténység ellenségének tartotta, ezért elfogatta, bebörtönözte és megvakította. Fiai (Levente, András és Béla) külföldre menekültek.

István, halála előtt Magyarországot Szűz Mária oltalmába ajánlotta. A trónra pedig egyik nővérének és a keresztény velencei uralkodónak (dózse) fiát, Orseolo Pétert jelölte. István 1038. augusztus 15-én bekövetkezett halála után Péter lett az ország királya.

Válságos időszak – Orseolo Pétertől Szent Lászlóig

István halála után tehát Orseolo Péter lépett a trónra (1038-1041).

Hamar szembekerült a magyar előkelőkkel. Durva, erőszakos viselkedése miatt rendkívül népszerűtlen volt. (Még Gizellát, az özvegy királynét is képes volt őrizet alatt tartatni.)

A főurak és az egyházi vezetők részvételével szerveződő összeesküvés mozdította el a trónról. István másik lánytestvérének a férje, Aba Sámuel, a korábbi nádorispán lett a király (1041-1044). (Ő az egyetlen Árpád házának nevezett uralkodó, aki nem állt vérségi kapcsolatban a honalapítóval.) Nagyon nehéz helyzetben volt, hiszen, egyesek István törvényeinek következetes betartását, mások pedig éppen a régi magyar szokások tiszteletét várták tőle. Ráadásul III. Henrik német-római császár is betört az országba, hogy visszahelyezze Pétert a hatalomba. A ménfői csatában legyőzte Aba Sámuel, és a király ismét Orseolo Péter lett (1044-1046).

Ő gyakorlatilag hazaárulást követett el, amikor hűbéreskötést tett a német uralkodónak. (Ezt még Istvánnak is sikerült elkerülni, amikor a koronát kérte.)

Péter semmit sem tanult a korábbi időszakból, és az ellentétek tovább nőttek. 1046-ban ismét lázadás tört ki, aminek keresztényellenes eleme is volt. Élére a békési ispán, Vata állt. (Ennek a felkelésnek esett áldozatul Gellért püspök és maga Péter is.)

A felkelők Vazul fiait hívták haza, és közülük Andrást trónra is emelték.

I. András (1046-1060) mindenki nagy megdöbbenésére azonnal leverte a pogány felkelést. (Tisztázzuk, hogy a pogány kifejezés nem azt jelenti, hogy Istentagadó. A zsidó-keresztény papság ragasztotta ezt a bélyeget mindenkire, aki nem azt a vallást követte. Az Istentagadókra az ateista kifejezést kell használni.)

András mindenben István politikáját kívánta folytatni. III. Henrikkel azonban nem tudott egyezsége jutni, mivel a hűbériségről hallani sem akart. Henrik kétszer is támadást indított az ország ellen. Előbb 1051-ben a Vértes hegy lábánál mért rá nagy vereséget a magyar sereg, majd egy évvel később a pozsonyi Duna kikötőben horgonyzó német hajókat süllyesztették el bátor magyar vitézek (1052). (A legenda szerint a menekülő német katonák szétdobált vértjeiről, vagyis páncélingjeiről kapta a hegység a nevét. A Zotmundnak is nevezett vitézről Vörösmarty Mihály írt szép verset Búvár Kund címmel.)

Az egyházszerző munkájának egyik fontos eredménye a Tihanyi Apátság alapítólevele, ami ugyan latin nyelvű, mégis található benne 58 magyar szó. Ez az első magyar nyelvemlékünk. (Halála után I. Andrást Tihanyban helyezték végső nyugalomra.)

Koronázása után I. Andrást mindenben támogatta öccse Béla herceg, hiszen ő volt a trón várományosa. (Nem tudni, hogy Levente nevű bátyjuk hogyan és miért szorult ki a hatalomból.) Amikor azonban Andrásnak megszületett Salamon nevű fia, már őt tekintette utódjának. Ez ellentétet szült a testvérek között. (A korona és kard című monda erről az ellentétről szól.)

A kirobbanó háborúskodás a herceg győzelmét hozta, aki I. Béla néven lett király (1060-1063). Ő sem uralkodhatott békében, hiszen Vata fia, János robbantott ki felkelést 1061-ben, majd 1063-ban ismét támadtak a németek. I. Béla merénylet áldozata lett. (Egy monda szerint a dömösi palota trónszékének tetőszerkezete szakadt rá.) A király Salamon lett (1063-1074). Neki azonban I. Béla fiaival, Lamberttel, Gézával és Lászlóval kellett háborúznia. Közülük először I. Géza léphetett trónra (1074-1077), majd László lett a király. Vele a keresztény Magyarország egyik kiemelkedő korszakához érkezett el.

Szent László és Könyves Kálmán uralkodása

A hatalmas termetű lovagkirály valóban több fejjel magasodott ki kortársai közül. Ez a megállapítás államférfiúi képességeire is igaz volt. I. (Szent) László (1077-1095) már az országba betörő besenyők elleni harcokban is kitüntette magát. Példaképe István király volt, akinek munkáját nagy szigorral és hozzáértéssel folytatta.

Három törvénykönyvet adott ki, amelyekben a magántulajdon erős védelme került rögzítésre. A „vérrel írt” törvények kíméletlenül büntették a tolvajokat, rablókat, gyilkosokat. A legkisebb bűnnek sem kegyelmezett. Jól mutatja ezt az a törvénye, amelyben kinyilvánította, hogy aki egy tyúk értékénél többet érő dolgot tulajdonít el, annak halnia kell.

Az európai politikában nem a német-római császár, hanem a pápa mellé állt. De nem lett az ő hűbérese sem, mégpedig azzal az indokkal, hogy elődje, István király nem az egyházalapító Szent Péter, hanem Szűz Mária oltalmába ajánlotta az országot. Ezek után már könnyebben érthető, hogy miként sikerült elérnie, hogy 1083-ban szentté avattassa István királyt, Imre herceget, Gellért püspököt, valamint két remeteszerzetest, Andrást és Benedeket. Létrehozta a zágrábi püspökséget, és számos templomot alapított. Az ő nevéhez kötődik a szentjobbi apátság is, ahová István király díszes ereklyetartóba helyezett jobb kezét helyezték, amelyet a szentté avatás szertartása alkalmával választottak le. (Ez a Szent Jobb ma a Budapesten a Szent István Bazilikában látható.) Megkezdte az Adriai-tenger vidékének a meghódítását is. (Ezt majd utóda, Könyves Kálmán fejezi be.) Hatalmas politikai sikereket aratott tehát, de eközben gazdasági intézkedései is erősítették az országot.

Utóda Könyves Kálmán (1095-1116) szintén nagyformátumú uralkodó volt. Igaz, eredetileg papnak készült, és fivére, Álmos herceg volt a trón várományosa. Európa egyik legműveltebb uralkodójának életén kitörölhetetlen folt az, hogy trónkövetelő bátyját és annak 5 éves, Béla nevű gyermekét megvakította.

Kiadott egy 84 cikkelyből álló törvénykönyvet, ami a kor jogi mesterműve volt. Tudta, hogy nagy szükség van az országban a rendre, de a félelmet enyhítendő, kissé lazított a szigorú szabályokon.

Folytatta a tenger mellék meghódítását. 1102-től egészen 1920-ig – a trianoni tragédiáig – Horvátország a Magyar Szent Korona országa lett. (A Szent Korona Tanról később részletesebben is tanulunk.)

Kálmán idején indult meg az Orbán pápa által meghirdetett keresztes háború is. A király felügyeletével vonulhattak át a keresztesek az országon. (Ezzel nemcsak az ország politikai befolyása nőtt, de sikerült a néhol hordaként viselkedő, fosztogató szerencsevadászokat is ellenőrzés alatt tartani.)

Trónviszályok után III. Béla a király

Kálmánt fia, II. István követte a trónon (1116-1131). Ezután pedig Álmos megvakított fia, II. Béla (Vak Béla) néven lett az ország királya (1131-1141). Az ő uralkodása főleg bosszúállással telt. Álmos herceg fia 23 évesen került a trónra. Aradra hívott össze egy nemesi gyűlést 1131-ben, uralkodása kezdetén. Ekkor az emberei 68 egykor Kálmán-párti főurat fogtak el és végeztek ki. Az uralkodásban fontos társa volt felesége, Ilona királyné.

Az uralkodás tartalmi része ezután sem lett elsődleges szempont. A hatalom megszerzésére és a külpolitikai szempontokra koncentráltak a különböző politikai erők.

II. Béla után legidősebb fia II. Géza (1141-1162) lett a király, majd pedig annak fia III. István (1162-1172). (Az ő keresztapja volt VII. Lajos francia király, aki éppen akkor vonult át kereszties seregével az országon, amikor született.) A király uralkodását egy különleges epizód is megzavarta: apjának, II. Gézának a testvérei a király halála után elérték, hogy ellenkirályként őket is megkoronázzák. Előbb II. László (1162-1263), majd pedig IV. István (1263-1265) próbálta érvényesíteni az akaratát, de végül III. István legyőzte őket.

A magyarság történetében ezután ismét egy kiemelkedő korszak következett. III. Béla (1172-1196) lett az uralkodó, akinek a példaképe a szintén nagytermetű I. (Szent) László volt. Ő elérte a pápánál 1192-ben I. László szentté avatását. Uralkodása idején az ország a Német-Római Császárság és a Bizánci Császárság után a legnagyobb nemzeti jövedelemmel rendelkező állam volt Európában.

III. Béla ifjúkorában Manuel császár udvarában nevelkedett Bizáncban. „Az aranyváros hercege”, ahogyan nevezték, sokáig kijelölt trónörökös volt, majd bátyja halála után hazatért Magyarországra. Itt felállította a királyi kancelláriát, és elrendelte, hogy az elé kerülő ügyeket foglalják írásba. Valójában ekkor kezdődött meg hazánkban az írásbeliség elterjedése. Ebből az időből maradt fenn az egyik legkorábbi magyar nyelvű szöveg, a Halotti beszéd.

III. Béla uralkodását – annak ellenére, hogy részt vett néhány hadjáratban – a békés építkezés jellemezte. Újjáépíttette az esztergomi királyi palotát, megalapította Egres, Pásztó, Pilis, Zirc és Szentgotthárd apátságait.

Az ő udvarában élt és dolgozott az – a magát P. Mesternek nevező – jegyző, akit az utókor homályos kiléte miatt Anonymusnak (névtelen) nevezett el. Valószínűleg a király utasítására írta meg, illetve a korábbi krónikák alapján foglalta össze azt a bizonyos Gesta Hungarorum-ot (Magyarok Krónikája), ami ma is eligazítás nyújt őseink korai történetét illetően.

Halála után Székesfehérváron temették el. Sírja a csodával határos módon megmaradt, és az 1848-as régészeti feltárás alkalmával azonosításra is került. (A székesfehérvári királyi temető, sajnos a török dúlás idején megsemmisült. Sok azonosítatlan csontot őriznek most is, de biztonsággal megmondani, hogy mely uralkodók földi maradványai lehetnek ott, teljesen lehetetlen.) III. Béla és felesége Anna, antiochiai hercegnő maradványait a budavári Mátyás templomba vitték.

III. Bélát idősebbik fia Imre követte a trónon (1196-1204). Ő többször összecsapott öccsével, Andrással, de aztán végül kibékültek. Amikor Imre 4 éves fiát III. Lászlót megkoronázták (1204-1205), a gyámja András volt.

Apa és fia harca – II. András és IV. Béla

A gyermekkirály, III. László halála után végül Imre király öccse II. András néven lépett a trónra (1205-12035).

Az uralkodására rányomta bélyegét felesége Gertrúd, és haszonleső rokonságának gátlástalan, magyarelles magatartása. Ennek eredményeként a főurak egy csoportja merényletet hajtott végre a királyné ellen. (Ezt a történetet írta meg Bánk bán című drámájában Katona József, amelyből később Erkel Ferenc készített gyönyörű operát.) Gondot jelentett az is, hogy már korábban beengedte az országba a Német Lovagrendet, amelyet később sereggel kellett kiűzni. II. András, apjának végakarata szerint bekapcsolódott a keresztes háborúba, s így hosszú ideig volt távol hazájától.

Még nagyobb baj volt az, hogy túlságosan bőkezűen osztogatott olyan területeket, amelyek a királyi várszervezet részei voltak. Egész vármegyéket adományozott el, ami a királyi hatalom megrendüléséhez vezetett. Ezzel egyidejűleg a középbirtokosok is egyre kiszolgáltatottabbakká váltak.

Az általános elégedetlenség oda vezetett, hogy II. András 1222-ben kiadta az úgynevezett Aranybullát. (Nevét a királyi oklevél aranypecséjtéről kapta.) Ebben a király törvénybe foglalta a középbirtokosság jogait. Fontos lépés volt ez Magyarországon a köznemesség megerősödése szempontjából. (Az Aranybullát később többször is meg kellett erősíteni, ki kellett egészíteni.)

Apja politikájával nem értett egyet fia, Béla herceg sem. A gyengekezű, sokszor meggondolatlan uralkodóval szemben nagyapjának, III. Bélának a példáját szerette volna követni. Ez az ellentét apa és a fia között időnként ellenségeskedésbe is átsapott. (Béla testvére – a későbbi Szent Erzsébet – gyakran próbált békítőként fellépni közöttük.) Amikor végül a herceg IV. Béla néven trónra került (1235-1270), szigorú és tekintélyközpontú kormányzás kezdődött. Jelentős földbirtokokat vett vissza a főuraktól, ami hatalmas konfliktusokat (ellentét) okozott.

Csak tovább fokozta a feszültséget az, hogy IV. Béla befogadta az országba a tatárok elől menekülő kunokat. A nomád, állattartó belső-ázsiai nép nagyon sok kárt okozott a földesúri birtokokon. Nyájaik rendszeresen letarolták a termést.

Közben hír érkezett arról is, hogy a hatalmas mongol-tatár sereg már közeledik az ország felé. A nemesség egy része meg volt győződve, hogy a kunok valójában a tatárok előőrsei. Az ellentétek kibékíthetetlenekké váltak, s végül a feldühödött magyarok felkoncolták a kun vezért, Kötönyt. Tették ezt akkor, amikor éppen a legnagyobb szükség lett volna a sztyeppe-i harcmodort jól ismerő testvér-népre, akik ezt követően rabolva, fosztogatva elhagyták az országot.

Még II. András idején indult útnak egy domonkos rendi szerzetesekből álló csoport azzal a feladattal, hogy kutassák fel a vándorlások során leszakadozó magyarok szálláshelyeit. Ottó, majd Julianus barát nemcsak arról hozott hírt, hogy megtalálták a vélt őshaza területét (Magna Hungária), hanem arról is, hogy hatalmas mongol-tatár sereg közeledik Magyarország felé. A tatárok elsöpörték a baskíriai területen talált magyarokat, így azokat IV. Béla már nem tudta a Kárpát-medencébe telepíteni.

(Újabb kutatások szerint nehezen elképzelhető, hogy a magyar nyelvet is alig ismerő szerzetesek az őshaza keresésének céljával indultak kelet felé. Valószínűbbnek látszik, hogy annak a politikának voltak a követői, amelynek célja a tatárok keresztény hitre való térítése volt. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy útjukról egy sokkal részletesebb beszámolót juttattak el a pápához, mint a magyar királyhoz. Ez a beszámoló máig titkos.)

Tatárjárás, második honalapítás és az Árpád-ház kihalása

Ázsia belsejében a XII. század végén Dzsingisz kán vezetésével egy hatalmas mongol-tatár birodalom jött létre. Ezt később Arany Hordának is nevezték, ami magába foglalta Kína, Oroszország, Perzsia hatalmas részeit, és egészen Kelet-Európáig húzódott.

A világtörténelem legnagyobb összefüggő birodalmát hozták létre Dzsingisz kán és utódai. Ennek a terjeszkedő politikának estek áldozatul a Volga folyó mellett élő magyarok is.

Dzsingisz kán unokájának, Batu kánnak a vezetésével 1241-ben már Magyarországot kezdték ostromolni.

IV. Béla nagyon nehéz helyzetbe került. A főnemesek nagy része a vesztét kívánta, és nem volt hajlandó harcba szállni. A kunok elvesztése is fájó volt. A király mindent megtett, de sem a pápától, sem pedig a német-római császártól nem kapott segítséget. A tatárok a Vereckei hágón át törtek be az országba, majd Pestig nyomultak előre. Innen a Sajó folyóig hátráltak, és felsorakoztak az itt gyülekező magyar sereg ellen. 1241. április 10-én nem tudtak átkelni a folyó egyetlen hídján, de éjszaka megtalálták a gázlót, így a magyarok harapófogóba kerültek Muhi falu mellett. A gyilkos tatár nyílzápor döntötte el a küzdelmet. IV. Bélát hős testőrei menekítették ki a csata helyszínéről, és Dalmáciába vitték. (Trau várában élt visszatéréséig. Ebben az időben született meg Margit nevű lánya, akit később szintén szentté avattak.)

A tatárok módszeresen pusztították a magyar falvakat, de az erős falú várakat és magaslatokra emelt kolostorokat nem tudták bevenni. Így is a lakosságnak majd a fele elpusztult.

Szerencsére 1242 tavaszán a tatárok váratlanul elhagyták az országot. (Mehalt Ögödej főkán, és a trónutódlás kérdésében Batu kán is érdekelt volt.)

Az országba visszaérkező IV. Béla gyökeresen változtatott addigi politikáján. Már maga adományozott földbirtokokat a nemeseknek, de azt ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a magaslatokra várakat emeljenek, és megfelelő számú páncélost állítsanak ki. Maga hozzákezdett a budai és a visegrádi vár felépítéséhez.

Pótolni kellett az elpusztult lakosságot is. Újra behívta az országba a kunokat, akikkel együtt érkeztek a jászok is. Ők az alföldi területekre telepedtek le. A lakatlan vidékekre szászokat, románokat, szerbeket és egyéb szláv népeket hívott. Egymás után épültek a román stílusú templomok, apátságok. Jelentős városok jöttek létre (Buda, Sopron, Eperjes, Pozsony). Arany és ezüstbányákat kezdtek feltárni, ami a pénzgazdálkodás elterjedését hozta magával.

A pusztító tatárjárás után néhány évtized alatt újjáépült az ország. IV. Bélát méltán tartja az utókor második honalapítónak.

Óriási történelmi tettet hajtott végre azzal, hogy talpra állította az országot. Igaz, hogy politikájában már óhatatlanul benne volt a közelgő válság is. A jelentős birtokokkal, várakkal rendelkező főúri családok – Csák, Kán, Kőszegi, Aba, Borsa – IV. Béla halála után már nem ismerték el a központi hatalmat. Kiskirályokként éltek a birtokaikon, gyakran még egymással is hadakozva. IV. Béla fia, V. István (1270-1272), és unokája, IV. (Kun) László (1272-1290) idején az ország mély válságba került. A tehetséges, de nyugtalan természetű Kun László ráadásul a szövetségeseit is rosszul választotta meg. A német-római császári trónért vívott küzdelemben amellé a Habsburg-család mellé állt, amelyik majd később évszázadokon át a magyar függetlenség legnagyobb ellenségének bizonyult.

II. András unokája, III. András (1290-1301) – az „utolsó aranyágacska” – jószerivel tehetetlen volt a kialakult helyzetben. Nem talált olyan politikai erőt, amelyekre támaszkodhatott volna. (Talán az sem véletlen, hogy éppen ebben az időben keletkezett az egyik legbecesebb magyar vers, az Ómagyar Mária-siralom.)

III. András halálával (1301) vége szakadt az Árpád-ház uralmának. Nehéz idők következtek az országra.

HAZÁNK A VEGYESHÁZI KIRÁLYOK IDEJÉN

Károly Róbert és Nagy Lajos uralkodása

III. András halála után a zűrzavar csak fokozódott az országban. Többen is bejelentkeztek a magyar trónra, s volt úgy, hogy egyszerre három királya is volt az országnak – Károly Róbert, Vencel és Ottó –, de igazi hatalommal egyik sem rendelkezett. Ez volt az interregnum kora (1301-1308).

Végül a pápa támogatásával Károly Róbert (1308-1342) léphetett a trónra, aki igazi magyarrá vált. Ő az Anjou-házból származott, de anyai dédapja V. István király volt.

1312-ben a rozgonyi csatában a kis- és középnemesekre támaszkodva legyőzte a hatalmaskodó földesurakat (akiket kiskirályoknak is nevez a történelem). Csák Máté birtokait azonban csak annak halála után, 1321-ben szerezte meg.

Az új főurak a királyt támogató középnemességből lettek. Uralkodása idején nem vívott jelentős háborúkat, bár létrehozta a korszerűnek mondható bandériális hadsereget, amelyben a hűségesküt tett földesurak a saját zászlajuk alatt vonulhattak a csatába.

Károly Róbert hívta életre a Szent György lovagrendet is.

Gazdasági intézkedései, amelyeknek szellemi atyja kiváló tárnokmestere Nekcsei Dömötör volt, Magyarország gyors felvirágzását eredményezték:

- Bányabér, ami érdekelté tette a földesurakat a nemesfémányászatában
- Értékálló aranyforint verése (liliomos forint – firenzei mintára)
- Harmincad-vám, amit a magyar határokat átlépő külföldi kereskedők fizettek
- Kapuadó fizetése – a jobbágyoktól szedett (telekmérethez igazított) adó

A visegrádi királytalálkozók is az Ő nevéhez fűződnek. *(Ez az együttműködés ma is él, V4-ek néven.)* Az első 1335-ben volt. A cseh és lengyel királlyal elhatározták, hogy Bécset kikerülő kereskedelmi utat építenek, amellyel kivédik annak árumegállító jogát.

Károly Róbert újra erős, gazdag országgá, jelentős európai hatalommá tette hazánkat.

Halála után fia I. (Nagy) Lajos lett a király (1342-1382). Szinte mindenben folytatta apja politikáját, de ő már sokat háborúzott. Összecsapott a Balkán-félszigetre betörő török csapatokkal. Hadjáratokat vezetett Nápolyba az ottani trón megtartásáért. (Ezek egyikére kísérte el a nagy erejű, vitéz, Toldi Miklós is, akinek tetteit Arany János is „megénekelte”.) Tovább gyarapította Magyarország anyagi és szellemi javait. (Nevéhez fűződik az első magyar egyetem létrehozása Pécsen 1367-ben.)

Különösen jelentősnek bizonyultak az 1351-ben kiadott törvényei:

- Ősiség törvénye, ami kimondta, hogy a nemesi birtok nem adható el, és nem is elajándékozható – a család kihalása esetén visszaszáll a királyra.
- Kilenced törvény, ami kötelezte a főurakat az adó beszedésére.
- Úriszék törvénye, ami lehetővé tette a földesuraknak, hogy bíraskodhassanak a saját birtokaikon élők felett. (Némelyek a halálos ítélet meghozásának és az ítélet végrehajtásának jogát is megkapták: pallos jog.)

Nagy Lajos később megörökölte nagybátyjától a lengyel trónt is. (Itt édesanyja, a korábbi lengyel király testvére, Lokietek Erzsébet anyakirálynő, majd lánya, Hedvig uralkodott.)

Luxemburgi Zsigmond a trónon

Nagy Lajost lánya, (Anjou) Mária követte a trónon (1382-1387). Mivel a trón nőági öröklése még nem volt szokásban, így került sor a fiúsításra. Az uralkodáshoz azonban vajmi keveset értett, így rövidesen férjhezadták. Férje a hét nyelven beszélő Luxemburgi Zsigmond lett (1387-1437), akit magyar királlyá is koronáztak.

Zsigmond az ország déli határainál végvárrendszert épített ki, és az ország déli kapujának számító Nándorfehérvárt megerősítette. A török terjeszkedést megállítandó, egy válogatott európai lovagsereg élén meg is ütközött a törökkel, de a nikápolyi csatában (1396) vereséget szenvedett.

Ezután csak úgy tudta megerősíteni hatalmát, hogy szövetségre lépett a legerősebb főúri csoportokkal (ligákkal). Zsigmond ettől kezdve már alig törődött a magyar ügyekkel. A török kérdés is kevésbé foglalkoztatta.

Az ország gazdasági erejét is a saját személyes karrierjének szolgálatába állította. Előfordult, hogy évekig sem járt magyar földön.

Rövidesen Európa leghatalmasabb uralkodója lett. Előbb a cseh királyi, majd a német-római császári trónt szerezte meg.

Uralkodása idején indult meg az országban a városiasodás. Kialakultak a mezővárosok (Szeged, Debrecen, Kecskemét), bányavárosok (Körmöcbánya, Selmecbánya), és szabad királyi városok (Kassa, Pozsony, Buda). Elterjedt és általánossá vált a pénzhasználat.

Felháborodást váltott ki, amikor Zsigmond menlevele ellenére 1415-ben Konstanzban máglyahalálra ítélték Husz János prágai egyetemi tanárt, aki az egyház megújítását szerette volna elérni (Konstanzi zsinat 1414-1418).

Az ezután cseh földön kirobbanó huszita háborút csak nagyon nehezen tudták leverni.

Luxemburgi Zsigmond élete végén, még értesült a nagy erdélyi parasztfelkelés híreről, amit egy kispalota, Budai Nagy Antal vezetett (1437). A főurak az adott szavukat többször is megszegve verték le a paraszthadakat.

Ez a mozgalom is jelezte, hogy az alsóbb népréteggel a nemesség és a papság jelentős része csak addig törődött, ameddig a robot teljesítéséről, vagy a dézsma befizetéséről volt szó.

Harcok a török ellen – Hunyadi János a törökverő

Zsigmond halála után jelentős változás állt be a király megválasztásának kérdésében. Eddig az elsőszülött fiúi öröklés, illetve a főurak, és a főpapok szava is elég volt. Ezután azonban a köznemesség is szerepet kapott ebben a fontos kérdésben.

A Zsigmondot követő uralkodók, Habsburg Albert (1437-1439), majd I. Jagelló Ulászló (1440-1444), sem vették komolyan a török veszélyt.

A haza védelmének feladata a legnagyobb főúr, az erdélyi vajda és a nándorfehérvári főkapitány Hunyadi Jánosra hárult.

Származásának kérdése máig tisztázatlan. Utalnak jelek arra, hogy valójában Luxemburgi Zsigmond házasságon kívüli fia volt, ami akár magyarázatot is adhat szédületes karrierjére és gazdagodására.

Hunyadi jól képzett zsoldosai és önkéntes parasztjai élén 1442-ben Marosszentimrénél megverte a törököt. Elhatározta, hogy megkísérli a kiűzésüket egész Európából.

Meg is indította az úgynevezett, hosszú hadjáratot (1443-44). A balkáni népek támogatásával óriási győzelmeket aratott, de a hideg tél beállta miatt fegyverszünetet kötött a törökkel. 1444 tavaszán azonban a törököknek sikerült Kis-Ázsiából utánpótlást hozatni, így a várnai csatában (1444) többszörös túlerőbe kerültek. A csata végül I. Ulászló hadvezetési hibája miatt veszett el.

Mivel az ütközetben I. Ulászló is meghalt, Habsburg Albert utószülött fia, V. László lett a király (1444-1457).

Kiskorúsága idején Hunyadi Jánost választották mellé kormányzónak (1446-1453). A főurak azonban egy idő után – kihasználva a rigómezei csatavesztés (1448) okozta elégedetlenséget – Hunyadi ellen fordultak, és V. Lászlót is ellene hangolták. Hunyadi ekkor lemondott tisztségéről és visszavonult birtokaira.

Amikor azonban a török 1456-ban Nándorfehérvárt ostromolta, az ország ismét csak Hunyadira számíthatott. Sógorának, a várkapitány Szilágyi Mihálynak segítségére sietve, bravúros rajtaütéssel legyőzte a törököt. (Ehhez az ostromhoz kapcsolódik Dugovics Titusz legendája, aki magával rántotta a mélybe az ellenséges katonát a vár fokáról, amikor az a győzelmet jelentő félholdas zászlót ki akarta tűzni.

A pápai segítség most is csak ígéret maradt, ellenben Hunyadi támogatására az országba érkezett Kapisztrán János, a fanatikus ferences szerzetes, aki méltó társa volt a nagy törökverőnek.

A pápa ekkor bocsájtotta ki híres bulláját, amelyben a török ellen harcoló keresztények, így a magyarok dicsőségének emlékére elrendelte a déli harangszót a keresztény világban.

A győztes csata után néhány héttel Hunyadi János és Kapisztrán is a pestisjárvány áldozata lett.

A magyarság fénykora – Mátyás király uralkodása

Hunyadi János halála után a család ellenségei leszámolásba kezdtek. Az idősebbik Hunyadi fiút, Lászlót hamis vádak alapján kivégezték. (Erkel Ferenc gyönyörű operája – Hunyadi László – meséli el a történetet.) A kivégzés hírére a Hunyadi-familiárisok Szilágyi Mihály vezetésével fellázadtak, mire V. László Prágába menekült, ahová túszként magával vitte a fiatalabb Hunyadi fiút, Mátyást. (Erről írt szép verset Arany János, Mátyás anyja címmel.) Itt a király meghalt.

Szilágyi Mihály haddal vonult a befagyott Duna jegén Rákos mezejére, a királyválasztó nemesi gyűlésre. Nyomására a főurak Hunyadi Mátyást választották királlyá (1458-1490). Mátyás, gyermekkorának jelentős részét töltötte apjának katonai táborában, ahol kemény, edzett férfivá vált. A fiatal uralkodó korának egyik legműveltebb alakja volt. Édesanyja, Szilágyi Erzsébet a legjobb nevelésről gondoskodva, Vitéz János későbbi esztergomi érseket bízta meg fia taníttatásának irányításával. Kitűnően beszélt latinul, németül, csehül. Rendkívüli tehetséggel, és elszántsággal látott a kormányzáshoz. Bár még csak 15 éves volt, nem tűrte, hogy irányítsák. Nagybátyját és korábbi tanítóját – akiknek a koronát köszönhette – is börtönbe záratta, amikor azok megpróbálták ellene fordulni.

Központosított hatalmat hozott létre, ami a kancellária megerősítésével járt. Itt csak a legképzettebb embereket alkalmazta. Nem törődött a származásukkal, akár a jobbágyok gyerekeit is taníttatta saját költségén, ha azok tehetségesek voltak. (pl. Bakócz Tamás, aki később esztergomi érsek lett)

Kitűnő hadvezér volt. Megerősítette a hadsereget is, amelynek alapját jól képzett zsoldosok adták. Legendás parancsnokaik (pl. Magyar Balázs, Kinizsi Pál) nagy győzelmeket arattak (Jajca, Szabács, Kenyérmező) a török felett. (Ezt a sereget nevezték "fekete seregnek", de csak Mátyás halál után.)

Eredetileg Mátyás legfőbb külpolitikai célja – apjához hasonlóan – a török Európából való kiűzése volt. Rájött azonban arra, hogy a nyugati nagyhatalmaktól semmiféle segítségre nem számíthat. Sőt, azok az ország épségét is veszélyeztették, és III. Habsburg Frigyes császár csak nyolcvanezer aranyforint fejében szolgáltatta vissza Mátyásnak a korábban ellopott Szent Koronát, aki ígéretet tett arra, hogy amennyiben nem születik törvényes fiú utódja, a magyar királyi cím visszazáll a Habsburg-családra. (Mátyás hivatalos koronázására tehát csak 1464-ben került sor. Ekkor halt meg újszülött fia, és első felesége, Podjebrád Katalin is.)

Megerősítette a déli országhatárt és a törökkel békét kötött. (Szívesen hangoztatta, a török-magyar közös eredetet, ráadásul maga hangsúlyozta rokonságát a török szultánnal.)

Mátyás kapcsolatban állt a reneszánsz világ legnagyobb alakjaival. Visegrádi palotáját is, ebben a stílusban építette, és létrehozta corvinákból álló, híres könyvtárát, amelynél jelentősebb abban a korban talán csak a vatikáni volt.

Miközben tehetséges magyar fiatalokat taníttatott itáliai egyetemeken – mint a költő Janus Pannonius – híres külföldi tudósok és művészeket is hívott udvarába (pl. Bonfini, vagy Galeotto Marzio).

Mátyás úgy döntött, hogy Zsigmond példáját követve a cseh királyi cím után megszerzi a német-római császári trónt is. 1485-ben bevonult Bécsbe, de a hatalmát már nem tudta megszilárdítani, mert 1490-ben meghalt. (Valószínűleg megmérgezték.)

Mátyás király igazi nagyságát majd csak az utókor értette meg igazán. Igazi népmesei hőssé vált az igazságos és bölcs uralkodó. Második házasságából sem született gyermeke, de Edelpeck Borbálától született fiát, Corvin Jánost elismerte, és utódjául jelölte.

Mátyás halálától a Mohácsi csatáig

Mátyás halála után a főurak nem tartották be a nagy királynak tett ígéretüket, és a gyengekező II. Jagello Ulászlót választották királlyá (1490-1516). (Corvin János nem tudta érvényesíteni érdekeit, sőt halála után kiskorú gyermekeit, Kristófot és Erzsébetet ellenlábasai megmérgezték.)

A jóindulatú, de az összeütközéseket kerülő új uralkodót a kortársai "Dobzse" Lászlónak nevezték. (Mindenne beleegyezett, mindenre azt mondta, hogy: „jól van”).

Mátyás erős országából néhány év alatt a marakodó főurak világa lett. A kincstár kiürült, a jobbágyokat sanyargatták. A híres fekete sereget pedig, mely zsold hiányában fosztogatásra kényszerült, Mátyás egykori vezére, Kinizsi Pál verte szét.

Közben Bakócz Tamás esztergomi érsek Rómába utazott, mint esélyes pápajelölt, de helyette egy bankár család tagját választották meg (Medici). Bakócz engesztelésül azt az utasítást kapta az új egyházfőtől, hogy szervezzen keresztes hadjáratot a törökök ellen. Ennek a seregnek az élére Székely Dózsa Györgyöt nevezte ki. Az 1514-ben meginduló hadat azonban Bakócz – a főurak nyomására – visszarendelte. A parasztsereg ekkor a főurakra támadt. Ezzel kezdetét vette a Dózsa-féle parasztháború, mely megrendítette az országot.

A főurak egy csoportja – Szapolyai János és Báthori István – Temesvárnál legyőzte a paraszthatat. Ezután szörnyű megtorlás következett, Dózsát Temesvár főterén szörnyű kínok között kivégezték. Parasztszűkei közül több ezret karóba húztak, és elrendelték a röghöz kötésüket. (Mevonták a szabad költözködési jogukat.)

II. Ulászlót fia, II. Lajos követte a trónon (1516-1526). Az ő uralkodásának idején is a belső széthúzóadás jellemezte az országot. A főurak sem egymásra, sem a királyra nem hallgattak. I. Szulejmán, az új török szultán 1521-ben már elfoglalta Nándorfehérvárt is. Egyelőre beérte az adószedéssel, az ország belsejét még nem fenyegette. A főurak közül a mátészalkai születésű főkancellár és esztergomi érsek Szalkai László próbált meg egységet teremteni. Maga komoly pénzüsszeggel és katonákkal készült az újabb török támadásra. Ez 1526-ban következett be.

A mohácsi csatamezőn a magyar sereg tragikus vereséget szenvedett. II. Lajos menekülés közben meghalt. A hadsereg főparancsnoka, Tomori Pál kalocsai érsek, valamint Szalkai László és a szintén mátészalkai születésű Csaholyi Ferenc csanádi püspök is odavesztek a csatában.

A mintegy húszezer holttestet egy nagyszerű asszony, Kanizsai Dorottya saját jobbágyaival temettetett el nagy közös sírokba. A szultán rövid időre Budára vonult, ahonnan minden kincset elszállíttatott Isztambulba, a török birodalom központjába. (Ez volt az egykori Konstantinápoly, vagyis Bizánc, a kelet-római birodalom valamikori székhelye, amelyet a török 1453-ban foglalt el.)

A török még mindig nem nyomult tovább, de a főurak továbbra sem tudtak egységre jutni, pedig még mindig nem volt reménytelen az ország helyzete.

**A HÁROM RÉSZRE SZAKADT
MAGYARORSZÁG**

A kettős királyság kora

A mohácsi csatavesztés után a törökök nem foglalták el az országot. Kezdetben megelégedtek azzal, hogy a gyenge, széthúzó magyar nemesség küzdelmeibe időnként beleavatkozzanak, s így alakítsák kedvük szerint nemzetünk sorsát.

Az ország keleti felében a köznemesség nyomására nemzeti király, Szapolyai János (1526-1540) léphetett trónra. Az ő politikájának formálásában jelentős szerepet játszott bizalmasa, Fráter György pálos rendi szerzetes, váradi püspök, később esztergomi érsek, bíboros.

Nyugat-Magyarországon azonban a Habsburgok befolyása érvényesült, és a nemesség másik része Habsburg Ferdinándot választotta királlyá (1526-1564).

Az ország gyakorlatilag két részre szakadt. Szapolyai és Ferdinánd folyamatosan háborúzott egymással. Amikor Ferdinánd elfoglalta Budát, Szapolyai a törököt hívta segítségül. A visszafoglalás után I. Szulejmán szultán Bécs megszállására tett kísérletet. Ez azonban sem 1529-ben, sem pedig 1532-ben nem sikerült. Az utóbbi ostrom megghiúsulásában jelentős szerepet játszott az, hogy Kőszeg váránál Jurisics Miklós és hős katonái négy héten át kitartottak. Bár a török a várat szétlötte, a romokra a zászlaját is kitűzte, de a nagy idővesztés miatt a hadjáratot nem folytathatta.

Ferdinánd és Szapolyai küzdelme kizárólag csak a törököknek kedvezett. A két uralkodó is tudta ezt, ezért titokban keresték a megegyezés lehetőségét. Meg is kötötték egymással a váradi békét (1538), s ebben Szapolyai ígéretet tett Ferdinándnak arra, hogy halála után az ország az ő kezében egyesülhet. Mivel azonban Ferdinánd elárulta a szultánnak, hogy Szapolyai a háta mögött alkut kötött vele, Szapolyai is megváltoztatta addigi elképzelését. Feleségül vette a lengyel királylányt, Izabellát. Fiúgyermekük született, János Zsigmond. Szapolyai 1540-ben, a halálos ágyán visszavonta a Ferdinándnak tett ígéretét, és megeskette Fráter Györgyöt, hogy a fiát emelik majd a trónra.

Ferdinánd 30 ezer fős sereggel indult Buda ellen, hogy érvényesítse érdekét, vagyis, hogy az uralma alatt egyesítse az országot. Fráter György a törököt hívta segítségül. Szulejmánnak nem állt érdekében az, hogy Magyarország egy korona alatt erősödjön. Megérkezésük előtt azonban a magyar haderő legyőzte Ferdinándot, de a török ezután cselhez folyamodva elfoglalta Budát. (Gárdonyi Géza Egri Csillagok c. regényének második fejezete meséli el, hogy a szultán és kísérete az ifjú trónörökös látogatása ürügyén miként szállta meg a várat.)

- Szulejmán tehát elfoglalta Budát, és az ország középső részét is uralma alá vonta. Ez lett a Hódoltsági terület.
- A kis János Zsigmondnak és Szapolyai özvegyének Gyulafehérvárt jelölték ki lakhelyül, egyúttal létrehozva az önálló Erdélyi Fejedelemséget. (János Zsigmond kiskorúsága idejére Fráter Györgyöt nevezték ki kormányzónak.)
- Az ország nyugati fele, Magyar Királyság néven továbbra is Habsburg Ferdinánd uralma alatt állt.

1541-ben tehát Magyarország 3 részre szakadt

A török hódoltsági terület

Az ország középső részét a szultán a Török Birodalomhoz kapcsolta, és a török közigazgatást vezette be. Ezt a magyar tartományt két vilajetre (kormányzóság) osztották fel, amelyek központja Buda és Temesvár volt. Élükön egy-egy pasa állt. A pasák teljhatalommal rendelkeztek, de minden kudarcért a fejükkel fizettek. (A 150 évig tartó török uralom alatt 75 pasa váltotta itt egymást.)

A vilajeteket kisebb kerületekre, úgynevezett szandzsákokra osztották, amelyeket a bégek vezettek. Minden szandzsákban működött az igazságszolgáltatásért felelős törvényszék, élén a kádival.

A törökök ezen a területen mással szinte nem is foglalkoztak, csak az adószedéssel. A magyar parasztok robotoltak, és többfelé is adót kellett fizetniük. Gyakran még a régi földesuruk is elküldte hozzájuk az adószedőjét. Így kettős, vagy akár többszörös adófizetéssel sújtották őket.

Bár a templomokban a szobrok fejét letörték, a freskókat megsemmisítették, és úgy általában is hatalmas pusztítást végeztek, de nem erőltették rá a magyarokra a mohamedán vallást. A magyar múlt emlékeinek megsemmisítése, nagyjaink sírjainak feldúlása, kulturális kincseink pusztítása jellemezte uralkodásukat.

Nem voltak biztonságban a jobbágyok, hiszen gyakran rabolták el lányaikat, asszonyaikat, sőt, a kisfiúkat is, akikből aztán a szultánhoz hű harcosokat, janicsárokat neveltek. Ők a lovas szpáhikkal együtt a török sereg legfontosabb haderejét képezték.

A törökök pusztítottak, romboltak, sanyargattak, adóztattak. Építeni csak a saját vallásukhoz kötődő templomokat (dzsámi), minareteket (torony), sírhelyeket (türbe) és fürdőket építettek.

A mintegy 150 évig tartó török uralom alatt az országnak ez a része tönkrement, lepusztult, népessége megfogyatkozott.

Erdélyi Fejedelemség

Erdély központja Gyulafehérvár volt. János Zsigmond kiskorúsága idején Fráter György kormányozta, aki erős, független, önálló fejedelemséget szeretett volna létrehozni, amely aztán idővel újra egyesülhet a Magyar Királysággal. A török azonban vigyázott arra, hogy ez ne következhesen be. Feltételeket szabott a fejedelemség működéséhez:

- évi adót kellett fizetni
- önálló külpolitikát nem lehetett folytatni
- a török engedélye nélkül, háborút nem lehetett viselni.

A belpolitikába és a gazdasági ügyekbe azonban nem szólt bele.

Furcsa módon ezek a feltételek rendkívül kedvezőek voltak ahhoz, hogy Erdély nagyarányú fejlődésnek induljon. Az ásványkincsekben, nemesfémekben, erdőkben gazdag vidék területén egymás után épültek és szépültek a falvak és a városok. A békés építkezést nagyban segítette az itt élő három nemzet harmonikus együttműködése. Még a reformációval érkező vallási ellentétek sem tudták a békét megtörni.

- A székely-magyarok a belső ázsiai hunok leszármazottainak vallják magukat, így természetes a magyarsággal való azonosításuk. Egy részük megtartotta római katolikus vallását, mások reformátusok, vagy unitáriusok lettek.
- A szászok (németek) főleg kézművességgel foglalkoztak, és jól szervezett céheket hoztak létre. Ők többnyire lutheránusok, vagyis evangélikusok voltak.
- A románok többnyire pásztorokká váltak, a Kárpátokon túlról költöztek be folyamatosan, és az ortodox (görögkeleti) vallást hozták magukkal.

Európában ekkor már javában zajlott a reformáció által elindított vallásháború. Erdélyben azonban sikerült vallásbékét létrehozni, amelyet az 1568-ban megtartott tordai országgyűlés mondott ki.

Fráter György Habsburg Ferdinánd bérgyilkosainak áldozata lett, s amikor János Zsigmond is meghalt, az új fejedelem Báthory István lett. Őt lengyel királlyá is megválasztották, de Erdély és a királyi Magyarország egyesítése továbbra is a szívügye maradt. Ezt a kérdést azonban sem Ő, sem utódai nem tudták megoldani.

Bocskai István szembekerült a Habsburgokkal, és felkelését siker is koronázta, de sajnos váratlanul meghalt. (Róla és küzdelmeiről később még hallani fogunk.)

Erdély igazi „aranykora” Bethlen Gábor fejedelemsége idején következett be (1613-1629).

Az erős központi hatalmat kiépítő uralkodó minden ponton megerősítette a gazdaságot, más országokból mestereket, tudósokat, művészeket hívott Erdélybe, miközben fiatal tehetségeket küldött külföldi iskolákba, műhelyekbe. (Mátyás király emlékét idézte meg formátuma és politikája. Erről az időszakról szól Jókai Mór Erdély aranykora c. regénye, és Móricz Zsigmond Erdély c. trilógiája)

Bethlen az 1618-ban kirobbanó harmincéves háború főszereplője lett, amikor szembefordult a Habsburgokkal. Sikerei csúcspontján magyar királlyá is megválasztották, de Bocskaihoz hasonlóan a koronát ő sem fogadta el.

Utódja, a buzgó református I. Rákóczi György folytatta politikáját, aki feleségével, Lorántffy Zsuzsannával Erdély felvirágoztatásán munkálkodott.

A királyi Magyarország

A szakadás után a Királyi Magyarország gyakorlatilag a Habsburg Birodalom tartományaként működött Pozsony központtal. (Ez a magyar királyi koronázó város ma Bratislava néven Szlovákia fővárosa.) Habsburg Ferdinánd, érzékelve a török terjeszkedő politikáját, ami Bécsset fenyegette, a magyar jobbágyok adóinak felhasználásával egy végvárrendszer kiépítését kezdte meg. Ez volt hivatott a török utánpótlását elválni, ezzel a keresztény nyugati országokat is védelmezni. Az tengertől induló védelmi rendszer a Balaton után folytatódott a Dunáig (Veszprém, Várpalota, Komárom, Győr,), a Felvidéket pedig egy újabb védvonal védte (Esztergom, Vác, Drégely, Nógrád, Fülek, Eger, Tokaj, Szatmár). Erdélyben Várad, Lippa és Temesvár volt a fő erősség. Az ország közepén Szolnok volt még magyar kézen.

Már szó volt az 1532-es Kőszegi ostromról, és Jurisicsék hősie helytállásáról. A török ostromok azonban egyre gyakoribbak lettek, s mint tudjuk, Buda is a kezükre került. A következő nagy összehangolt támadás 1552-ben indult meg. Temesvárnál Losonczy István a hússzoros túlerővel szemben harcolt hősieen, majd szabad elvonulás fejében feladta a várat. A törökök azonban hiteszégő módon felkoncolták a védőket. Ahmed pasa seregei tovább vonultak észak felé, miközben Ali pasa több kisebb várat is elfoglalt. Köztük volt Drégely, amelynek hős védőjéről, Szondi Györgyről Arany János írt gyönyörű verset (Szondi két apródja). A két győztes török sereg Szolnoknál egyesült, ahol a palánkvárat hamar be is vették. (A várvédő Nyáry Lőrinc regényes élete is tanulmányozásra méltó.) Ezután Eger felé indultak, hogy a győzelmi sorozat betetőzéseképpen elfoglalják a Felvidék kapuját. Ezt a várat Dobó István védte közel 3000 hős katonával és civil hazafival. Ötheti ostrom után a török – elismerve kudarcát – elvonult a vár alól. (Gárdonyi Géza: Egri csillagok c. regénye méltó emléket állít a hősöknek.)

1566-ban Szulejmán újabb támadássorozatot indított. Ennek csúcspontja Szigetvár ostroma volt. Zrínyi Miklós horvát bán, dunántúli főkapitány a végsőkig kitartott, de amikor a külső várfalat a törökök szétlőtték, megmaradt katonái élén kiment a várból. Valamennyi várvédő hős halált halt. (A török ezúttal sem tudta folytatni hadjáratát, ugyanis az utolsó ostrom előtt az öreg Szulejmán meghalt.)

Szulejmán halála után a hatalmas török birodalomban is válságjelenségek mutatkoztak. A Habsburgok úgy gondolták, hogy elérkezett a törökök Európából való kiszorításának ideje. Megindították az úgynevezett tizenöt éves háborút (1591-1606). Ehhez csatlakozott Erdély is. A török azonban még mindig erősnek mutatkozott, és a háború kedvezőtlenül alakult. A Habsburgok ráadásul a hadműveletek költségeit aljas módon a magyar főurak vagyonának elkobzásából kívánták fedezni. (Hamis vád alapján – felségárulás - perbe fogták, vádat emeltek ellenük, majd vagyonekbobzásra ítélték őket.) Az egyik magyar főúr Bocskai István azonban szembeszállt velük, és hajdúira támaszkodva szabadságharcot indított (1604-1606). Időközben Erdély megpróbált kihátrálni a török ellenes szövetségből, de a Habsburgok ezt nem hagyták. Básta György vezetésével megszállták Erdélyt, és rémuralmat vezettek be. Különösen a protestánsokat üldözték. (Sok-sok prédikátort hurcoltak el, és vetettek gályarabságra. Erről szól Moldova György Negyven prédikátor c. könyve.)

Bocskai győzelemre vitte felkelését (1606 bécsi béke), kiűzte Bástát Erdélyből, sőt sikerült elérnie, hogy a Habsburgok és a törökök befejezzék a 15 éves háborút (1606 zsitvatoroki béke). Ígéretéhez híven, hajdúinak különleges szabadságot (pl. adómentesség) adott, és letelepítette őket Debrecen környéki birtokain. (Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúdorog, Hajdúszoboszló, stb.)

A békekötések évében Bocskai meghalt, így a török kiűzésének reménye egy időre elszállt.

Pázmány Péter, Zrínyi Miklós fellépése, és a török kiűzése

A Bocskai felkelés, a fejedelem halála után megváltozott a magyarok és a Habsburgok viszonya. Az uralkodó a magyar rendek (főnemesek, papok, köznemesek) beleegyezése nélkül nem dönthetett fontos kérdésekben.

Míg a köznemesek továbbra is protestánsok maradtak, a főnemesek nagy része visszatért a katolikus hitre. Ebben óriási szerepe volt a kor egyik legnagyobb formátumú személyiségének, Pázmány Péternek. Az ellenreformáció kiemelkedő alakja elérte a pápánál, hogy az közbenjárjon azért, hogy a Habsburgok által elkobzott birtokokat a magyar főurak visszakaphassák. A jezsuita neveltetésű főpap – bár református köznemesi családba született – nagy jelentőséget tulajdonított a nevelésnek, az oktatásnak, maga pedig a magyar irodalmi próza egyik megújítója volt. Esztergomi érsekként alapította meg 1635-ben a nagyszombati egyetemet, amelynek jogutódja a mai Eötvös Lóránd Tudományegyetem. (A katolikus egyetem ma már a jeles főpap nevét viseli.) A magyarországi barokk is ekkortól hódított. Ebben a stílusban épültek a templomok, sőt, a főúri kastélyok is.

Az 1640-es években a magyar politikai színterén is megjelent egy kiemelkedő képességű államférfi, hadvezér, aki egyben kiváló költő volt. A szigetvári hős leszármazottja, aki maga is a dédapja nevét viselte. Zrínyi Miklós horvát bán volt, és a nádori tisztséget is betöltötte. Elhatározta, hogy megkísérli kiűzni a törököt az országból. Nemzeti hadsereg felállítását tervezte. Katonai stratégiai könyveket írt, amelyek felkészítették a magyar haderőt a török elleni harcra. Példaadó, lelkesítő célzattal írta meg dédapja emlékét megörökítő verses eposzát, a Szigeti veszedelem című művét.

1663-ban a török támadást indított Új-Zrínyivár és Érsekújvár ellen. Bár a két erődítmény elesett, Zrínyi egészen Eszékig szorította vissza a törököket. Felgyújtotta a török számára rendkívül fontos utánpótlási útvonalat jelentő eszéki hidat – jelentős darabot foglalva vissza a hódoltsági részből. Egész Európa ünnepelte Zrínyit, a Habsburgok azonban vonakodva csatlakoztak a felszabadító hadművelethez Zrínyit aljas módon leváltották a főparancsnoki tisztségről, és szégyenteljes békét kötöttek a törökkel. (1664 Vasvári béke, amelyben visszaadták az elfoglalt területeket, pedig még a békekötés előtt az új főparancsnok, Montecuccoli is legyőzte a törököt Szentgotthárdnál!) Zrínyi ezt követően – miközben egy Habsburg-ellenes terv kidolgozásán fáradozott –, rejtélyes vadászbaleset áldozata lett.

A vasvári béke és Zrínyi halála után az elkeseredett főurak szervezkedni kezdtek a Habsburgok ellen. Vezetőik Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc, Wesselényi Ferenc, Nádasdy Ferenc és I. Rákóczi Ferenc voltak. Az összeesküvésre fény derült, a szervezkedőket elfogták, és 1671-ben többségüket kivégezték. (Wesselényi még 1666-ban meghalt, I. Rákóczi Ferencet pedig óriási váltságdíj fejében engedték szabadon.)

Amikor 1683-ban a törökök ismét Bécsset ostromolták, a Habsburgok érkezettnek látták az időt a török Európából való kiűzésnek. Jelentős sereget szerveztek Szent Liga néven a lengyelek és Velence bevonásával, Lotharingiai Károly vezetése alatt.

Buda visszafoglalására 1686-ban került sor, amikor a több mint 60 ezres szövetséges had mellett 15 ezer magyar katona is harcolt a hazájáért.

A győzelem a zentai csatát követően (1697) lett teljes, amikor a Temesvidék kivételével az ország egész területéről kiszorították a törököket, amit az a karlócai békében (1699) el is ismert.

A Rákóczi szabadságharc kezdete

Amikor a Habsburgok által vezetett Szent Liga csapatai kiszorították Magyarországról a törököket, hamar kiderült, hogy valójában megszállták az országot. Az egykori török hódoltsági részekben német földesurak között osztották szét a magyar nemesi birtokokat, Erdélyt pedig különálló tartományként kormányozták.

A jobbágyokat külön adókkal sújtották és elszállásolási, valamint szállítási kötelezettségeket írtak elő nekik. (Ez volt a portio és a forspont.) A jobbágyok egy része az elnyomás és a teljesíthetetlen adók elől elbujdosott. Az erdős, mocsaras vidékeken élő parasztok készen álltak arra, hogy a Habsburgok ellen harcoljanak. Őket nevezzük kurucoknak. (Rövid időre az ő támogatásával szervezett Észak-Magyarországon önálló fejedelemséget Thököly Imre. Ő volt Zrínyi Ilona második férje, az ifjú Rákóczi Ferenc nevelőapja.)

Az elégedetlenkedő magyarságnak vezetőre volt szüksége. Ekkor már a lengyelországi Brezán várában tartózkodott Rákóczi Ferenc, aki kalandos úton szökött meg börtönéből, ahová Habsburg ellenes összeesküvés vádjával zárták. (Rákóczi és barátja Gróf Bercsényi Miklós francia segítséget kértek az elnyomó Habsburgok ellen.)

Brezánban már egy tarpai sókereskedő jobbágy, az elégedetlenkedők követe, Esze Tamás kereste fel. Rákóczi az ő hívására lépte át 1703-ban a határt. Ekkor kezdődött az a szabadságharc, amelynek zászlaján a következő jelmondat állt: Cum de Pro Patria et Libertate (Istennel a hazáért és a szabadságért).

A kirobbanó szabadságharc vezetője tehát Rákóczi Ferenc lett, aki minden erejével és teljes vagyonával a magyar sereg felépítésén dolgozott. A főtisztek a főnemeselek soraiból kerültek ki (pl.: gróf Bercsényi Miklós, báró Károlyi Sándor, báró Vay Ádám, gróf Forgách Simon). A hadsereg közkatonaí pedig a jobbágyok voltak. Rákóczi megadóztatta a kereskedőket, és bevezette a rézpenz használatát. Posztó-, puszkapor- és fegyverkészítő üzemeket is felállított. Rákóczit 1704-ben Gyulafehérváron Erdély fejedelmévé választották.

A Habsburgokkal vívott első ütközeteket siker koronázta. Bottyán János tábornok (Vak Bottyán) és Forgách Simon egymás után aratta győzelmeit, Károlyi Sándor csapatai pedig Bécsig is eljutottak.

A kezdeti sikerek a főurak és a jobbágyok összefogásának, és a francia király (XIV. Lajos) pénzügyi támogatásának voltak köszönhetőek. (Ő a spanyol örökösödési háborúban szemben állt a Habsburgokkal.)

A szécsényi országgyűlésen, 1705-ben II. Rákóczi Ferenc már teljhatalmat kapott, és vezérlő fejedelemmé választották.

A szabadságharc csúcspontja volt az 1707-es ónodi országgyűlés, ahol sor került a Habsburgok trónfosztására. (Őket a kurucok, fehér lobogó parókájuk miatt labancoknak csúfolták. Később így nevezték mindenkit, aki a magyar függetlenséggel szemben az osztrákok pártján állt.)

A magyar szabadság ügye ezután sajnos hanyatlásnak indult.

A szabadságharc bukása

Bár a katonai sikerek biztatóak voltak, de a szabadságharc elhúzódása több, komoly belső feszültséget is okozott:

- a főurak egyre nehezebben tudták elviselni jobbágyaik távollétét, így az otthon maradt családtagokra hárult a robot és a dézsma terhe.
- míg Rákóczi egyértelművé tette, hogy önálló, független Magyarországot szeretne megteremteni, addig a főurak egy része bizonyos feltételek mellett hajlandó lett volna kiegyezni a Habsburgokkal.

Az ónodi országgyűlésen már a belső ellentétek is felszínre kerültek. Fokozta a feszültséget az is, amikor a Rákóczi pénzügypolitikáját bíráló Turóc megyei követeket a fejedelem hívei lekaszabolták. Valójában ez már a hanyatlás időszaka volt.

A francia király is beszüntette a támogatást, mivel alulmarad a Habsburgokkal szemben a spanyol örökösödési háborúban.

A csatatereken is sorra vereségek érték Rákóczi seregeit. Elveszett Erdély, és a trencsényi csatavesztést többé már nem heverte ki a kuruc had, amelynek létszáma apadásnak indult. (A kezdeti 80 ezer főről 12 ezerre csökkent.) Árulásokra is sor került. (Az addig oly bátor és népszerű Ocskay László brigadéros egész lovasezredével átállt az osztrákok mellé.) Az országban 1708-tól ráadásul pestisjárvány dúlt, ami megtizedelte a sereget is.

1711 tavaszán Rákóczi Lengyelországba ment, hogy ott találkozzon Nagy Péter orosz cárral, Ő szívélyesen fogadta a Fejedelmet, de a svédek elleni háborúra hivatkozva a támogatás elől kitért. Rákóczi távollétét kihasználva Károlyi Sándor és köre megegyezett a Habsburgokkal. A maradék magyar sereg a nagymajtényi síkon – fegyvereit megtartva – letette a zászlót.

1711. április 30-án megkötötték a szatmári békét, amelynek része volt az is, hogy a nemesek elismerik a Habsburgok uralmát. Így megmenekülhettek a felelősségre vonástól, és még a birtokaikat is megtarthatták.

Rákóczi a hűségnyilatkozat aláírására nem volt hajlandó, inkább önkéntes száműzetésbe (emigráció) vonult, ahová Bercsényi, és néhány feltétlen híve is elkísérte. Előbb Franciaországban talált menedéket, majd 1717-től a törökországi Rodostóban telepedett le. Hűséges íródeákja, Mikes Kelemen híres leveleiben számolt be a bujdosók hétköznapijairól. Rákóczi 1735-ben halt meg. Hamvait 1906-ban szállították haza, és a kassai Szent Erzsébet dómban helyezték el édesanyja Zrínyi Ilona, valamint gyermekei mellé. (A trianoni nemzettragédia következtében Kassa ma Szlovákiához tartozik.)

Magyarország a szabadságharc bukása után továbbra is idegen uralom alatt élt.

A Habsburgok az 1848-as forradalomig, aztán pedig az 1867-es kiegyezésig tartományként kezelték hazánkat.

HAZÁNK A HABSBURG URALOM ALATT

A kéttáblás parlament és a Pragmatica Sanctio

A több mint 150 évig tartó török uralom, az állandó háborúskodás, majd pedig a Rákóczi szabadságharc küzdelmei a végletekig gyengítették a magyarságot. A lakosság jelentős része elpusztult. Bár a szabadságot, a függetlenséget nem sikerült kivívni, mégis békére és stabilitásra volt végre szükség.

Az 1711-ben trónra lépő III. Károly (1711-1740, Habsburg császárként VI. Károly), biztosítani tudta a nyugalmat, és olyan folyamatokat indított el, amelyek az alávetettség idején is kedvezőek voltak. Mindenekelőtt szorgalmazta, hogy a túlnépesedett német területekről parasztok költözzenek Magyarországra. Ők voltak a svábok. Érkeztek szerb (rác) jobbágyok a déli vidékekről, szlovákok (tótok) északról, és jöttek román földről is. Ezeknek a betelepülőknél egy része megtartotta identitását (származásából fakadó öntudatát, önazonosságát), de a legtöbben házasságkötések révén beolvadtak (asszimilálódtak) a magyarságba. (Sok-sok családnév utal ma is az eredeti származásra.)

III. Károly összehívta a kéttáblás parlamentet Pozsonyba, s a magyar nemesség úgy érezhette, van beleszólása az ország ügyeibe.

Az országgyűlésnek ezt a két részből álló formáját még a szétszakítottság idején – 1608-ban – hozták létre a Királyi Magyarországon.

Az alsótáblán a megyei követválasztó üléseken a legtöbb szavazatot kapó kis- és középnemesek, valamint a szabad királyi városok képviselői vehettek részt.

A felsőtáblára a főnemesek és főpapok kaptak meghívást az uralkodótól.

A benyújtott törvényjavaslat az alsóházi elfogadás után került – felírat formájában – a felsőház elé. Ha ott is elfogadták, a király még mindig visszaadhatta újratárgyalásra, vagy megtagadhatta a szentesítést. Ugyanis a meghozott törvények csak a király aláírásával (szentesítés) léphettek érvénybe.

III. Károly mindenáron biztosítani akarta hatalma, pontosabban a Habsburg dinasztia (család) hosszú távú stabilitását. Egyetlen fiának halála után azon fáradozott, hogy legidősebb lánya, Mária Terézia trónra lépését elfogadtassa a birodalom tartományaival, és persze Európa feudális hatalmaival.

A Pragmatica Sanctio néven ismert törvényjavaslatot maga terjesztette a magyar parlament elé. Ebben a birodalom nőági örökösödését kívánta elérni. Erőfeszítése sikerrel járt. Sőt, a békére és nyugalomra vágyó magyar nemesség gyakorlatilag beleegyezett a Habsburgok örökös uralmába is.

A másik fontos törvény az állandó hadsereg felállításáról szólt. Ez nagyon sok pénzbe került. A magyar nemesség – bár továbbra is elutasította, hogy adózzon –, a törvényt elfogadta.

III. Károly újjászervezte a bíraskodási rendszert, létrehozta a magyar királyi helytartótanácsot, és kiadta az úgynevezett Carolina Resolutio-t amelyben korlátozta a protestánsok vallásgyakorlását.

Mária Terézia felvilágosult abszolutizmusa

A fiatal, művelt uralkodó, Mária Terézia (1740-1780) trónra lépése nem ment simán. Kirobbant az osztrák örökösödési háború, ugyanis a porosz uralkodó nem ismerte el a nőági utódlást. A magyar nemesek azonban 30 ezer katonával siettek Mária Terézia segítségére, megmentve hatalmát. (Vitam et sanguinem – életünket és vérünket – felkiáltással szavazták meg a kért támogatást.)

Az uralkodónő ezután – talán hálából – a legkiválóbb magyar nemesekből szervezte meg testőrségét. Őket a legmagasabb szintű német és francia nyelvű képzésben részesítette. Létrehozta számukra a Terezianum-ot. Az egyik testőr – a költő Bessenyei György – tudatosította társaiban az elnémetesedés veszélyét. Elhatározta, hogy csak magyar nyelven ír. Kijelentette. „*Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem!*”

Mária Terézia komolyan érdeklődött a felvilágosodás eszméi iránt. Levelezésben áll Voltaire-rel is. Uralkodásának azonban egyetlen célja volt, mégpedig a Habsburg Birodalom erősítése, hatalmának növelése. Minden rendelkezése ezt szolgálta. Előfordult, hogy intézkedései kedvezőek voltak a magyarság számára is, de ez nem volt elsődleges szempont. Egységes birodalomban gondolkozott, s ebben Magyarországnak csak a mezőgazdaságban (agrárium) volt jelentős szerepe. Mi voltunk a birodalom éléskamrája.

1765-től többé nem hívta össze a parlamentet. Rendeletekkel kormányzott. Ez az úgynevezett abszolutisztikus forma nála felvilágosult szellemiséggel párosult. Ezt tükrözik legfontosabb rendeletei:

- A kettős vámrendelet, amellyel a birodalmon belüli kereskedelmet pártolta, míg a külsőt magas vámmal sújtotta.
- Az úrbéri rendelet (úrbéri pátens), amelyben szabályozta a jobbágyok adóterheit. (104 nap gyalog, vagy 52 nap ígás robotban határozta meg a kötelezettségeket.)
- Ratio Educationis (Az ésszerű nevelésről) szóló rendeletében egységes tanügyet létrehozva, kötelezővé tette a 7-13 éves gyermekek iskolai képzését.
- Egészségügyi rendeletében kimondta, hogy minden megyének, városnak diplomás orvost, és településenként bábaasszonyt (szülésznő) kell alkalmaznia.

Mária Terézia felvilágosult abszolutizmusát fia, II. József is gyakorolta, rendeleteivel mélyen beleavatkozva az emberek életébe.

II. József, a kalapos király

A negyvenévesen trónra lépő II. József (1780-1790) folytatta anyja munkáját. Ő már meg sem koronáztatta magát sem a magyar, sem pedig a cseh koronával. Így kívánta kikerülni a nemesek befolyását, hogy nélkülük kormányozhasson. (Innen ered a kalapos király elnevezés.)

A magyar Szent Koronát ekkor a bécsi kincstárba vitték, ahol bizonyíthatóan átalakították. Bizonyos képeket kicseréltek, ezzel elérve azt, hogy később a tudósok tévesen határozzák meg korát.

Az ésszerű gondolkodás híveként minden dologra úgy tekintett, van-e abból az államnak haszna. Több mint 6 ezer rendeletet adott ki, amelyeket szinte lehetetlen volt bevezetni, pláne betartani. (Takarékossági szempontból például tiltotta a koporsós temetkezést, és egyebek mellett a divatot is korlátozta.)

Az egyházzal trónra lépését követően azonnal szembekerült. Állami kézbe akarta venni a papképzést, korlátozta a pápai bullák kihirdetését, és feloszlatta azokat a szerzetesrendeket, amelyek – szerinte – nem voltak hasznosak. Csak a gyógyítással és oktatással foglalkozókat ismerte el. Az egyetlen magyar alapítású rend, a pálos is a „jozefinista” politika áldozata lett.

Türelmi rendeletével a protestánsok és a görögkeleti egyház befolyását erősítette. Lehetőséget adott ezek szabad vallásgyakorlására. A nem katolikusok ezután akár állami hivatalt is vállalhattak. Jelentősen könnyítette a zsidóság életét is.

Jobbágyrendeletével lehetővé tette a jobbágyok szabad költözködését. Mesterséget tanulhattak, és szerzett javaik fölött szabadon rendelkezettek. Megtiltotta a testi fenyegetésüket, és a „jobbágy” szót is betiltotta.

Nyelvrendeletet alkotott, amelynek értelmében az egységes birodalmi közigazgatás és oktatás hivatalos nyelve a német lett.

Területi rendezésének értelme is a központi hatalom erősítése volt. Megszüntette a vármegyék önkormányzatát. Az országot tíz kerületre osztotta fel.

A népesség összeírására is sor került. Ennek háttérében az adózás rendjének megváltoztatása állt. A nemesek megadóztatását is tervbe vette.

Jelentősen könnyített a cenzúra – előzetes könyvvizsgálat – rendszerén, így fellendült a könyvkiadás, és sok sajtótermék (újság) jelent meg.

Bár intézkedései logikusak, ésszerűek voltak, de nem vették figyelembe a birodalmat alkotó nemzetek, nemzetiségek és az emberek érzékenységét, hagyományait, szokásait. Így természetes, hogy ellenszenv és gyűlölet vette körül az uralkodót. II. József belátva tévedését, a halálos ágyán egyetlen intézkedéssel visszavonta valamennyi rendeletét. (A türelmi és a jobbágyrendelet kivételével.)

A Szent Korona

A feudális magyar állam megalapítása, István megkoronázásának tárgyalásakor már említést tettünk a Szent Koronáról. Talán meglepő, hogy csak most, II. József uralkodása kapcsán került elő újra ez a téma. Ennek két oka is van. Egyrészt a korona történetének tárgyalásakor már ismerős nevekkkel, eseményekkel találkozhatunk, másrészt pedig – ahogy azt már említettük – éppen II. József az, aki – miután kijelentette, hogy nem hajlandó megkoronáztatni magát –, a szent ereklyét a bécsi kincstárba vitette, ahol azt titokban „átprogramozták”, azaz több képet kicserélve meghamisították.

A korona története – egész népünk és nyelvünk történetéhez hasonlóan – vitatott, és ugyancsak megosztja a tudományos élet szereplőit.

A középkorban és az újkorban is, éppen II. József koráig a Szent Koronát István királyhoz kötötték, benne az államiság jelképét tisztelték. A mindenkori uralkodók törvényességének egyik alapfeltétele volt, hogy a Szent Koronával történjen a beiktatás. (A másik feltétel az volt, hogy a koronázást kizárólag az esztergomi érsek végezhette, sőt, az is kitétel volt, hogy a ceremóniára lehetőleg Fehérváron kerüljön sor.)

A koronát egységes egésznek tartották, és az úgynevezett sámkoronának analógiájára beavató koronának tekintették. (Csak egyszer, a koronázás alkalmával teheték az uralkodó fejére, aztán elzárták, és koronaőrök vigyázták.)

A modern koronakutatás később több olyan megállapítást tett, ami ellentmond a hagyományok által őrzött felfogásnak. Persze ezek egy részét már a hamisítás is befolyásolta. Sokan állítják például azt, hogy a Szent Korona két különálló részből, az alsó görög, és a felső latin koronából áll, amit III. Béla idején egyesítettek. (Eszerint Ő lehetett az első uralkodó, akit ezzel koronáztak meg.)

Az ereklyét megvizsgáló ötvösök szerint azonban szó sincs arról, hogy két különböző koronát egyesítettek volna, azt egy műhelyben, egy időben építették meg. Még azt is kijelentik egyesek, hogy akár avar – talán hun – mesterek kezétől származhat. (Még az a régóta elfogadott tény is megkérdőjeleződik, hogy a koronát II. Szilveszter pápa küldte Istvánnak.)

Az azonban bizonyos, hogy már Károly Róbertet is meg kellett koronázni harmadszor, mert a magyarok számára csak a Szent Korona jelenléte volt elfogadható. I. Ulászlót például nem is tudták megkoronázni, mert az első Habsburg király (Albert) felesége egyszerűen ellopatta a Szent Koronát utószülött fia, a későbbi V. László számára. (Több része megsérült, és valószínűleg a kereszt is ekkor ferdült el.) Maga Mátyás király csak sok-sok aranyforintért tudta visszavásárolni a Habsburgoktól a koronát, amellyel uralma teljében is szükségesnek érezte megkoronáztatni magát 1464-ben. I. Ferdinánd megkoronázása (1527) után már a Habsburgok kezén volt, II. József idején pedig olyan változtatásokat hajtott végre rajta, ami rendkívüli módon megnehezíti a tényszerű koronakutatást.

A Szent Korona a II. világháború után az Amerikai Egyesült Államokba került, s onnan 1978-ban jutott vissza hazánkba. Ma a Parlament kupolatermében látható.

Fontos az úgynevezett Szent Korona tan létezéséről szólni, aminek lényege, hogy a megszemélyesített korona – Őfelsége a Szent Korona – viselője az Ő nevében hordozza a valóságos hatalmat, ami egyben az államhatalom szimbóluma.

A Szent Korona mellett a következő koronázási ékszereket tartjuk számon: a palást, a jogar, az országalma és a kard.

A polgárosodás kezdete Magyarországon

II. József halálakor már kirobbant a francia forradalom, miközben Magyarországon változások sora következett be. A központosító és német szellemiségű intézkedések éppen ellenkező hatást váltottak ki. Fellángolt a nemzeti érzés, és mindenki igyekezett magyarul beszélni, a régi hagyományokat feléleszteni.

Elkezdődött a nyelvújító mozgalom Kazinczy Ferenc irányításával. (Sokan támadják ma is ezt a törekvést, amit azzal magyaráznak, hogy nyelvünk belső logikáját, tartását is megtörte.)

Az új uralkodó II. Lipót (1790-1792) fényes ünnepségen koronáztatta meg magát, és összehívta a rendi országgyűlést.

Lipót korai halála után fia, I. Ferenc (1792-1835) lett az uralkodó, aki visszatért az abszolutisztikus uralkodásához. A franciaországi események ekkorra már eldurvultak, és 1793 elején kivégezték a királyi párt. (Marie Antoinette Ferenc nagynénje volt.) Az uralkodó szigorú megfigyelés alatt tartotta azokat, akikről azt feltételezte, hogy a forradalom eszméjével szimpatizálnak. Igyekezett csírájában elfojtani minden felvilágosodáshoz köthető kezdeményezést. Ennek ellenére két titkos szervezet is létrejött Magyarországon. Mindkettő élén egy ellentmondásos, nyughatatlan természetű ember, Martinovics Ignác állt. Ő korábban ferences szerzetes volt, és II. Lipót titkosrendőrségében is ténykedett besúgóként.

A titkos társaság résztvevőit magyar jakobinusoknak nevezték, akik egyáltalán nem hasonlítottak az erőszakos, embertelen francia forradalmárookra.

- A Reformátorok Társasága főleg nemesekből állt, akik az alkotmányos monarchia hívei voltak.
- A Szabadság és Egyenlőség Társaságát polgárok alkották, akik a nemesi kiváltságok megszüntetését és a köztársaság megvalósítását szerették volna elérni.

Mindkét szervezkedést gyorsan felszámolták, s ebben jelentős szerepet játszott a készségesen mindent bevalló Martinovics. A vezetőket – Hajnóczy Józsefet, Szentmarjay Ferencet, Laczkovics Jánost, Sigray Jakabot és persze Martinovicsot – 1795-ben a budai vár alatt, a mai Vérmezőn lefejezték. Később ugyanerre a sorsra jutott két fiatal jogász, Óz Pál és Szolártsik Sándor is. (Többen, köztük Kazinczy és a költő Batsányi János börtönben raboskodtak)

A franciaországi események elfajulása és a magyar reformerek kivégzése elrettentette a magyar nemességet és értelmiséget a forradalom eszméjétől, és a reformok bevezetését sem szorgalmazták. Ennek az is oka volt, hogy féltették a kiváltságaikat, s hogy Ausztria hadban állt Napóleonnal. Ez a háború pedig nagyon jól jövedelmezett a magyar nemességnek.

A hadsereg élelmezése miatt minden mezőgazdasági terméket el tudtak adni. A különleges haszon még a jogok csorbulását is elviselhetővé tette számukra.

Amikor Napóleon 1809-ben magyar földre lépett, kiáltványban fordult az ország népéhez, biztatva, hogy szakadjanak el a Habsburgoktól. A nemesség azonban ezúttal is Bécset választotta. A franciák elleni harcokban kiemelkedett Simonyi József ezredes (Simonyi óbester). A győri csatában azonban, köszönhetően az osztrák hadvezetés hibájának, a magyarok vereséget szenvedtek.

POLGÁROSODÁS MAGYARORSZÁGON
-
A REFORMKOR

A reformkor kezdete, gróf Széchenyi István fellépése

Ferenc császár a napóleoni háborúk utolsó éveiben (1812-ben) feloszlatta a magyar országgyűlést, és rendeletek útján kormányzott. A háború befejeztével pedig a hadsereg számára sem kellett már nagy mennyiségű gabona, így a magyar nemesség bevételei jelentősen csökkentek.

Ez a két hatás, valamint a bécsi udvar újabb adókiivetései elégedetlenné, csalódottá tették a magyar előkelő réteget. Ellenállásuk hatására Ferenc 1825-ben kénytelen volt újra összehívni az országgyűlést Pozsonyba, ahol mindenekelőtt újból törvénybe iktatták az ország függetlenségét. (Természetesen ez csak a Habsburg Birodalmon belüli tartományi státusz megkülönböztetett formája volt.)

Ez idő tájt hazánkban az ország leggazdagabb és legtekintélyesebb családjai közül is kiemelkedtek a Széchenyiek. A nagyecenki családi birtokközpont mellett hatalmas területeket birtokoltak, de pontosan tudták, hogy mivel tartoznak a hazájuknak. Széchenyi Ferenc gróf 1802-ben az országra hagyta óriási könyvtárát és hatalmas műkincsgyűjteményét. Ezzel megvetette a későbbi Nemzeti Múzeum és az Országos Széchenyi Könyvtár alapjait.

1825-ben a pozsonyi országgyűlésen – amelyet az első reformországgyűlésnek nevezünk – már a nagytekintélyű gróf fia, Széchenyi István lépett politikai színtérre. Bár az alsó tábla ülésén csak tanácskozási joggal vett részt, úgy feltűzelték Felsőbüki Nagy Pál képviselő szavai, hogy szólásra emelkedett. Maga is ostromozta azokat a nemeseket, akik a magyar helyett más nyelveken beszélnek, írnak, s ily módon is hagyják elveszni nemzetüket. Nyomban felajánlotta hatalmas birtokainak egy évi jövedelmét egy olyan intézet felállítására, ami a magyar nyelvet ápolja, műveli, és a magyar ifjak ekképpen történő nevelését biztosítja. A fiatal gróf szavait döbönt csend, majd pedig hangos éljenzés fogadta. Még az országgyűlés ideje alatt a nemesség felajánlása alapján összegyűlt a szükséges összeg ahhoz, hogy elhatározzák a „Magyar Tudós Társaság” vagyis a Magyar Tudományos Akadémia felépítését.

A magyar történelmi hagyomány alapján ezt az eseményt tarjuk a REFORMKOR kezdetének. Ezzel indul el hazánk történetének egyik legfontosabb, legizgalmasabb, legszebb korszaka.

Gróf Széchenyi István sokáig élte az arisztokrata családok megszokott életét. Bécsben tanult, a nyarakat pedig Nagycenken töltötte. Aztán katonai pályára lépett. Huszártisztként részt vett a lipcsei csatában („népek csatája” – 1813). Később barátjával, báró Wesselényi Miklóssal nyugat-európai utazásra indult. Az ifjú grófra különösen Anglia volt nagy hatással. Itt a polgári fejlődésen alapuló technikai újítások ejtették ámulatba. (Sajnos, nem foglalkozott ennek a polgári típusú társadalmi berendezkedésnek az árnyoldalaival. Nem vizsgálta a földjükről elüldözött, gyári munkássá züllesztett tömegek helyzetét, a tőkés ipar képviselőinek gátlástalanságát.)

Széchenyi – hazaérkezve utazásairól – a magyar polgári átalakítás élére állt. Nemcsak a szavak, hanem a tettek embere is volt. Mielőtt azonban sorra vesszük országépítő munkásságát, nézzük meg, milyen volt a magyar kultúra és tudomány állapota a XIX. század első felében.

A soknemzetiségű Magyarország tudományos és művészeti élete

Hazánk és a Kárpát-medence, nemcsak földrajzi, hanem kulturális egység is. Sokáig politikai, államszervezeti egység is volt, amit a Szent Korona szimbolizált. A XIX. század közepe táján közel 5 millió magyar ajkú lakosság mellett, mintegy 6 millió, horvát, német, szerb, szlovák, román és ruszin nyelvű nemzetiség élt itt. Közülük az 1 milliós horvátoknak volt saját nemességük, és ehhez kapcsolódóan jelentős az önállóságuk is. (A bécsi udvar gyakran fordította őket a magyarság ellen.)

A tudomány területén Magyarország ebben az időben még nem érte el a nyugat-európai országok általános fejlettségét, de több ragyogó képességű elme is feltűnt hazánkban. Ők később a világ meghatározó tudósainak bizonyultak.

Ilyenek voltak Bolyai Farkas és fia, Bolyai János a matematika és a modern geometria úttörői. (Az ifjabb Bolyai dolgozta ki a matematikai logika, a jeltan és az információelmélet alapjait.) Jedlik Ányos bencés paptanár elektromotort szerkesztett, és ő írta meg az első magyar nyelvű fizikakönyvet.

Fényes Elek a hazai statisztika kidolgozója, Irinyi János pedig a gyufa feltalálója volt. Kitaibel Pál rendszerezte először Magyarország növényvilágát. Semmelweis Ignác, az „anyák megmentője”, a fertőtlenítés szükségességét ismerte fel. Kőrösi Csoma Sándor a magyarok őshazáját kereste, s közben a keleti nyelvek világhírű tudósa lett. (Ő írta meg az első angol-tibeti szótárt.)

A magyar irodalom aranykorát élte ekkor. Kazinczy Ferenc széphalmi birtokáról irányította a magyar nyelvújító mozgalmat. Csokonai Vitéz Mihály és Fazekas Mihály, Berzsenyi Dániel, Katona József, Kölcsey Ferenc, Eötvös József, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Tompa Mihály, valamint Jókai Mór neve fémjelezte a korszakot. Kölcsey 1823. január 22-én öntötte végső formába nemzeti imádságunkat, a Himnuszt.

Valamennyien Széchenyi lelkes híveivé váltak.

Az irodalom döntő hatással volt a színházművészet kialakulására, fejlődésére. Kezdetben vándorszínészek járták az országot, de rövidesen megépültek az első kőszínházak is (Kolozsvár, Miskolc), és 1837-ben megnyitotta kapuit a Magyar Nemzeti Színház elődje, a Pesti Magyar Színház is. (Ennek volt első igazgatója Bajza József, elismert és népszerű tagja pedig a mátészalkai kötődésű Szentpétery Zsigmond is.)

Szebbnél szebb épületek emelkedtek az ország városaiban. Különösen Pest fejlődése volt szembetűnő. Pollack Mihály (Nemzeti Múzeum, régi Vigadó), Ybl Miklós (Operaház, Szent István Bazilika, Várkert Bazár) és Hild József középületei, palotái, szállodái határozták meg az arculatát.

A magyar zeneirodalom nagyjai, Liszt Ferenc és Erkel Ferenc világszínvonalon alkottak. Liszt korának ünnepest zongoraművésze is volt. Művei közül a Liszt-rapszódia népszerűsége ma is töretlen. Erkel operái – Hunyadi László, Bánk bán – mellett megzenésített a Himnuszt is.

Széchenyi országépítő munkája

Látható, hogy milyen fantasztikusan pezsgő kulturális közegbe robbant be Széchenyi gróf a maga reformelképzeléseivel. Ha sorra vesszük mindazokat a cselekedeteit, amelyekkel a polgári átalakítás programját kívánta végrehajtani, megértjük, hogy miért nevezhette őt még a későbbi politikai ellenfele, Kossuth Lajos is a „legnagyobb magyarnak”.

A Nemzeti Kaszinó megszervezésének a jelentősége abban áll, hogy az idejét külföldön töltő, és pénzt ott költő nemesség legjavát sikerült hazacsábítani. Ez a hely lehetőséget adott a legnagyobb befolyású arisztokratáknak, pénzembereknek, hogy magyarországi fejlesztésekben gondolkozzanak.

Nagy jelentőségűek voltak a gróf megjelent könyvei: A Lovakról című, a lótenyésztés és lóversenyezés témájában hozott új szemléletet. A Hitel című munkájában az 500 éves ősiség törvényének – Nagy Lajos 1351-ben megfogalmazott tételének – megszüntetése mellett kardoskodott. Úgy vélte, ez az akadály annak, hogy a nemesek nem vehetnek fel kölcsönt (hitel), és nem korszerűsíthetik a birtokaikat. A Világ című műve a felvilágosodás eszmerendszerét taglalta, a Stádium pedig pontokba szedett politikai és gazdasági programját tartalmazta. (Érdeemes megemlíteni a Béla fiának írt intelmeit is.)

Széchenyi óriási szerepet vállalt a közlekedés és kereskedelem fejlesztésében. Szorgalmazta a Tisza és az Al-Duna szabályozását, amelyek így alkalmassá válhattak a hajózásra. Az első gőzhajók indítása, a Vaskapu-szorosba épített 120 km hosszú Széchenyi-út, a kikötők építése is az ő nevéhez fűződik.

A Fertő-tó mellett szabad strandot építtetett, a Duna pesti oldalán felépíttette az első gőzhengermalmot, és próbálkozott a magyarországi selyemhernyó-tenyésztés beindításával is.

Létrehozta a Sopron-bécsújhelyi Vasúttársaságot, és fontos szerepe volt a Pest és Vác között meginduló első vasútvonal kiépítésében. Segítette a takarékpénztárak létrehozását és működését.

Egyik legjelentősebb tette a Pestet és Budát összekötő Lánchíd felépíttetése volt. A neves angol mérnök Clark Adam tervei alapján készülhetett el a híd és az Alagút, amelyek máig a főváros legszebb, legfontosabb építményei közé tartoznak.

Széchenyi István alapvetően két fontos célt tűzött a magyarság elé:

- A polgári átalakulást, a feudális társadalmi és gazdasági rend felszámolását tartotta a legfontosabbnak.
- Természetesen a magyarság függetlenségének kivívása is a szeme előtt lebegett, de ennek megvalósítását csak később tartotta kivitelezhetőnek. Szerette volna még néhány évtizedig kiaknázni azt a lehetőséget, amelyet a bécsi udvarral való együttműködés rejtett magába.

Ez utóbbi álláspontja miatt a magyar nemesség nagy része bizalmatlanná kezdett válni vele szemben. Kossuth megjelenése és radikális fellépése után Széchenyi gróf elszigetelődött, s miközben tekintélye hatalmas volt, valójában politikailag magára maradt.

Kossuth Lajos politikai pályája

Kossuth Lajos, mint fiatal ügyvéd, az 1832. évi országgyűlés alkalmával kapcsolódott be a politikai közéletbe. Egy hiányzó főnemes megbízásából, tanácskozási joggal utazott Pozsonyba. Mivel a bécsi udvar tiltotta, hogy az ott elhangzottakról a nyilvánosság tudomást szerezzen, ő – a cenzúrát kikerülve – kézzel írt újságot kezdett szerkeszteni. Ezt, az *Országgyűlési Tudósításoknak* nevezett lapot az országgyűlési ifjak – joghallgatók – segítettek kézzel másolni, és szétküldeni az ország különböző pontjaira. Később a megyegyűlésekről adott hírt hasonló módon (*Törvényhatósági Tudósítások*).

Közben 1835-ben I. Ferenc császár meghalt. Utóda V. Ferdinánd lett, aki helyett valójában Metternich kancellár irányította a birodalmat. Ő elhatározta, hogy leszámol a magyar reformerekkel. Az országgyűlési ifjak vezetőjét, Lovassy Lászlót, majd az „árvízi hajósként” ismert báró Wesselényi Miklóst és Kossuth Lajost is börtönbe juttatta.

Kossuth a börtönből – ahol közgazdaságtant és angolt tanult – tette készen szabadult közel négy év után. Metternich a Pesti Hírlap szerkesztését bízta rá, s úgy gondolta, hogy a cenzúrán keresztül kézben tudja tartani. Kossuth azonban az újságírást megújítva több ezer előfizetőt szerzett, és vezércikkeiben pedig a saját politikai programját hirdette meg.

Ennek a programnak a főbb eleme volt a magyarosítás, az iparfejlesztés, és az érdekegyesítés politikája.

A magyarosítás lényege – ahogyan az elnevezés is sugallja – hogy a magyar nyelv használatát minél szélesebb körben terjesszék, és az államszervezet működésében is beépítsék. (1844-ben sikerült hivatalossá tenni a magyar nyelvet.)

Kossuth felismerte, hogy a nemzet „ipar nélkül félkarú óriás”. Iparosítási programjának fontos eleme volt a Védegyelet létrehozása. Ennek lényege az volt, hogy az egyesület tagjai 6 éven át vállalták, hogy nem vásárolnak olyan külföldi árut – még ha az olcsóbb és jobb minőségű is – amit Magyarországon is előállítanak. A magyar áruk védelmét vámokkal is igyekezett elősegíteni. Szorgalmazta, hogy a mezőgazdasági termékek közvetlenül jussanak el az adriai tengeri kikötőbe, ezért a fiumei vasút kiépítését sürgette.

Az érdekegyesítés a nemesek és jobbágyok ellentéteit próbálta feloldani.

A közteherviselés a nemesi adóztatást jelentette, a kötelező örökváltság pedig a jobbágyfelszabadításra vonatkozott, mégpedig úgy, hogy a földesurakat az állam kárpótolja veszteségeikért.

Kossuth valamennyi programeleme Széchenyi elképzeléseinek továbbvitelét jelentette. Bár a jobbágyfelszabadítás kérdésében a Gróf az önkéntességre helyezte a hangsúlyt, a két nagyformátumú államférfi között az ellentét mégis más ügyben élesedett ki. Ez pedig a Habsburgoktól való elszakadás volt. Mivel ezt Kossuth a polgári átalakítással egy időben óhajtotta megvalósítani, Széchenyi azzal vádolta, hogy anarchiába (zűrzavaros állapot) taszítja az országot.

Politikai küzdelmek a reformországgyűléseken

A reformkor 1825-től, Széchenyi István fellépésétől 1848. március 15-éig, a pesti forradalom napjáig tartott. Ez idő alatt az élénk politikai küzdelmek elsődleges színtere az országgyűlés volt. A kéttáblás formát már 1608-ban, a három részre szakítottság idején létrehozták, majd III. Károly uralkodása alatt vált az összehívása általánossá.

Az úgynevezett reformországgyűlések – 1825-27, 1830, 1832-36, 1839-40, 1843-44 és 1847-48 – rendkívül pezsgő politikai életet teremtettek. A megyei gyűlések, az alsó- és a felsőtábla élénk vitái, a felíratok, határozatok sokasága azonban áttörő nagy eredményeket nem hozott. Ahhoz forradalomra volt szükség.

Az 1846-ban fiatal arisztokrata képviselők Habsburg-hű csoportja létrehozta a Konzervatív Pártot. Ők voltak az úgynevezett „fontolva haladók”, akik ugyan elismerték azt, hogy a feudális rend változtatásokra szorul, de azt csak a birodalom keretein belül tudták elképzelni. A reformerekkel ellentétben, ők a nemesség kiváltságai mellett kardoskodtak, és a polgári átalakulás nyugat-európai formáját ellenezték.

A konzervatív erőkkel szemben a reformerek 1847-ben már Ellenzéki Kört alapítottak, melynek programját a nagyműveltségű jogtudós, a „nemzet prókátora”, Deák Ferenc öntötte formába. Elkészült az Ellenzéki Nyilatkozat is, ami az 1847. június 6-án megalapított Ellenzéki Párt programja lett. Elnökévé gróf Batthyány Lajos választották, aki Deákkal és Kossuthal együtt a reformtörekvések szimbolikus alakjává vált.

Az Ellenzéki Párt többek között közteherviselést, az ösiség eltörlését, sajtószabadságot, független magyar kormányt és az úrbéri viszonyok eltörlését követelte.

A „hivatalos”, országgyűlési élet mellett és azon kívül, a politikai csatározásokba a fiatal értelmiségiek is bekapcsolódtak. Ők kávéházakban – például a Pilvaxban –, utcákon, az egyetemi ifjúság körében fejtették ki nézeteiket, hitet tettek a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség ügye mellett.

Két markáns csoport is létrejött. Az egyikben Petőfi Sándor, Jókai Mór, Arany János, Tompa Mihály, Vajda János – tehát a legtehetségesebb írók, költők – gyűltek össze, a másikban pedig Vasvári Pál vezetésével az egyetemi hallgatók tömörültek, akikhez Táncsics Mihály is csatlakozott. Őt 1847-ben bebörtönözték, mert írásaiban kiállt a reformelképzelések mellett. A két csoport egyesülésével a Fialat Magyarországnak nevezett mozgalom formálódott, amelynek tagjai készen álltak arra, hogy akár radikális – forradalmi – módon is kieroszakolják a változtatásokat.

**FORRADALOM, ÉS SZABADSÁGHARC A
HABSBURG ELNYOMÁS ELLEN**

Forradalmak Európában és Pesten

Politikai válság és élelmiszerhiány volt az oka annak, hogy 1848 februárjában újra kitört a forradalom Franciaországban. Lajos Fülöp, a „polgárkirály” nem tudott úrrá lenni a helyzeten. A tömeg a trónját elégette, és kikiáltották a köztársaságot.

A forradalmi hullám terjedt tovább, és sorra lobbantak lángra Európa jelentős városai. Itáliában – Milánó, Firenze, Velence, Róma... –, és a szintén széttagolt német területeken, de Prágában, és március 13-án Bécsben is kitört a forradalom. Ez utóbbi esemény közvetlen előidézője maga Kossuth Lajos volt, aki a pozsonyi országgyűlésen polgári alkotmányt követelt az osztrák tartományoknak is.

A párizsi forradalom eseményei bátorították és lelkesítették az országgyűlési képviselőket. Az alsótáblán sorra fogadták el azokat a törvényeket, amelyek kimondták a kötelező örökváltságot, a közteherviselést és egy magyar országgyűlésnek felelős kormány felállítását. A március 13-án kitört bécsi forradalom elsöpörte Metternich kancellárt, s az események rendkívüli módon felgyorsultak. Március 15-én reggel Kossuth vezetésével küldöttség indult Bécsbe, hogy V. Ferdinánd elé terjessze a követeléseket.

Az európai forradalmak, és a gyújtó hangú Kossuth-beszéd hatására a pesti ifjúság is megmozdult. A Pilvax kávéházban gyülekező értelmiségi ifjak 12 pontban foglalták össze követeléseiket, amelyek teljes összhangban voltak a polgári átalakulást és nemzeti függetlenséget célzó, Pozsonyban elfogadott törvényekkel.

A fiatalok, Petőfi, Vasvári, Jókai, Vajda, valamint Vidats János, Irinyi János, Irányi Dániel, Degré Alajos és Bulyovszky Gyula vezetésével március 15-én reggel, a 12 ponttal és Petőfi Nemzeti dal című kéziratával az egyetemi ifjúságot keresték fel. Az orvosi, jogi és mérnöki kar hallgatói lelkesen csatlakoztak a menethez, amely már a Landerer és Heckenast nyomdához vonult. Itt némi tanácsstalanság után, Landerer biztatására lefoglaltak egy nyomdagépet, és cenzori engedély nélkül kinyomtatták a 12 pontot és a Nemzeti dalt. Zúgott az utcán minden versszak végén: „Esküszünk, Esküszünk, hogy rabok tovább Nem leszünk!”

A forradalom irányítói délután 3 órára hívtak össze nagygyűlést a Nemzeti Múzeum elé, ahol a szakadó eső ellenére tízezer ember gyűlt össze. Vasvári és Irinyi mondott beszédet, Jókai pedig felolvasta a 12 pontot. (Petőfi itt nem szavalta el a Nemzeti dal, de néhány szót ő is szólt a tömeghez.)

A forradalmi menet ezután a Városházához vonult, ahol a Tanács tagjaival aláírták a követeléseiket. Érveiknek az utcán várakozó hatalmas tömeg adott nyomatékot.

A budai várban székelő Helytartótanács tagjai sem mertek szembeszállni a sokasággal, s maguk is mindenbe beleegyeztek.

Délután 6 órakor kiszabadították a börtönéből Táncsics Mihályt – eredetileg Stancsicsnak hívták –, akit diadalmenetben vittek Budáról Pestre.

A Nemzeti Színházban a Bánk Bán című előadással zárult a nap, amelyet az épületbe betóduló sokaság szakított félbe. Elénekeltek a Himnuszt, a Szózatot, és Egressy Gábor színművész elszavalta a Nemzeti dalt!

Mit kíván a magyar nemzet.

Legyen béke, szabadság és egyetértés.

1. Kivánjuk a' sajtó szabadságát, censura eltörlését.
2. Felelős ministeriumot Buda-Pesten.
3. Évenkinti országgyűlést Pesten.
4. Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrsereg.
6. Közös teherviseelés.
7. Urbéri viszonyok megszüntetése.
8. Esküdtszék. képviselőlet egyenlőség alapján.
9. Nemzeti Bank.
10. A' katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a' külföldieket vigyék el tőlünk.
11. A' politikai statusfoglyok szabadon bocsáttassanak.
12. Unio.

Egyenlőség, szabadság, testvériség!

A Batthyány kormánytól az OHB megalakulásáig

A forradalom nagyszerű eredménnyel végződött! A bécsi udvar kénytelen volt engedni a magyar követeléseknek. Március 17-én kinevezték hazánk első felelős miniszterelnökévé gróf Batthyány Lajost. Ebben a kivételes pillanatban Batthyány grófnak sikerült a kormányában olyan kiemelkedő személyiségeket együtt szerepeltetni, akik a reformkor idején gyakran politikai ellenfelei voltak egymásnak. Íme, az impozáns névsor:

gróf Széchenyi István – közmunka- és közlekedési miniszter
Kossuth Lajos – pénzügyminiszter
báró Eötvös József – vallás- és közoktatásügyi (kultusz) miniszter
Deák Ferenc – igazságügyi miniszter
Szemere Bertalan – belügyminiszter
Mészáros Lázár – hadügyminiszter
Klauzál Gábor – földművelésügyi, ipari és kereskedelmi miniszter
herceg Esterházy Pál – a király személye körüli (külügy) miniszter

A kormány és az utolsó reformországgyűlés hatalmas munkával, mintegy két hét alatt 31 törvényt alkotott és fogadott el. Ezeket az uralkodó április 11-én szentesítette. Ezek az úgynevezett áprilisi törvények rögzítették a tényt, hogy Magyarország alkotmányos királyság lett. Döntöttek az évenkénti országgyűlések megtartásáról, amelynek tagjai ezentúl népképviselői alapon kerülhettek a parlamentbe. Intézkedtek Magyarország és Erdély egyesítéséről, a közteherviselésről, a jobbagyrendszer felszámolásáról, az úrbéri terhek megszüntetéséről, az ösiség eltörléséről, hitelintézetek felállításáról, a vallási egyenjogúságról, a nemzeti őrseregről és a szabad sajtóról.

A soknemzetiségű Magyarországon mindenki megkapta ugyanazt a polgári jogot, de a törvények nem vették figyelembe a különböző népcsoportok – pl. szerbek, horvátok, románok – önrendelkezési joghoz való ragaszkodását. Ez a helyzet törvénytelenül hozta magával azt a lehetőséget, amit az osztrákok akkor és később is gátlástalanul kihasználtak. Vagyis, ezeket a nemzetiségeket a magyarok ellen fordították.

Időközben sor került az első népképviselői alapon alapuló országgyűlés megválasztására. (Érdeemes elgondolkozni azon a tényen, hogy Petőfi Sándor királyellenes szónoklatai, forradalmi lelkülete hogyan vezetett kudarchoz szülőföldjén, ahol képviselő szeretett volna lenni. Emlékező az akkor írt „Szülőföldemen” című verse marad fenn a kis-kunok és a teljes magyarság öröme.)

Ez az országgyűlés szavazta meg a későbbi szabadságharc pénzügyi alapját jelentő pénzügyi összeget, ami 200 ezer újonc kiállítására volt elegendő. Amikor a képviselők megajánlották a kért összeget, akkor mondta Kossuth a következő szavakat: „...én leborulok a nemzet nagysága előtt, s csak azt mondom, annyi energiát a kivitelben, mint amennyi hazafiságot tapasztaltam a megajánlásban, s Magyarországot a poklok kapui sem fogják megdönteni!”

1848. szeptember 11-én, amikor Jellasics horvát bán seregével átlépte a Dráva folyót, és Pest-Buda ellen indult, a Batthyány-kormány lemondott. Öt nappal később Kossuth vezetésével megalakult az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB), ami átvette az ország irányítását.

A szabadságharc kezdete

Kossuth országjárásba kezdett, és hívó szavára tízezrek álltak be katonának. Mire Jellasics 50 ezer fős serege a Velencei-tóhoz, Pákozd mellé érkezett, még csak 15 ezer fős csapata volt az országnak, de aztán az önkéntesek megjelenésével sikerült a horvátok útját állni. A Móga János altábornagy által irányított magyar sereg szeptember 29-én győzelmet aratott, és Jellasics Bécs felé menekült az országból.

A szabadságharc tehát elkezdődött, és a dicsőséget csak fokozta Perczel Mór és Görgey Artúr tábornokok ozorai győzelme (október 7.). Móga azonban késlekedett Jellasics üldözésével, pedig a pákozdi csata hírére október 6-án Bécsben újra forradalom tört ki. Mire a magyar hadvezetés elszánta magát arra, hogy Bécs ellen induljon, ott már megváltozott a helyzet. Windisch-Grätz herceg csapatai vérbe fojtották a forradalmat, és október 30-án a Bécshez közeli Schwechatnál a magyarokat is megverték.

Lemondatták a trónról V. Ferdinándot, és helyébe a 18 éves Ferenc József lépett, aki semmisnek tekintette az áprilisi törvényeket, és azonnal utasítást adott a Magyarország elleni támadásra.

Windisch-Grätz decemberben bevonult Magyarországra. Görgey folyamatosan hátrált, Perczel Mór pedig csatát veszített. Így a Dunántúl és Pest-Buda az osztrákok kezére került. Az országgyűlés és az OHB Debrecenbe költözött, ami a mínusz 20 fokos telet figyelembe véve maga is nagy teljesítmény volt.

Erdélyben közben a lengyel szabadságharcos hős, Bem József (Józef Bem) tábornok vette át az irányítást. (Itt öntötte híres ágyúit Gábor Áron is.) A korábban az osztrákok és a román felkelők által elfoglalt területeket decemberre visszafoglalta, és megindította a legendás erdélyi hadjáratot. Visszavette Kolozsvárt, győzött a piski csatában, Nagyszebent szintén visszafoglalta. 1849. március 15-én pedig gyakorlatilag kiűzte az ellenséget Erdélyből. (Mindössze Gyulafehérvár és Déva maradt a Habsburgok kezén.)

Miközben az országgyűlés és a kormány Debrecenbe tette át a székhelyét, Görgey észak felé vonult, és 1849. január 5-én kiadta a Váci nyilatkozatot. Ebben felmentette az esküszegés alól a tiszteket, hiszen ők a császárra esküdtek fel. Egyben felajánlotta a lehetőségét annak, hogy eldöntsék, melyik oldalon akarnak harcolni. (A seregben sok osztrák származású tiszt is volt)

A téli időszak harci eseményei magyar sikereket hoztak. Perczel Szolnoknál, Klapka György tábornok Tokajnál győzött, Guyon Richárd pedig a Branyiszkói-hágót foglalta el. 1849 februárjában Kápolnánál azonban Windisch-Grätz rátört a gyülekező magyar honvédseregére. Az estnek két következménye is volt. Egyrészt leváltották a főparancsnokságról a népszerűtlen lengyel tábornokot, Dembinszky Henriket, másrészt pedig Windisch-Grätz elbizakodott lett, s túlértékelve a győzelmét a következő üzenetet küldte Ferenc Józsefnek Olmützbe: „*A lázadó csordákat szétvertem...*”

Az uralkodó hitelt adott az üzenet igazságtartalmának, és immáron hivatalosan is a Habsburg Birodalom egyik tartományává tette hazánkat. Kiadta az úgynevezett olmützi alkotmányt, amelyben felszámolta az áprilisi törvényeket, és kijelentette, hogy a császár szent és sérthetetlen, így senkinek sem tartozik felelősséggel.

A szabadságharc vége

A Habsburgok öröme azonban még korai volt. Ezt a megállapítást nemcsak Bem erdélyi hadjáratának sikere támasztja alá, hanem az az összehangolt támadás is, amelyet „dicsőséges tavaszi hadjárat”-ként ismer a történettudomány. Görgey és Klapka haditerve alapján először március 5-én Szolnoknál Damjanich tábornok serege aratott győzelmet. Aztán jöttek sorba a további diadalok: április 2-án Hatvannál, április 4-én Tápióbicskénél, április 6-án Isaszegnél, április 10-én Vácott, április 19-én pedig Nagysallónál győztek a magyarok. Az osztrák sereg kimenekült az országból, csak Buda várában hagytak erős helyőrséget.

Miközben folytak a fegyveres harcok, Debrecenben sorsdöntő politikai döntés született. 1849. április 14-én, az olmützi alkotmányra válaszul a Nagytemplomban megtartott országgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. A nemzet tehát a továbbiakban nem ismerte el Ferenc József uralmát. Magyarország kormányzó-elnökévé Kossuth Lajost választották. A Függetlenségi Nyilatkozat elfogadása után újra megalakult a magyar kormány, mégpedig Szemere Bertalan vezetésével.

A magyar sereg folytatta hadműveleteit, és 17 napig tartó ostrom után, május 21-én felszabadította Buda várát is!

Kijelenthető, hogy Magyarország visszaverte a Habsburg támadást, és saját törvényei alapján az önállóság, a függetlenség útjára lépett!

Most azonban a magyarok öröme bizonyult korainak. Ferenc József az orosz cárhoz fordult segítségért, aki Paszkevics herceg vezetésével 200 ezer fős sereget küldött Magyarország ellen. A hatalmas orosz sereg mellett még ott volt Haynau vezetésével a 170 ezres osztrák hadsereg. Velük szembe a teljesen kimerült, mindenestül talán 160 ezer főt számláló magyarok álltak, és reményük mindössze annyi volt, hogy talán külön-külön megverhetik a két sereget. (A nyugati országok ezúttal is, mint korábban és később is annyiszor, behunyták a szemüket, hagyták elvérezni a magyarságot.)

A kormány a főerők gyülekezésére az Arad-Temesvár-Szeged térséget jelölte ki. Görgey közben megütközött Haynauval, de mivel súlyos fejsérülést szenvedett, nem tudta megakadályozni az osztrákok előrenyomulását. (Klapka Komárom várában maradt.

Az országgyűlés pedig újra költözött. Ezúttal Szegedre, majd Aradra.)

Bem hosszú ideig képes volt feltartóztatni az oroszokat, de július 31-én Segesvár mellett súlyos vereséget szenvedett. Dembinszky újra hatalmas hadvezetési hibát követett el, és augusztus 9-én a Temesvári csatában a győzelemre álló magyarok lőszerhiány miatt kikaptak. Ezt a vereséget a magyar haderő már nem volt képes kiheverni.

Görgey a verség napján érkezett Aradra. Itt Kossuthal éles vitát folytatott, melynek eredményeképpen a kormányzó-elnök lemondott, és a katonai-politikai teljhatalmat átadta a józan gondolkodásáról ismert tábornoknak. Görgey – a haditanács döntése alapján – augusztus 13-án, a világosi síkon a cári haderő előtt letette a fegyvert.

A fegyverletétel után még voltak olyan erődök, amelyek továbbra is kitartottak. Pétervárad csak szeptemberben, a Klapka György vezette Komárom pedig csak október 4-én adta meg magát. Ennek feltételül azt szabták, hogy a védők szabadon elvonulhassanak. (Így menekült meg a halálos ítélettől Jókai Mór is, akinek felesége elérte, hogy felvegyék a várvédők listájára.)

**MEGTORLÁS – KIEGYEZÉS – BOLDOG
BÉKEIDŐK**

Hazánk a szabadságharc leverése után

A magyar szabadságharcot tehát az oroszok verték le, akik a világosi fegyverletétel után elhagyták az országot. Ma már bizonyított tény, hogy hadifoglyokat is vittek magukkal. (Közöttük lehetett Petőfi Sándor is, aki a legenda szerint a segesvári ütközet idején halt meg, bár a holttestét ott nem találták meg.)

De elhagyta az országot a szabadságharc több vezetője is, köztük Kossuth, Klapka György, Türr István, Teleki László, Andrassy Gyula és Szemere Bertalan.

A Habsburgok számára hatalmas presztízsveszteség volt az, hogy csak orosz segítséggel voltak képesek vérbe fojtani a magyarok szabadságharcát. Ezért különös bosszú fűtötte őket. A megtorlás levezénylését Ferenc József császár Julius Haynau tábornokra bízta, aki hírhedt volt az itáliai forradalom leverésekor tanúsított kegyetlenkedéseiről. Az ő parancsára 1850-ig 120 halálos ítéletet hoztak, több mint ezer főt vetettek börtönbe, és közel 50 ezer embert kényszersoroztak.

A megtorlás jelképes időpontja 1849. október 6-a, helyszíne pedig Arad. Itt ezen a napon 13 tábornokot végeztek ki.

Knezić Károly, Nagysándor József, Damjanich János, Aulich Lajos, Lahner György, Poeltenberg Ernő, gróf Leiningen-Westerburg Károly, Török Ignác, gróf Vécsey Károly. Kiss Ernő, Schweidel József, Desseffy Arisztid és Lázár Vilmos mellett ugyanezen a napon Pesten kivégezték az első felelős magyar kormány miniszterelnökét, gróf Batthyány Lajost is. (Október 25-én szintén Aradon lőtték főbe Kazinczy Lajos tábornokot.)

A nemzetközi felháborodás miatt a császár menesztette Haynaut, s az elnyomásnak egy másik módszerét választotta. Úgynevezett hivatalnoki rendszer kiépítésével bízta meg a birodalmi belügyminisztert, Alexander Bach-ot. Ő magyaros ruhába bújt osztrák hivatalnokokkal árasztotta el az országot. A Bach-huszároknak csúfolt hivatalnokok a jól kiépített besúgóhálózattal együttműködve akadályozták a magyarság boldogulását. (Cinikus módon ezt a pályát nyitva tartották a karrierre vágyó magyar nemesség előtt is.)

Megszüntették Magyarország önállóságát, és a területéről több részt, mint például Erdélyt, vagy a Temesi Bánságot leválasztották. Megszüntették a vámot Ausztria és Magyarország között, ami nagyban kedvezett az osztrák gyárosoknak és kereskedőknek. A hivatalos nyelv ismét a német lett.

A magyarok nagy része nem volt hajlandó elfogadni ezt a rendszert. A fegyveres felkelésnek nem volt semmi esélye, így az ellenállásnak egy sajátos módját választották azok, akik magukat jó hazafinak vallották: Nem vállaltak hivatalt, és nem vásároltak olyan árut, amelyből elnyomóiknak bármilyen hasznuk lehetett. Erre buzdítottak az írók, költők, festők is. (Ekkor született például Arany János A walesi bárdok, és Vörösmarty Előszó című verse.) Ennek az úgynevezett „passzív ellenállásnak” a szimbolikus alakja a legtekintélyesebb itthon maradt politikus, Deák Ferenc volt. Ő a bécsi udvar felkérését utasította vissza, és nem vállalt részt a közügyekben. (Eladta Zala megyei birtokát és Pestre költözött, ahol az „Angol Királynő” szállodában élt – innen szervezte az ellenállást.)

A kiegyezés előzményei

A szabadságharc külföldre távozott vezéralakjai mindent elkövettek, hogy mozgósítsák a világot a magyarok érdekében. Kossuth például óriási népszerűséget szerzett világjáró körútján, és megfogalmazott egy figyelemreméltó elképzelést a közép-európai nemzetek, nemzetiségek együttélésére vonatkozóan. (Ez volt a Dunai Konföderáció terve.) Keserűen kellett azonban megtapasztalnia, hogy az európai hatalmak és az USA is csak hitegették a magyarságot, és csupán addig foglalkoztak ügyével, ameddig saját céljaikhoz fel tudták használni. (A történelem korábban és később is bizonyította, hogy az egyetlen Lengyelország kivételével hazánk soha, egyetlen államra sem számíthatott, ha bajban volt, miközben Magyarország másokat is védett, és még akkor is kitartott szövetségesei mellett, ha kiderült, hogy rossz, bűnös célok érdekében kellett küzdenie.)

Közben az osztrákok komoly külpolitikai bonyodalmakba keveredtek, és 1859-ben Solferinonál vereséget szenvedtek az egymással szövetséges francia és a szárd-piemonti hadseregtől. Így most már nekik is érdekükben állt, hogy valamilyen módon rendezzék a magyarokhoz való viszonyukat. Ebből a szempontból fontos év volt 1860. Jelentős tüntetés zajlott március 15-én, és Ferenc József kiadta az úgynevezett októberi diplomát, amelyben részleges önállóságot biztosított Magyarországnak. (Ebben az évben halt meg Széchenyi István is.)

1861-ben a bécsi udvar kiadta a „februári pátent”, ami azonban elfogadhatatlan volt a magyarok számára. Ferenc József ebben a helyzetben kénytelen volt összehívni az országgyűlést. Hamar kiderült, hogy két nézet, két gondolkodásmód áll szembe egymással. A Deák Ferenc által vezetett oldal hajlandónak mutatkozott az egyezkedésre, az 1848-as áprilisi törvények alapján. Ők felírat formájában akarták követeléseiket az uralkodóhoz eljuttatni. Ez volt a Felirati Párt.

A Teleki László álláspontját támogatók azonban elutasították mindenféle egyezkedést, és határozat formájában követelték az 1848-as törvények visszaállítását. Ez volt a Határozati Párt.

A végső szavazás előtti napon Teleki László meghalt. (Halálának körülményei csakúgy vitatottak, mint a Széchenyi grófé.) Végül a Felirati Párt elképzelése érvényesült, de a franciákkal és olaszokkal folytatott háború lezárulta után Ausztria már kevésbé érezte magát szorongatott helyzetben, ezért a bécsi udvar ezt is visszautasította, s az országgyűlést feloszlatták.

Ezután, 1861-1865 között egy átmeneti időszak következett. Az úgynevezett Schmerling provizórium, az osztrákoknak kedvező parlamentáris forma kidolgozása az új belügyminiszter nevéhez fűződik.

A magyarok számára egyre nehezebb volt a „passzív ellenállás” erkölcsileg helyes álláspontját fenntartani, hiszen a megélhetésük körülményei egyre romlottak. 1865 áprilisában Deák Ferenc egy írást tett közzé a Pesti Naplóban. Bár a nevét nem írta a híres Húsvéti cikk alá, mégis mindenki tudta, hogy a bölcs megegyezés szándéka és javaslata csakis tőle származhat. A javaslatot az uralkodó és köre most is visszautasította, ám 1866-ban nagy fordulat állt be. A Habsburgok súlyos vereséget szenvedtek a poroszoktól, és kiderült, hogy nélkülük alakul meg az a német birodalom, amelyik Európa egyik vezető hatalmává vált. Most már fontossá lett nekik a magyarokkal való egység keresése.

Az Osztrák-Magyar Monarchia

A tárgyalások hamar megkezdődtek. A magyarok és az osztrákok számára egy közös, egyenlő jogokon nyugvó államszervezet kialakítása, egy úgynevezett dualista berendezkedés létrehozása látszott célszerűnek. (A politikai értelemben messzebbre tekintő, száműzetésben élő Kossuth Lajos – a turini remete – néhány nappal a kiegyezést elfogadó országgyűlési szavazás előtt nyílt levelet írt Deáknak. Ebben az úgynevezett Cassandra /kasszandra/ levélben óvta hazánkat attól, hogy sorsát az osztrákokhoz kösse. A nemzet halálát jósolta meg.)

A megszülető Osztrák-Magyar Monarchia fél évszázadon át virágzást, békés fejlődést hozott hazánknak. (De igaz, hogy ennek a „frigynek” köszönhetjük az I. világháborúba való kényszerű belépésünket, és az azt követő trianoni tragédiát is.)

A kiegyezés megvalósításával Deák Ferenc kiérdemelte „a haza bölcse” titulust, ám elképzelhető, hogy maga is látta a megállapodás rejtett veszélyeit. A továbbiakban távol tartotta magát a közvetlen politikától, nem vett részt 1867. június 8-án, a budai Mátyás templomban megtartott szertartáson, ahol a magyar szabadság eltiprójának, Ferenc Józsefnek a fejére helyezték a Szent Koronát.

A létrejött Osztrák-Magyar Monarchia élén tehát az osztrák császár és magyar király (kaiser und könig = KuK) állt. Két fővárosa volt: Bécs és Pest-Buda.

Mindkét országnak volt saját parlamentje és saját kormánya.

A közös ügyek – külügy, hadügy, pénzügy – kérdésében a két parlament által delegált 60-60 főből álló testület döntött.

A közös külügyminiszter 1871-től gróf Andrássy Gyula volt.

Magyarországon a hivatalos nyelv újra a magyar lett. (A közös hadseregben azonban a német vezényleti nyelvet alkalmazták.)

Mivel Magyarország lakosságának majd fele nem magyar volt, így ezekkel a nemzetiségekkel is rendezni kellett a kapcsolatot. Közülük a legnagyobb lélekszámmal bíró horvátokkal 1868-ban szintén kiegyezés született. Törvényben szabályozták Magyarország és Erdély unióját is. Deák mellett a korszak nagyhatású politikusa volt báró Eötvös József, aki példaértékű nemzetiségi és oktatási törvényt dolgozott ki. (A széleskörű anyanyelvhasználat, a tankötelezettség bevezetése, a lányokra is vonatkozó elemi, polgári iskolai rendszer, a gimnáziumban való tanulás lehetősége rövid időn belül rendkívüli eredményekhez vezetett.)

A politikai életben a kiegyezés után megindult a „modern” pártok kialakulása. A kiegyezés feltétlen hívei a Deák-pártban, a közös ügyeket korlátozni akarók pedig a Tisza Kálmán vezette Balközép pártban tömörültek. (A kiegyezést teljességgel elvetőket nevezték szélsőbalnak, vagy „szélbal”-nak.)

1875-ben egy politikai átrendeződés ment végbe, ami stabil kormányzást biztosított.

A Balközép párt nagyobbik része egyesült a Deák-párttal, létrehozva a Szabadelvű Pártot.

Ennek vezetője Tisza Kálmán egészen 1890-ig ült a miniszterelnöki székben.

A Balközép kisebbik része és a szélbal egyesüléséből jött létre az ellenzékbe kényszerülő Függetlenségi Párt. (Deák ekkor már teljesen visszavonult a politikától, és 1876-ban meg is halt.)

A kapitalista (tőkés) rendszer kialakulása Magyarországon

Amerika felfedezése után a nyugat-európai országok lakóinak egy része az Atlanti-óceán partvidékéről indulva, pusztítva rabolta ki az ősi kultúrákat. Területeiket elfoglalva, kincseiket felhalmozva, és olcsó munkaerejüket kihasználva – ez volt a gyarmatosítás – alapozta meg a feudalizmust felváltó új társadalmi és gazdasági formát, amelyet kapitalizmusnak, vagy tőkés, polgári rendszernek nevezünk. Ennek központi eleme, a technikai fejlődésen alapuló, mindenáron való haszonszerzés (profittermelés) volt. Hollandia (1609), Anglia (1649), majd Franciaország (1792) után Magyarországon a reformkor idején (1825-től) fogalmazódott meg nemes szándékoktól vezérelve a polgári átalakulás gondolata, ami aztán az Osztrák-Magyar Monarchia keretei között bontakozott ki a maga nyers valóságában.

A Monarchia révén az ország bekapcsolódott Európa nyugati felének vérkeringésébe. (Sokan, ájult elragadtatással fogadták azt a modern technikai, eszmei és kulturális áradatot, aminek meghatározója a pénz volt, s ami ettől kezdve mindent üzleti alapra helyezett.)

A gabonatermesztésben mindig is élenjáró hazánkban megjelent a vetőgép, a cséplőgép, a gőzeke, és egyre több helyen alkalmazták a vetésforgót. Elterjedt a gyümölcs- és szőlőkultúra, a zöldségtermesztés. Használni kezdték a műtrágyát.

A folyók szabályozásával és a mocsarak lecsapolásával növelték a termőterületet.

Az ipar a mezőgazdaságra épült elsősorban – gőzmalmok (hengermalmok), cukor- és szeszipar, élelmiszeripar – de látványos fejlődésnek indult a nehézipar is, ami vasútépítéshez szükséges vasat és acélt állította elő (Diósgyőr, Ózd). Ezzel együtt nőtt a szénbányászat jelentősége.

A magyar szellemi, tudományos élet világviszonylatban is kiemelkedő kreativitásának eredménye volt a transzformátor (Bláthy Ottó, Déri Miksa, Zipernowsky Károly), a villamos forgómotor (Jedlik Ányos, aki a szódavíz is elkészítette), a villamos vontatású vasúti közlekedés kidolgozása (Kandó Kálmán). Az autógyártás területén Bánki Donát és Csonka János szerzett érdemeket, Eötvös Lóránd (Eötvös József fia) pedig a torziós ingát alkotta meg, ami a bányakincsek felkutatásában volt nélkülözhetetlen.

A gazdaságban végbement változások a társadalmat is jelentősen átalakították.

A jobbágyrendszer megszűnése után a parasztok földtulajdonosokká váltak, a föld nélkül felszabadult jobbágyok (zsellérek) pedig mezőgazdasági bérmunkások lettek, és a nagybirtokosok földjén dolgoztak.

A nagybirtokosok megtartották a földjeiket, de akik nem tudtak bekapcsolódni a technikai fejlesztéseken alapuló új gazdálkodási formába, azok előbb-utóbb elszegényedtek. Ők voltak a dzsentrik, akik főleg a köznemesség soraiból kerültek ki, és közhivatali pályákra lépve, vagy érdekházasságok révén próbálták meg korábbi életszínvonaluk látszatát megtartani. (Róluk írt több művet is Mikszáth Kálmán.)

A lendületes ipari fejlődés elsősorban Budapestre, az ország fővárosára, és még néhány nagyobb városra és a bányavidékekre koncentrálódott. A vidéki nincstelenek áramlása is megindult ezekre a helyekre, akik az egymás után létesülő gyárakban, üzemekben, bányákban találtak munkát és szegényes megélhetést. Az ipari munkásság, a proletáriátus száma napról napra nőtt.

Századfordulós fények és háborús árnyak

A XIX. század második felében a kapitalizmus még nagyobb sebességre kapcsolt. Gátlátalanul lépett át országhatárokat, s a tőke néhány kézbe koncentrált, miközben a banki és ipari érdekeltségek teljesen összefonódtak. Ez a monopolizáció tovább fokozta a gyarmati elnyomást. A kapitalizmusnak ezt a világot uralni akaró (globalista), erőszakos, fokozatát nevezzük imperializmusnak.

A munkásság kizsákmányolása nem ismert határokat. Ez az állapot 1871 tavaszán Franciaország fővárosában, Párizsban odáig vezetett, hogy a munkások – kihasználva III. Napóleon poroszoktól elszenvedett vereségét –, magukhoz ragadták a hatalmat. Ezt, az úgynevezett komünt 72 nap után kegyetlenül vérbe fojtották.

Magyarországon a munkásság megszervezésében 1876-tól részt vett a Párizsból hazatérő Frankel Leó is. 1880-ban megalakult az első szocialista szellemiségű párt, a Magyarországi Általános Munkáspárt, majd 1890-ben a Magyarországi Szociáldemokrata Párt. Fellendült a sztrájkmozgalom, és szakszervezetek is alakultak. Az elégedetlenség egyre nőtt, és harminc év alatt (1880-1910 között) mintegy egymillió ember döntött úgy, hogy kivándorol az Újvilágba, Amerikába.

A kiegyezés után Pest, Buda és Óbuda hivatalosan is egyesült (1873. november 17.), és a félmillió város neve Budapest lett. Ezután hatalmas építkezések kezdődtek, óriási fejlődésnek indult hazánk fővárosa. A Lánchíd után átadták a Margit hidat is, megépült a Keleti és a Nyugati pályaudvar, átadták a fogaskerekű vasutat és a máig üzemelő földalatti. Villamosok váltották a lóvasutat, színházak, múzeumok sora épült. Steindl Imre tervei alapján 1904-re készült el a világ talán legszebb parlamentje, a neogótikus stílusban épült Országház. Lechner Ödön a magyar szecesszió kiváló építész is jelentős nyomot hagyott maga után (Iparművészeti Múzeum, Posta-takarékpénztár, Földtani Intézet). De megépült a Halászbástya, a Bazilika, a Tözsdepalota, a Műcsarnok is. A honfoglalás ezredik évfordulója (1896), a millennium lehetőséget adott arra, hogy a magyarok világszínvonalú alkotások sorát hozzák létre, (Andrássy út, Városliget, Hősök tere, stb.) amivel kivívták az egész világ csodálatát, elismerését.

A millennium fényei mellett azonban már feltűntek a világháborúra készülődés árnyai is. A nagyhatalmak gyarmatvársága fegyverkezési versenyt idézett elő, amiből a Monarchia sem maradhatott ki. A hadsereg létszámának emelése, az úgynevezett „véderővita” hatalmas ellentéteket szült, amelybe Tisza Kálmán kormánya bele is bukott. (Fokozta a feszültséget a néma tüntetéssé vált temetés, amelyen százezer ember kísért utolsó útjára a holtában hazatérő Kossuth Lajost.)

Néhány egymást váltó rövidebb életű kormány (Pl.: Wekerle Sándor, vagy Széll Kálmán vezetésével) után Tisza Kálmán fia, gróf Tisza István lett a miniszterelnök. Ő, az erősebb politikai csak második „nekifutásra”, 1913-ra szilárdította meg hatalmát, apja Szabadelvű Pártjából létrehozva a Nemzeti Munkapártot. Korábban házelnöként kemény eszközökkel szorította vissza az obstrukciót. (Az ellenzék időhúzásának az eszköze volt ez, az adott ügyek vég nélküli tárgyalásával.)

Közben elfogadták a birodalmi hadsereg fejlesztéséről szóló véderőtörvényt, és hazánk a nagyhatalmak csapdájába kerülve a háborús készülődés tengelyében találta magát.

**AZ I. VILÁGHÁBORÚ HAZÁNK
RÉSZVÉTELÉVEL**

A háború kirobbanásának oka és ürügye

Az 1913-ban kirobbanó balkáni háború valójában már a nagyhatalmak erőpróbája volt. A Nagy Háború kirobbanása elkerülhetetlen volt, már csak az ürügy hiányzott.

Mielőtt azonban erre kitérnénk, jó, ha még egyszer tisztázzuk, hogy mi is volt a valóságos ok:

Amerika „újralfedezése” után, az 1500-as években Anglia, Franciaország, Hollandia az Újvilággal történő kereskedelem révén óriási fejlődésnek indult, és hatalmas ipari fejlesztésekbe fogott. Ezek az országok voltak az első gyarmatosítók. Ez azt jelenti, hogy katonailag hódították meg olyan területeket, ahol az ipari termeléshez szinte korlátlan mennyiségben állt rendelkezésre az olcsó alapanyag és munkaerő. Az eladott áruk után így hatalmas haszon (profit, extraprofit) keletkezett. A saját országukban ezt a hasznot egy idő után már nem tudták produkálni, mert a munkások géprombolásokkal, sztrájkokkal, tüntetésekkel, elérték munkakörülményeik javítását, ami a profit csökkenését hozta magával.

Az első gyarmatosítók, az angolok, franciák, hollandok, portugálok, spanyolok voltak. Ők szinte minden olyan technikailag elmaradott ázsiai, afrikai és dél-amerikai országot elfoglaltak ahol érvényesíteni tudták az érdekeiket. A XIX. század második felében újonnan alakult európai birodalmak (Olasz Királyság, Német Császárság, Osztrák-Magyar Monarchia) ezekről lemaradtak, ezért a gyarmatok újrafelosztását akarták kikényszeríteni. Mivel a régi gyarmatosítók erről hallani sem akartak, így egy világméretű háború kirobbanása került napirendre.

Látjuk tehát a valódi okot: a végtelen mohóságon alapuló haszonszerzés vágyát. Most nézzük meg a Nagy Háború kitörésének ürügyét, a casus bellit:

Az Osztrák-Magyar Monarchia által már korábban megszállt Bosznia-Hercegovina fővárosába, Szarajevóba látogatott Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége 1914. június 28-án. A szerb határhoz közel lebonyolított, provokációnak is tekinthető hadgyakorlat megtekintése volt a célja. Nyitott autóval hajtott át a város főutcáján, amikor egy szerb diák, Gavrilo Princip több pisztolylövéssel mindkettőjüket megölte.

Németország biztatása elégséges volt ahhoz, hogy Ferenc József osztrák császár elmondhassa legendás mondatát: „*Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam...*”, és a Monarchia egy hónappal a merénylet után, 1914. július 28-án hadat üzenjen Szerbiának.

A Szerbek mögött álló Oroszország néhány nappal később már mozgósítást rendelt el, és augusztus 6-ig a két szemben álló szövetségi rendszer, az antant és a központi hatalmak tagjai kölcsönös hadüzenetek elküldésével visszavonhatatlanná tették a háború kirobbanását.

Közben a nyugati nagyhatalmak gazdasági életében hatalmas változás következett be. A XVI. században létrejövő, szabad vállalkozásokon alapuló termelést, vagyis a szabadversenyos kapitalizmust a monopolkapitalizmus kezdte felváltani. Ez azt jelenti, hogy az erősebb vállalkozások meg akarnak szabadulni a versenytársaiktól. Első lépésként olyan sok pénzt (tőkét) igénylő fejlesztésekbe kezdenek, amelyet a kisebbek nem tudnak követni, így azok tönkremennek, vagy éppen beolvadnak a nagyobb vállalkozásokba. Később ezek a nagyvállalkozások szövetkeznek egymással, és egyezségeik értelmében kizárólag ők maradnak meg a piacon, immár versenytársak nélkül. Ezek a monopolhelyzetbe került óriásvállalatok maguk kezdik el a nagyhatalmakat nyomás alá helyezni a gyarmatosítás ügyében (is). A háború(k) kirobbanása mögött tehát ezután ők állnak.

Az Osztrák-Magyar Monarchia részvétele a Nagy Háborúban

A szarajevói merénylet (Ferenc Ferdinánd és feleségének megölése) után az osztrákok egyértelműen Szerbia megtámadását sürgették. Az úgynevezett Koronatanácsban egyedül a magyar miniszterelnök, gróf Tisza István ellenezte ezt a lépést. (Később a politikai ellenfelei Őt tartották a legfőbb felelősnek a háború kirobbanását illetően, holott másodszor is csak azzal a kitételrel adta be a derekát, hogy Magyarországnak még győzelem esetén sincs területi követelése Szerbia felé.) Úgy gondolta, hogy a balkáni kérdést tárgyalásos úton kell rendezni az oroszokkal, ráadásul a románok bizonytalansága, illetve megbízhatatlansága is nyugtalanította.

A Monarchia csapatai – amelynek fele magyar katona volt – 1915 őszén foglalták el Szerbiát, akkor, amikor a bolgárok is beléptek a háborúba. A magyar katonákra a legnagyobb megpróbáltatás a keleti fronton várt. A gorlicei áttörés után sikerült a németek segítségével majd 400 kilométerrel beljebb tolni a frontvonalat, de rövidesen megindult az ellentámadás, az úgynevezett Bruszilov-offenzíva. Ez azonban már nem lehetett sikeres, ugyanis időközben Oroszországban olyan belpolitikai változás ment végbe, ami a keleti front megszűnéséhez vezetett, az emberiség történetében pedig óriási – máig tartó – traumát okozott. (A kommunista eszme térhódításáról a következő részben lesz szó.)

A magyar katonák az olasz fronton is tízezzrel pusztultak. Az Alpok meredek lejtőin is állóháború alakult ki. Doberdónál, a Piave és az Isonzó folyók mentén rengeteg ember vesztette életét.

A Monarchia az Adriai tengeren is csatát vívott az antanttal. Az otrantói áttörés főhőse Horthy Miklós volt, aki később nagyon fontos szerepet játszott hazánk történetében.

1916-ban az antant titkos megállapodást kötött Romániával. A magyarok elleni támadás fejében odaígérték nekik Erdélyt, a Bánátot és Bukovinát. (Tudjuk, hogy Trianonban sajnos mindent oda is adtak a későbbi győztes antant hatalmak.) A 70 ezer fős, túlerőben lévő román sereget a magyarok megállították, és a németek segítségével kiszorították, sőt, 1916. december 6-án még Bukarestet, a román fővárost is elfoglalták.

Közben, 1916 novemberében, 86 éves korában meghalt Ferenc József (1848-1916) osztrák császár, magyar király. Az utód, IV. Károly (1916-1918) azzal szembesült, hogy a Monarchia erőforrásai jórészt kimerültek. Nemcsak a frontokon harcolók, de már a hátszágban élők ellátása is akadozni kezdett. Az emberek békevágya egyre erősödött. A „vörös grófnak” nevezett Károlyi Mihály ellenzéki párt alapítását határozta el, és békekötést, demokratikus jogokat követelt.

A király lemondatta gróf Tisza Istvánt a miniszterelnöki posztról, mert az elhatárolódott a választójog kiterjesztésétől.

A Monarchiában élő különböző nemzetiségek már nem érték be az önkormányzatiság ígéretével, teljes önállósodásra törekedtek.

Ez már nem csak a Monarchia, hanem a történelmi Magyarország szétesésének rémképét is előrevetítette.

**MAGYARORSZÁG A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTT**

Az őszi 1918-as forradalom

A világháború negyedik évében (1918 áprilisában), az Osztrák-Magyar Monarchia nemzetiségeinek (csehek, szlovákok, románok, szerbek, horvátok) küldöttségei a Római Kongresszuson kinyilvánították elszakadási szándékukat. Nemzeti tanácsokat alakítottak.

Október 24-én Károlyi Mihály (a vörös gróf) vezetésével megalakult a Magyar Nemzeti Tanács is. Ennek tagja volt a Károlyi-féle Függetlenségi Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Jászi Oszkár vezette Polgári Radikális Párt.

Demokratikus hatalomváltást, békét, függetlenséget, földosztást és az ország területi egységének megtartását követelték.

A vonzó jelszavak és követelések a háborúban megfáradt, elgyötört, kilátástalan helyzetben lévő nép körében támogatásra találtak. A frontról hazaözönlő katonák sapkájukra őszi 1918-as tüztek, ami aztán a szimbóluma és névadója lett annak a polgári demokratikus forradalomnak, ami 1918. október 28-án az úgynevezett Lánchídi csatával kezdődött, és 31-én Károlyi miniszterelnökké történő kinevezésével csúcspontjára ért. (Ezen a napon gyilkolták meg gróf Tisza István volt miniszterelnököt.)

Az események hatására IV. Károly lemondott a trónról, és 1918. november 16-án az Országház előtt kihirdették a Magyar Népköztársaság megalakulását. (Károlyi köztársasági elnök, Berinkey Dénes pedig miniszterelnök lett.)

A megszerzett önállósággal azonban Károlyi és köre nem tudott mit kezdeni. Szinte minden kérdésben tehetetlen bizonyultak. A demokratikus jogok törvénybe iktatása ugyanis nem jelentett megoldást a bonyolult bel- és külpolitikai helyzetben. (Még a megkezdett és persze be nem fejezett földosztás sem enyhítette a feszültségeket.) Az antant jóindulatában naivan bízó Károlyi és hadügyminisztere Linder Béla még a hadsereget is tönkretette, felszámolta. (Linder kijelentette: „Nem akarok több katonát látni.”)

A világháborút lezáró fegyverszüneti tárgyaláson Károlyit és vele együtt az országot is megalázták. Az antant követeléseinek engedve teret adtak a csehek és a románok agresszivitásának. A cseh haderő közben megtámadta és bevette Kassát majd Pozsonyt, a románok pedig Kolozsvárt, az őket támogató francia hadsereg pedig Szegedet szállta meg.

A tehetetlenséget látva, a kialakult kaotikus helyzetet kihasználva jelentek meg azok a jobb és baloldali politikai erők, amelyek radikális, erőszakos megoldásokkal kívánták irányítani az eseményeket. Így alakult meg a markáns, jobboldali MOVE (Magyar Országos Véderőegylet) Gömbös Gyula vezetésével.

Színre léptek az orosz kommunisták (bolsevikok) magyarországi tanítványai is. Létrehozták a KMP-t (Kommunisták Magyarországi Pártja), akik az erőszakos hatalomátvételtől sem riadtak vissza. (Sőt, ahogy a saját hitvallásuk és a történelmi események is bizonyítják, ez gondolkodásuk alapja, cselekedeteik mozgatója.) Vezetőiket Kun Bélával az élen ekkor be is börtönözték.

A Károlyi rendszer tényleges bukását az 1919. március 20-án, az antant által átadott Vix-jegyzék idézte elő. Ez a francia alezredes által közvetített követelés egy 200 km hosszú, és kb. 50 km széles semleges zóna létrehozását írta elő Szatmárnémetitől Szegedig húzódó sávban. A hadsereget és a belső támogatást is elvesztő kormány lehetetlen helyzetbe került és lemondott.

A Tanácsköztársaság

Károlyiék bukása után az országban az egyetlen komoly bázissal (támogató tömeg) rendelkező politikai erő a Szociáldemokrata Párt (SZDP) volt. A kormányzás felelősségét azonban a munkásságnak ez a tiszteletreméltóbb része sem merte egyedül vállalni. Ekkor vezetőik súlyos történelmi hibát vétve, még 1919. március 20-án este felkeresték a börtönben Kun Bélát és a többi kommunista vezetőt. Ők kizárólag a proletárdiktatúra bevezetésének feltételével vállalták a közös kormányzást, amibe a szociáldemokraták beleegyeztek. A döbbenetes „börtön-koalíció” MINDENKIHEZ! című plakátjai már március 21-én hajnalban ellepték a fővárost. A közvélemény – és valójában Károlyi is – onnan szerzett tudomást a hatalomváltásról.

A rövid életű parlamentáris demokráciát a Tanácsköztársaság váltotta fel, ami tehát bolsevik mintájú erőszakos diktatúra volt. Élén a forradalmi kormányzótanács – így nevezték a kormányukat – amelynek elnöke a szociáldemokrata Garbai Sándor lett. Az igazi hatalom azonban a külügyi népbiztos, Kun Béla kezében volt. (Népbiztosoknak nevezték a minisztereket.) Budapest utcáit, tereit, a történelmi hősök szobrait, a Parlamentet, a hidakat vörös lepellel burkolták, Lenin, Marx és Engels szobrokat állítottak.

A tanácskormány fő bázisa a munkásság legképzetlenebb, gyökértelen, műveletlen, agresszív része volt. A rendeleteik is elsősorban nekik kedveztek. (Nyolcórás munkaidő, béremelések, ingyenes színház, múzeum, és állatkert látogatás, balatoni nyaralás a proletárgyerekeknek.) Amit lehetett, állami tulajdonba vettek. Ezzel együtt a munkásság is megszenvedte a kommunisták 133 napig tartó uralmát. Nem beszélve a vidéki parasztságot, amelyik zsigerből ellenezte az „Istentelen”, nemzetet, hazát nem ismerő hatalmat.

A kommunisták statáriumot hirdettek, vagyis rendkívüli állapotot bevezetve és rögtönítélő bíróságokat felállítva ítélték el azokat, akik ellenálltak a rendszernek.

(A francia jakobinusok és az orosz bolsevikok mintáját követve öltek és pusztítottak embert, szellemi, lelki és sokszor tárgyi értékeket is.) A „Lenin-fiúknak” nevezett különítményesek Szamuely Tibor vezetésével járták a vidéket és könyörtelenül megalázták a falvak, kisvárosok polgári szellemiségű vezetőit, lakóit. Ezt az embertelen, aljas akciósorozatot nevezi a történetírás „vörös terrornak”.

Ha a kommunista hatalomnak volt a nemzet szempontjából pozitív lépése, akkor az a magyar Vörös Hadsereg megszervezése. Az antant által támogatott csehszlovák és a román támadások visszaverésére 200 ezer férfit mozgósítottak. Igaz, ez a terv is a szociáldemokrata Böhm Vilmos népbiztos fejében fogalmazódott meg. Ő támogatta a kitűnő katona, nemzeti érzelmű Stromfeld Aurél vezérkari ezredes vezérkari főnökké történő kinevezését, aki sikerrel verte ki Miskolcra a cseheket, majd Kassát is visszafoglalta. Ezt követően szeretett volna a románok ellen is támadást intézni, de a Párizsban üléselő antant vezetők rendkívül nyugtalanul fogadták a magyar sikereket. Azt kérték Kun Bélától, vonják vissza csapataikat, adják fel a visszafoglalt területeket, és akkor meghívják őt a béketárgyalásokra.

Kun Béla elhitte a soha be nem váltott ígéretet, és visszavonulót rendelt el. Stromfeld lemondott, a Vörös Hadsereg pedig pillanatok alatt összeomlott. A románok átlépték a Tiszát, a tanácskormány pedig 1919. augusztus 1-jén lemondott. Vezetői Bécs felé menekültek ki az országból. A románok augusztus 4-én megszállták Budapestet, és a Dunántúlra is portyákat indítottak. Gátlátalanságuknak az antant vetett véget, de Magyarország sorsa így is megpecsételődött.

A trianoni nemzettragédia

Kun Bélák menekülése után a Peidl Gyula vezette kormány néhány nap alatt eltörölte a tanácsrendszer intézkedéseit. Közben pedig bosszúálló különítmények indultak országszerte a fellelhető helyi kommunisták felkutatására, akiket Szamuelyékhez hasonló kegyetlenséggel büntettek, gyilkoltak meg. Ez nevezi történelem „fehérterror”-nak.

Bár néhány ideiglenes kormány még váltotta egymást, az irányítás az antant kezében volt. Azonban nekik is érdekükben állt, hogy Magyarországon egy stabil kormányzat alakuljon. Ebben a helyzetben vált egyre tekintélyesebbé a Szegeden szerveződő Nemzeti Hadsereg és vezetője, Horthy Miklós, aki 1919. november 16-án vonult be – fehér lovon – a fővárosba, és a következőket mondta: *„Ez a város megtagadta ezeréves múltját, ez a város porba rántotta a nemzet koronáját, sárba tiporta a nemzet színeit, és vörös rongyokba öltözött.”*

1920 tavaszán parlamenti választásokat tartottak, amelyet a Kisgazdapárt és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja nyert meg, így együttesen alakítottak kormányt. (Ezt hívják koalíciónak.) Az új nemzetgyűlés visszaállította a királyságot, de az antant hallani sem akart a Habsburgok trónra kerüléséről, így 1920. március 1-jén a nemzetgyűlés Horthy Miklóst – az államforma megtartása mellett – kormányzóvá választotta.

Az új, stabilitásra törekvő hatalomnak azonban néhány héten belül szembe kellett néznie a Párizsban tárgyaló antanthatalmak megdöbbentő, igazságtalan és máig érthetetlen döntésével, az ország szétdarabolásával. Amikor a kiváló politikus gróf Apponyi Albert vezetésével Párizsba utazó küldöttség, a híres földrajztudós és politikus gróf Teleki Pál által készített úgynevezett „vörös térkép” bemutatásával bebizonyította a döntés alaptalanságát, még felcsillant a remény. Kiderült azonban, hogy mindössze Apponyi diplomáciai teljesítményét értékelték a világ urai – angolok, franciák, amerikaiak –, a döntés megváltoztathatatlan volt.

A maradék hazát körülvevő úgynevezett kisantant országok (Románia, Csehszlovákia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság – később Jugoszlávia) hatalmas területeket kaptak, ráadásul több helyütt színmagyar lakossággal. Erdély és a Partium Romániához, a Felvidék Csehszlovákiához, a Délvidék pedig a későbbi Jugoszláviához került 3.3 millió magyar emberrel együtt! A történelmi Magyarország területe a harmadára csökkent, szétvágva a közúti és vasúti hálózatot, kirekesztve a nyersanyaglelőhelyekről, megfosztva ősi magyar vidékektől, családokat elszakítva egymástól! A döntéshozók cinizmusát jellemzi, hogy még a hazánkkal együtt vesztés Ausztria is kapott mintegy 20 ezer négyzetkilométert a magyar földből!

1920. június 4-én nem volt felelős magyar politikus, aki aláírta volna a szégyenteljes diktátumot. Végül Horthy két hivatalnokot jelölt ki erre a feladatra. Délután fél ötkor – az aláírás időpontjában – megszólaltak a templomok harangjai, a gyárak szirénái, az emberek könnyeztek.

Ez a minősíthetetlen döntés, és az a tény, hogy az antant politikusai később sem voltak hajlandók a magyar érdekek mentén a revíziós törekvéseknek teret adni, hazánkat olyan kényszerpályára terelte, amelyben már nem volt többé jó vagy rossz, csak rossz és még rosszabb döntési lehetőség. A későbbi történelmi eseményeket tehát ezt figyelembe véve kell vizsgálni, értékelni.

A Horthy-korszak társadalma

Az 1920. március 1. és 1944. március 19. közötti időszakot a történetírás Horthy-korszaknak nevezi. Az állam a nagybirtokosokra, gyárosokra, bankárookra és vezető értelmiségiekre építette fel rendszerét.

Középosztálynak elsősorban az állami alkalmazottak, valamint a közép- és kisbirtokosok körét nevezték. Ők, és a nagyszámú, saját földön gazdálkodó parasztok elégedettek voltak az új rendben elfoglalt helyükkel.

A szegényparasztság és a zsellérek helyzete eléggé nyomorúságos volt, de ennek ellenére sem váltak a rendszer ellenségeivé.

Az egyre növekvő létszámú munkásság (proletáriátus) azonban nem tartozott a kegyeltek közé. Ennek a rendkívül nehéz körülmények között élő rétegnek nem alakulhatott ki saját kultúrája, így könnyen befolyásolható volt. Ők adták a romboló Tanácsköztársaság tömegét, ami a velük szembeni bizalmatlanság egyik magyarázata is lehet.

Sajátos volt a Horthy-rendszer viszonyulása a zsidósághoz. Miközben a szinte kivétel nélkül zsidó bankárok és gyárosok a kormányzó szűk köréhez tartoztak, addig a szocialista-kommunista eszméket valló, a nemzeti gondolatot elvető zsidókat megpróbálták elszigetelni. Ezek az úgynevezett internacionalista (nem nemzeti, hanem nemzetközi) zsidók voltak a Tanácsköztársaság vezetői is (Kun /*Kohn*/ Béla, Lukács /*Löwinger*/ György, a neves filozófus, aztán Szamuely /*Samuell*/, Pogány /*Schwartz*/, Rákosi /*Roth*/, Kunfi /*Kunstätter*/). Ez a nem nemzeti elkötelezettségű réteg tartotta kezében a hírközlés nagy részét, és általában jelentős számban volt jelen az értelmiségi pályákon. Ennek ellensúlyozására fogadták el 1920-ban az elegánsnak semmiképpen sem nevezhető numerus clausus (zárt szám) néven elhíresült törvényt, ami a nemzetiségi számarányhoz kötötte a felsőoktatásban való részvétel lehetőségét. Bár mindenkire vonatkozott, de egyértelműen a zsidóság ellen irányult.

Az internacionalista zsidóság jelenléte minden európai országban feszültséget okozott. Hitler hatalomra jutása után a zsidóság helyzete Magyarországon is tovább romlott, végül tragédiába torkolt.

Közben az uralkodói jogairól lemondott Habsburg IV. Károly kétszer is megpróbált visszatérni a trónra. 1921 márciusában Horthy még rá tudta venni, hogy hagyja el az országot, októberben azonban már fegyveres összecsapásra is sor került (budaörsi csata). Az újabb kudarc után az antantnak átadott egykori uralkodót és családját Madeira szigetére szállították, ahol 1922-ben halt meg.

1921-ben még egy jelentős eseményre került sor. A magyar kormánynak sikerült elérnie, hogy az Ausztriának átadandó területek közül Sopronban és környékén népszavazást tarthassanak a hovatartozást illetően. A voksolók kétharmada Magyarország mellett döntött, így jogosan nevezzük azóta Sopront a „leghűségesebb városnak” (*civitas fidelissima*)!

A háborús veszteségek, a forradalmi felfordulás, a kommunista átokfutás és a trianoni nemzettragédia után a teljesen szétzilált országot valamilyen módon rendbe kellett tenni. Ez az ellenséges külpolitikai viszonyok és a belső szétesettség miatt szinte lehetetlennek tűnt.

A következő 10 évben a Horthy bizalmát élvező erdélyi származású magyar főnemesek azonban szinte a csodával határos módon hoztak létre konszolidált (stabil, erős, rendezett) országot. Előbb gróf Teleki Pál (1920-1921), majd pedig gróf Bethlen István (1921-1931) vállalta a kormányzás felelősségét, és töltötte be a miniszterelnöki tisztséget.

A Bethleni konszolidáció időszaka és eredményei

Bethlen miniszterelnök gyorsan letörte a jobb és a baloldali szélsőségeket. Betiltotta a Kommunisták Magyarországi Pártját (KMP), véget vetett a fehérterror időszakának, és a Gömbös Gyula féle fajvédő pártot is elszigetelte. Jobboldali erőkből létrehozta az Egységes Pártot, ami biztos támogatást nyújtott az immár felsőházzal is rendelkező parlamentben a kormányzáshoz. Megegyezett a szociáldemokrata Peyer Kálmánnal arról, hogy az MSZDP (Magyar Szociáldemokrata Párt) törvényes működésének feltétele, hogy a baloldali erők és a szakszervezetek korlátok közé szorítják a tevékenységüket (Bethlen-Peyer paktum).

A belpolitikát a keresztény-nemzeti eszme jellemezte. A történelmi egyházak szerepe meghatározó lett.

Az úri középosztály és a parasztság erősítése volt a társadalompolitika központi kérdése. A Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszter nevéhez fűződő reform jelentősége igen nagy volt. Igaz, hogy a nagybirtokosok csupán a rosszabb minőségű földjeikről mondtak le, de így is 1,2 millió hold föld került kiosztásra több mint 400 ezer paraszteszalád között.

Horthy létrehozta az úgynevezett „vitézi rendet”, amivel 15-20 hold föld is járt. Stabillá vált tehát a rendszer társadalmi támogatottsága.

Bár a trianoni határok kettévágták a nyersanyaglelőhelyek, feldolgozóüzemek gazdasági egységét, mégis egyre több sikeres ágazat kezdett működni (vasútfejlesztés, textilipar, gépipar). A gazdasági élet fellendülésének alapját a Népszövetségtől felvett 250 milliós aranykorona kölcsön jelentette. Ennek ésszerű felhasználása és az 1926-ban bevezetett új pénz, a pengő (pengőforint) stabilitása kedvezően hatott. Helyreállt az államháztartás egyensúlya!

Az ország kül- és belpolitikájának a tengelyében a revízió állt. Vagyis a trianoni döntés elutasítása és annak felülvizsgálat (revízió) alá vétele. Ebben teljes nemzeti egység volt! A szomszédos kisantant államok azonban mindent elkövettek – és utódállamaik elkövetnek ma is –, hogy az igazságtalanul megszerzett területeik veszélybe ne kerüljenek. Az antant nagyhatalmak sem akartak hallani a magyar követelésekről. Hazánk külpolitikai elszigeteltségbe került. Bethlennek aztán 1927-ben mégis sikerült örökbarátsági szerződést kötnie a Mussolini vezette Olaszországgal, majd felélesztették a hagyományos lengyel-magyar barátságot is.

A sikeres bel-, kül- és gazdaságpolitika mellett a nemzeti megmaradás záloga a kultúra, az oktatás lett. Ennek kulcsszereplője a vallás és közoktatási (kultusz) miniszter, Klebelsberg Kunó volt. Nagyszabású iskolaépítési akciót indított. Ötezer új tanterem épült. A népiskolai rendszer részét képezték a tanítólakások is. Lassan kezdett megszűnni az analfabetizmus. A gazdák számára népfőiskolákat indítottak, de a fiatalok leventemozgalma (katonai alapgyakorlatok) is sikereket hozott.

Az elemi iskolától az egyetemekig több iskolatípust hoztak létre, és a tehetséges – de szegény gyerekek – számára megadatott akár az ingyenes oktatás is.

A neves gimnáziumok (pl. Fasori Gimnázium) világhírű tudósok sorát nevelték ki. Ebben az időszakban tanult Szent-Györgyi Albert, Wigner Jenő, Szilárd Leó, Teller Ede, Bárány Róbert, Gábor Dénes vagy éppen Oláh György, akik közül többen a Nobel-díjat is megkapták. A művészvilág óriásai közül is többen ebben az időben éltek és alkottak. A „nyugatos” írók, költők, vagyis az urbánusok (városiak) és a népiek között jelentős nézetkülönbség húzódott. Kiváló képzőművészek, filmesek és zeneművészek hagyták el azonban az országot a zsidóüldözések idején.

Vonakodó csatlósként a háború felé

A Bethlen-kormány bravúros teljesítménye szinte pillanatok alatt vált majdnem semmivé, amikor 1929 októbere után a nagy gazdasági világválság hatása hazánkban is pusztítani kezdett. Óriási lett a munkanélküliség, tönkrement több száz ipari üzem, és ellehetetlenült a kisparasztok jelentős része. A tragikus fordulat, az elégedetlenség újra előhozta az illegális (törvényen kívüli) kommunista erőket, akik egyre gyakrabban tudták utcára vinni, vagyis tüntetésre buzdítani az embereket. A jobboldali, szélsőséges erők is megjelentek a politika színterén. Bethlen ebben a helyzetben lemondott – igaz, 1944-ig Horthy bizalmasa maradt.

Az egyre nagyobb közéleti zűrzavarban ugyan sikerült a kommunistákat valamelyest visszaszorítani, ellenben megindult az úgynevezett jobbratolódás. Gömbös Gyula egy 95 pontból álló Nemzeti Munkatervet állított össze, amelyben a sok-sok ígéret között a legnépszerűbb a munkanélküliség visszaszorítása volt. Amikor 1932-ben kormányfő lett, a világválság már túljutott a mélypontra, és megindult a külső kereskedelem is Ausztriával, Csehszlovákiával, Németországgal és Olaszországgal. (Éppen ebben az időben engedte el a jóvátételek fizetését az antant, miközben azonban a magyar búzafelesleget nem voltak hajlandók átvenni. Így a kereskedelem révén is a német-olasz tengelyhez kényszerült hazánk.)

Gömbös a nagytőke helyett a középrétegekre támaszkodott, és Mussolini politikáját követve maga is a parlament megkerülésére, a többpártrendszer felszámolására törekedett. A bukástól csak a halála mentette meg 1936-ban. Az új miniszterelnök, Darányi Kálmán már nem tudott visszatérni a bethleni konzervatív politikához, mert a németországi események, Hitler külpolitikája új lehetőséget adott a revíziós törekvések érvényesítésére. Ezt az ország nem hagyhatta ki, még akkor sem, ha közben a Szálasi Ferenc vezette (náci mintára szervezett) nyilaskeresztesek is egyre nagyobb befolyást szereztek a társadalom legagresszívabb rétegében. Darányi meghirdette az úgynevezett győri programot, ami 1 milliárd pengő irányzott elő fegyverkezésre.

A németekhez való orientáció (igazodás) már megállíthatatlan volt. Még a köztudottan angolbarát új kormányfő, Imrédy Béla (1938-1939) sem tudott ezen változtatni. Német nyomásra elfogadta a parlament az első zsidótörvényt (1938), ami az értelmiségi pályákon 20 %-os arányban engedte az izraelita (zsidó) vallásúak működését.

Ugyanebben az évben a nagyhatalmak (angol, francia, német, olasz) a müncheni egyezményben megállapodtak, hogy a csehszlovák-magyar viszonylatban a trianoni határokat felül kell vizsgálni. Ehhez kapcsolódva megszületett az első bécsi döntés, ami alapján 12 ezer négyzetkilométernyi területet csatoltak vissza, és közel 1 millió magyar ember élhetett újra az államhatárokon belül.

Ismét gróf Teleki Pál volt a miniszterelnök, amikor Csehszlovákia szétesésekor 1939. március 14-én Kárpátalja is visszatért a hazához. Újabb 12 ezer négyzetkilométerrel és 700 ezer magyarral lett gazdagabb az ország.

Nagy árat kellett azonban fizetni erkölcsi és politikai értelemben is. 1939-ben elfogadták a második zsidótörvényt, ami már faji alapon határozta meg azt, hogy ki a zsidó, és a szellemi természetű foglalkozásúak között csak 6 % lehetett izraelita.

Hiába gondolta Horthy és Teleki is, hogy ezekkel az áldozatokkal az ország kívül tartható a várható háborús eseményeken, hazánk - ha vonakodva is –, egyre közelebb került ahhoz, hogy kényszerű és alárendelt szövetségesként (csatlós) a németek oldalán belépjen majd a rövidesen kirobbanó háborúba.

**MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE
A II. VILÁGHÁBORÚBAN**

Hazánk belépése a háborúba

A gyalázatos trianoni diktátummal és a revíziós törekvések lesöprésével az antant hatalmak Magyarországot Hitler karjaiba lökték. Ő nem csak szavakban, hanem tettekkkel is bizonyította, hogy fogékony a magyar kérdés megoldására. Még a háború kirobbanása előtt jelentős terület és magyar nyelvű lakosság került vissza a hazához Hitlernek köszönhetően. Hatékonyan mutatkozott a gazdasági együttműködés is akkor, amikor a nagyhatalmak tudomást sem vettek Magyarország égető gondjairól.

Ahogy láttuk, a magyar politikai vezetés – aki időt nyer, életet nyer alapon – több olyan intézkedést is tett (például a zsidók egyre durvább kirekesztése a társadalomból), amelytől azt remélte, hogy elég lesz a háborúból való kimaradáshoz. Ez súlyos tévedésnek bizonyult.

Az első években még sikerült kimaradni a harci cselekményekből, de hazánk Lengyelország lerohanásakor – 1939. szeptember 1. után – sikeresen nyitott rést határán, és befogadott mintegy 100 ezer menekült –, köztük több ezer zsidót.

Közben 1940. augusztus 30-án a német és olasz döntőbírák a második bécsi döntés értelmében visszaadták hazánknak Észak-Erdélyt és a Székelyföldet, vagyis összesen több mint 43 ezer négyzetkilométert. A német befolyás ezután még nagyobb lett.

Amikor 1941 tavaszán Hitler elhatározta, hogy Jugoszláviát felvonulási terepként használja a Görögország elleni tervezett támadáshoz, hazánk szorult helyzetbe került. Teleki, aki csak néhány hónappal korábban kötött déli szomszédunkkal örökbarátsági szerződést, nem volt hajlandó részt venni a lerohanásában. Inkább az öngyilkosságot választotta.

A német támadás megindult, s amikor ennek hatására megszűnt a jugoszláv államiság, április 11-én a magyar katonák is átlépték a határt. Elfoglalták Bácskát, a Muraközt és a baranyai háromszöget. Újabb, mintegy 11 és félezer négyzetkilométernyi terület került vissza hazánkhoz.

A nyugati hatalmak nemhogy nem támogatták a területek visszacsatolását, de egyre gyakrabban küldtek fenyegető diplomáciai üzeneteket a német orientáció miatt hazánknak. Bárdossy László miniszterelnöksége (1941-1942) idején már úgy tűnt, elkerülhetetlen a hadba lépés. Mivel a szomszédos országok – Románia, Szlovákia – csatlakoztak a németek Szovjetunió elleni támadásához, a máig tisztázatlan kassai provokáció alkalmat adott Bárdossynak, hogy hadat üzenjen a szovjeteknek. (1941. június 26-án ismeretlen felségjelű repülőgépek bombázták Kassát. A hivatalos álláspont szerint ezek szovjet gépek lehettek.)

Az egyébként gyengén felszerelt és hiányosan kiképzett magyar gyorsadtest azonnal meg is kezdte a felvonulást a győztesen előrenyomuló németek oldalán. Közben azonban az ország diplomáciailag is egyre jobban belesodródott a háborúba. A szovjetek megtámadása miatt az angolok hadat üzentek hazánknak, majd német és olasz nyomásra Magyarország tette ugyanezt az Egyesült Államok felé.

A német függés immáron egyértelművé vált, így hazánk politikai és diplomáciai mozgástere teljesen beszűkült. Ennek egyik jele volt, hogy Bárdossy miniszterelnöksége alatt (1941-ben) sor került a harmadik zsidótörvény elfogadására is. Ez a törvény a házasságkötést szabályozta, és meghatározta a „faji” feltételeket.

Az ország szinte átállt a haditermelésre, és a kormány már a németbarátságot valamint a háborúpártiságot képviselte. A túlzott elköteleződéstől tartó Horthy leváltotta Bárdossyt.

Német nyomás alatt az ország

A német nyomás egyre nagyobb lett, Hitler folyamatosan követelőzött, és a magyarok még jelentősebb katonai részvételét várta a vezetőktől. Ennek hatására meg is született a döntés, hogy a frontra küldik a második magyar hadsereget. A 200 ezer katonából és 50 ezer munkaszolgálatosból álló alakulatokat a Don folyó mellé, vagyis a Don-kanyarhoz vezényelték 1942 nyarán. Ekkor már Kállay Miklós volt a miniszterelnök (1942-1944), akitől Horthy az angolszászokhoz való közeledést várta.

A Don-kanyarnál a tragédia akkor következett be, amikor a vártnál korábban beköszöntött a kegyetlenül hideg idő, s a fegyverek használhatatlanná váltak, az öltözet pedig elégtelennek bizonyult. A Vörös Hadsereg 1943. január 12-én áttörte a doni magyar frontot, és bekövetkezett az a katasztrófális vereség, amelynek során 120 ezer magyar katona halt hősi halált. A visszavonuló németek gyalázatos módon a magyarokat használták pajzsként, hogy magukat védjék.

Közben 1943. november 28. és december 1. között megtartott teheráni értekezleten Roosevelt amerikai elnök és Churchill angol miniszterelnök átengedték a Balkánt és Közép-Európát Sztálinnak. (Így lett Magyarország is közel öt évtizedre az embertelen kommunizmus áldozata. Aljas nagyhatalmi érdekekért tették tönkre generációk életét hazánkban is a már Szolzsenyicin jellemzésével bemutatott gazemberek.)

A doni tragédia után a magyar vezetők előtt is egyértelművé vált, hogy a németek ezt a háborút már nem nyerhetik meg. Nem kockáztathatták meg azonban a háborúból való kilépést, mert az a németek bevonulását, vagyis a megszállást eredményezte volna. Ezért fenntartották a németbarátság látszatát, miközben titkos tárgyalásokba kezdtek az angolokkal és az amerikaiakkal. Ezt a kettős politikát nevezték a kortársak Kállay-kettősnek, vagy „hintapolitikának”. Hitler azonban egyre erőszakosabban követelte Kállay leváltását és a zsidó „kérdés” rendezését, vagyis a deportálásukat a megsemmisítő táborokba. Horthy visszautasította a Führer követeléseit, s a háttérgazdaság működtetésére, valamint a munkaerőhiányra hivatkozva a zsidók védelmére kelt.

Az amerikaiak szicíliai partraszállása után felgyorsultak a titkos tárgyalások, és a magyarok meg is kapták az angol-amerikai előzetes fegyverszüneti feltételeket: feltétel nélküli megadás és hadüzenet a németeknek. Az ország területi egységének biztosításáról szó sem volt. A titkos egyeztetések híre azonban kiszivárgott, és a németek hozzáláttak a már régen fontolgatott megszálláshoz. A „kiszivárogtatás” kizárólag angol-amerikai-francia érdeke volt, ugyanis ekkor már megkezdtek a második front megnyitásának előkészületeit. Ha Magyarország megszállása német haderőt köt le, az könnyíti majd a partraszállást, a szövetségesek előrenyomulását. Hitler 1944. március 18-án meghívta magához Horthyt, és közölte vele, hogy másnap megszállják Magyarországot. Horthy felháborodott tiltakozás után rájött, hogy tehetetlen, és kényszerűen beletörődött ugyan, de a nevét nem adta a megszálláshoz. Hozzájárult a Kállay-kormány leváltásához, és a Hitlert gátlástalanul kiszolgáló berlini nagykövetet, Sztójay Dömét nevezte ki miniszterelnöknek.

Az ellenállás nélküli német megszállásra a Margaréta-terv alapján 1944. március 19-én került sor. Horthy a helyén maradt attól a felelősségérzettől vezérelve, hogy személye valamelyest gátat szabhat a magyarság kifosztásának, pusztításának. Jelenléte a magyar közéletben a folyamatosság látszatát keltette, holott szinte semmilyen befolyása nem volt már a bekövetkező eseményekre.

Élet a megszállt Magyarországon – a németek kiűzése

A német megszállás a retteget hozta el hazánkba. Különösen a mintegy 800 ezer zsidó származású magyar ember helyzete vált teljesen bizonytalaná. Horthy kénytelen volt szabad kezet adni Sztójajnak a zsidó kérdésben, aki azonnal el is rendelte a sárga csillag viselését minden 6 év feletti személy számára.

A zsidó ügy elintézésére a németek Adolf Eichmann-t küldték Budapestre, aki magyar „munkatársaival” együtt megkezdte a gettók országos hálózatának kiépítését. Eleinte még csak arról volt szó, hogy a német munkaerőhiány pótlására küldenek 100 ezer zsidó embert, majd fokozatosan megkezdődött a teljes zsidóság deportálása.

Néhány hónap alatt vasúti marhavagonokban több mint 400 ezer embert szállítottak a földrajzilag legközelebb eső auschwitz haláltáborba, ahol a munkaképtelen öregeket és gyerekeket már az érkezés napján gázkamrákban meg is ölték.

De amikor az emberi aljasság, gyilkos ösztön megjelenik a világban, mindig megjelenik mellette a jóság, segítőkészség is. Sok-sok igaz ember az életét kockáztatva bújtatta, segítette zsidó honfitársait, példát adva a későbbi korokban élőknek is tisztességről, becsületről.

A német vereségek és a normandiai partraszállás sikerén is felbuzdulva, a hozzá hű katonai erőkre támaszkodva Horthy 1944. július 6-án leállította a deportálásokat. Leváltotta Sztójajt is – Lakatos Géza lett az új miniszterelnök – és Magyarország megmentése érdekében fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól.

Október 15-én a kormányzó rádióbeszédében jelentette be a fegyverszünetkérés tényét, de a háborúból való kiugrás ügyetlenül előkészített tervét a németek megtudták, és egy fegyveres kommandó megrohamozta a budai várat. Horthy fiát már korábban elfogták, és a kormányzót zsarolni kezdték. Ő még aláírta a feltétlen nácibarát nyilaskeresztes vezér, Szálasi Ferenc miniszterelnöki kinevezését, majd lemondott.

Szálasi ezután a parlamentben „nemzetvezetővé” választották. Ő a társadalom söpredékére, lumpen elemeire támaszkodva szolgáltatta ki az országot a németeknek. A nyilasok rémuralma a nemzet történetének egyik legsötétebb korszaka. A zsidók gettósítása, kényszermunkára kötelezése, a nyugati határ felé indított „halálmenetek” szervezése gőzerővel folyt. Rettegésben tartották az ország lakóit, különösen a fővárosiakat a bekövetkező szovjet ostrom idején. Ekkor lőttek emberi mivoltukból kivetkőzve több ezer zsidót és katonaszökevényt a Dunába. A nyilasok totális mozgósítást rendeltek el, gyerekeket és idősebb férfiakat is behívtak katonának, akiket szintén értelmetlenül dobtak oda a halálnak.

Az előrenyomuló Vörös Hadsereg szeptember végén átlépte a magyar határt, és október elején Debrecen mellett egy jelentős tankcsatára került sor, ahol a németek ismét vereséget szenvedtek. A szovjet csapatok 1944. december 24-én körbezárták a fővárost, és megkezdődött Budapest ostroma. A németek számára ez volt az utolsó lehetőség, hogy megállítsák a Vörös Hadsereget. Az ostrom idején szétlőtték, szétbombázták az egész várost, a hidakat lerombolták. Amikor 1945. február 13-án a harcok véget értek, mindenhol csak a pusztítás nyomai voltak láthatók. Áprilisig még folytak kisebb ütközetek a Dunántúlon, s egy tankcsata is lezajlott a Balaton környékén.

A háborúnak közel 1 millió magyar áldozata volt, köztük több mint 500 ezer zsidó ember. A nemzeti vagyon fele elpusztult. A bűvőhelyekről, pincékből előjövő elgyötört, kimerült, éhes emberekre várt az ország újjáépítése, s a traumák után a normális élet megszervezése.

A KOMMUNIZMUS BÉKLYÓJÁBAN

Hazánk szovjet megszállása

Amikor megkezdődött Budapest ostroma, az ország keleti fele már szovjet megszállás alá került. Ők kezdeményezték, hogy ideiglenes nemzetgyűlés és kormány alakuljon, és a „játékszabályokat” is ők diktálták. Tisztában voltak azzal, hogy a háborúban győztes nagyhatalmak szabad kezet adnak nekik abban a kérdésben, hogy milyen politikát folytassanak az általuk megszállt területeken. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) kezében volt minden döntés, a később felálló testületek, szervek az ő utasításai szerint működtek. Ennek vezetője Magyarországon Vorosilov marsall, helyettese pedig a kegyetlen Szviridov tábornok volt, akik sokszor közvetlenül Sztálin parancsait hajtották végre.

Ilyen körülmények között ült össze Debrecenben 1944. december 21-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés. Megválasztották az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, amelynek elnöke Dálnoki Miklós Béla lett. Itt már azok a pártok jelentek meg és hoztak döntéseket, amelyek a következő időszak politikai életének szereplői lettek. Talán nem meglepő, hogy a szovjet befolyás közepette a legtöbb delegáltja a Magyar Kommunista Pártnak (MKP) volt. Ekkor azonban úgy látszott, hogy fontos szerepe lehet a legnagyobb társadalmi támogatást élvező Független Kisgazdapártnak (FKGP), a Nemzeti Parasztpártnak (NPP), a munkásság valódi érdekeit képviselő Szociáldemokrata Pártnak (SZDP) és a Polgári Demokrata Pártnak (PDP).

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány egyik első intézkedése volt a népbíróságok felállítása. Ezeknek lett a feladata a háborús bűnösök felkutatása és felelősségre vonása. A népbíróságok és az úgynevezett igazoló bizottságok közel 60 ezer eljárást folytattak le, de sokszor csak gyanú, és hamis vádak alapján hoztak döntéseket. Mintegy 25 ezer embert ítéltek el, és 189 kivégzésre került sor. (Közöttük volt Sztójay, Szálasi, Imrédy és Bárdossy is.)

A kormány legjelentősebb döntése a földreform, vagyis a földosztás végrehajtása volt. 650 ezer földműves között 3 millió 300 ezer hold földet osztottak szét. A szovjetek követelésére a földművelésügyi miniszter az MKP tagja, Nagy Imre lett. Azt akarták elérni, hogy a mindenki számára kedvező, és nagy társadalmi elfogadottságot jelentő földosztás a kommunisták nevéhez kötődjön.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 áprilisában Budapestre költözött, és fennhatóságát az egész országra kiterjesztette. Megkezdődött a felkészülés a novemberben esedékes parlamenti választásokra. A kisgazdapárt az „Isten, Haza, Család” jelszavával, Tildy Zoltán és Nagy Ferenc vezetésével, nemzeti-konzervatív programjával amolyan gyűjtőpártként működött. A kommunisták a szovjetek támogatását élvezték. Vezetőik a „moszkoviták”, a szovjet emigrációból hazatért Rákosi (Rosenfeld) Mátyás és Nagy Imre voltak. A szociáldemokratáknak két szárnya volt. A kommunistákkal való együttműködésre törekvő oldalt Szakasits Árpád, az ettől elzárkózót pedig Kéthly Anna vezette. Az NPP vezére a paraszt-író Veress Péter volt.

A választásokon óriási fölényrel (57 %) a kisgazdák nyertek, a szovjetek azonban követelték, hogy a megalakuló kormányban, ráadásul a sorsdöntő tárcákat birtokolva (bitorolva) a kommunisták is ott legyenek.

Amikor 1946. február 1-jén kikiáltották a Magyar Köztársaságot, Tildy Zoltán lett a köztársasági elnök, Nagy Ferenc pedig a miniszterelnök.

Gyötrelmes megújulás

Hazánkat – elsősorban Budapestet – a bombatámadások, a német és a szovjet hadműveletek szinte teljesen lerombolták. Az épen maradt közlekedési eszközöket, gyári gépeket a szovjet csapatok vitték el a háborús jóvátétel fejében. Az ország teljesen kivérzett. A pénz – a pengő – elértéktelenedett. (Ezt nevezzük inflációnak.) Táskányi pengőért már egy kenyeret sem lehetett kapni. Ebben a tragikus helyzetben az egyszerű emberek falvakban és városokban egymással összefogva hozzákezdtek a romok eltakarításához. Helyreállították a felrobbantott hidakat, lakóházakat, középületeket. (Ezt a hatalmas, az egész magyarság erejét bizonyító tettet persze a kommunisták saját sikerükként propagálták.)

1946. augusztus 1-jén bevezetésre került az új értékálló pénzt, a forint. Az újjáépítés közepette a kommunisták már a teljes hatalomátvételre készültek. Az MKP, az SZDP, a NPP és a szakszervezetek részvételével létrehozták a Baloldali Blokkot, amelynek célja a kisgazdák népszerűségének megtörése volt. „Szalámi-taktikának” is nevezik azt a módszert, ahogyan megpróbálták – sajnos sikerrel – feldarabolni az FKGP-t, és fokozatosan felszámolni a polgári társadalmat. Jellemző, hogy nyomásukra 1500 egyházi, ifjúsági és társadalmi szervezetet szüntettek meg. Már ekkor megkezdtek az államosítások előkészítését.

1947 februárjában a második világháború győztese Párizsban elfogadták és elfogadtatták azt a békeszerződést, amelynek Magyarországra vonatkozó részei az 1937-es határok visszaállítását határozták meg. Tehát semmi sem maradhatott meg az 1938 és 1941 között visszacsatolt területekből. A Szovjetunió mellett a jugoszlávok és a csehek számára is jóvátételt kellett fizetnünk. Hazánkat „bűnös nemzetnek” tartották és jószerivel bármit meg lehetett velünk tenni. Kényszerítették az országot, hogy kössön lakosságcsere-re vonatkozó megállapodást Csehszlovákiával. Közel 100 ezer magyar embernek kellett elhagynia hazáját, és közel ennyi magyarországi szlovák költözött Csehszlovákiába. Az itt élő 200 ezer németet sem kímélték. El kellett hagyniuk az országot, Németországba telepítették őket. Természetesen a szovjet csapatok is az országban maradtak.

A magyarok helyzete Jugoszláviában, Romániában és a szovjetekhez került Kárpátalján is szörnyű volt. Kárpátaljáról hurcolták el a legtöbb magyar embert „malenykij robot”-ra (kis munka), ahonnan a legtöbben sohasem tértek haza. A délvidéki Bácskában a jugoszláv kommunista partizánok (Tito vezetésével) 50 ezer magyart gyilkoltak le, és 40 ezer embert üldöztek el a lakóhelyükről.

A kommunisták megosztó politikájának eredményeképpen az ország már irányíthatatlanná vált. Rákosi Mátyás újabb gyalázatos módszerhez folyamodva, „összeesküvésben való részvétellel” vádolta meg politikai ellenfeleit. Ennek következtében hurcolták a Gulágra Kovács Bélát, az FKGP főtitkárát, Nagy Ferenc pedig már haza se jöhetett külföldi útjáról, mert itt börtön várt volna rá.

Ebben a helyzetben került sor 1947 augusztusában az újabb választásokra. A kommunisták már semmit sem bíztak a véletlenre. A „kékcédulás” választások néven elhíresült csalássorozat része volt az is, hogy szovjet teherautókon járták körbe az országot kommunista aktivisták, akik annyiszor szavaztak ezzel a cédulával, ahányszor csak bírtak. Az MKP végül így is koalícióra kényszerült a kisgazdákkal. Dinnyés Lajos miniszterelnök azonban már hajlandó volt együttműködni a kommunistákkal, akik megkezdtek több évtizedes embertelen országglásukat.

A Rákosi-korszak – 1948-1953

Az MKP minden erejével, gátlástalanul, a legegyszerűbb módszerekkel igyekezett megszerezni a teljes gazdasági és politikai hatalmat. Újult erővel folytatták az államosítást. Döbbenetes volt az 1948-as akciójuk, amikor az ország különböző pontjairól budapesti értekezletre hívták leghűségesebb, legmegbízhatóbb tagjaikat, akik másnap már egy-egy gyár vagy üzem igazgatójaként térhettek haza. A volt tulajdonosok, még a személyes dolgaikat sem vehették magukhoz, s mint „népnyúzókat”, úgy távolították el, sokszor egyenesen börtönbe, vagy munkatáborokba hurcolva őket. Az új munkáskáderek – akik esetében a megbízhatóság a szaktudásnál is fontosabb volt – azt sem tudták, mihez kezdjenek, hiszen sokszor még alapismeretekkel sem rendelkeztek.

Az ipari termelést az Országos Tervhivatal koordinálta. A nagy és kiskereskedelmet is központilag irányították, a piaci viszonyokat figyelmen kívül hagyva. Államosították az iskolákat is. 6500 egyházi elemi iskola és 200 gimnázium került állami kézbe. Az oktatásban ekkor tértek át a nyolcosztályos rendszerre és a központi irányításra. Megkezdődött az egyházak háttérbeszorítása, vezetőik üldözése. Mindszenty József esztergomi érseket 1948 karácsonyán letartóztatták, és koholt (hamis) vádak alapján életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

1948 júniusában az MKP és az SZDP egyesült, pontosabban, a szociáldemokraták beolvadtak a kommunista pártba. Megalakult a Magyar Dolgozók Pártja (MDP). Elnöke Szakasits Árpád, főtitkára Rákosi Mátyás lett. A kommunisták által irányított rendszert jellemzi, hogy rövidesen még Szakasitsot is börtönbe zárták, és mindennaposak voltak a hasonló „tisztogatások” a párton belül. Létrejött hazánkban az egypártrendszer, ami a sztálini szovjet minta pontos és hűséges másolása alapján működött. Ez a Rákosi-korszaknak nevezett időszak a XX. századi magyar történelem legsötétebb, csak a nyilas rémuralommal hasonlítható időszaka volt. Az országgyűlés és a kormány működése csak formális volt, mindenről a pártközpontban döntöttek. Ezt nevezzük pártállami rendszernek, ami hazánkban az 1990-es rendszerváltozásig érvényben volt.

1949-ben újabb választást írtak ki, amelyen már csak a Népfront színeiben szereplő kommunisták indulhattak, mégpedig ellenfél nélkül. Szinte komédiába illő az a tény, hogy egy párt és egy jelölt között lehetett „választani”. Az országot az úgynevezett Rákosi-klikk vezette, ami valójában egy zsidó származású, moszkovitákból álló „négyes fogat” volt. Maga Rákosi (Rosenfeld) – „*Sztálin legjobb magyar tanítványa*” – mint első számú vezető az általános politikáért volt felelős. Gerő (Singer) Ernő a gazdasági életet, Farkas Mihály (Löwy Hermann) a hadsereget, Révai (Lederer) József pedig a kulturális ügyeket irányította. Hatalmuk koncentrációja mindennél fontosabb volt, ezért még kommunista társaikat is képesek voltak koncepciók perекbe fogni, elítélni, s akár ki is végeztetni. (Például Rajk László elítélése és kivégzése.)

Az ország lakói ebben a szörnyű, félelmetes rendszerben vagy megalkuvóként élték életüket „ahogy lehetett”, vagy börtönben, munkatáborokban találták magukat, amihez elég volt a gyanú, vagy egy rosszindulatú besúgás. A hírhedt Péter Gábor (Eisenberger Benjámin) által vezetett Államvédelmi Hatóság (ÁVH) emberei a hajnali órákban csengettek be a gyanútlan, vagy már régóta rettegésben tartott áldozatokhoz, akiket aztán az Andrassy út 60. szám alá vittek. Itt földalatti kínzókamrákban testi, lelki megaláztatásokat, sokszor halálos bántalmazásokat kellett elszenvedniük.

Rákosi bukása, Nagy Imre reformkísérlete

A Rákosi rendszer része volt – ahogy a Szovjetunióban Sztálin dicsőítése – az a személyi kultusz, ami „*népünk bölcs vezérének*”, „*Sztálin legjobb magyar tanítványának*” állandó ünneplését jelentette. Ha bármilyen rendezvényen, gyűlésen Sztálin, vagy Rákosi neve elhangzott, percekig tartó ütemes vastapssal kellett köszönteni a pártvezéreket.

Ha valaki az élet bármely területén érvényesülni akart, annak kritikátlanul követnie kellett a párt utasításait. A megbízhatóság volt a legfontosabb egy olyan rendszerben, ahol mindenki mindenkivel szemben bizalmatlan volt. Ez az abszurditás vezetett ahhoz, hogy sokszor a párttagok kapták a legnagyobb büntetéseket. Életüket a megfelelni akarás és az állandó bizonytalanság jellemezte. A koncepciók perke szerves részei voltak a rendszernek.

Az iparban szintén a szovjet mintát másolták. A nehézipar fejlesztését erőltették. Azt akarták, hogy hazánk a „vas és acél országa” legyen, s az sem zavarta őket, hogy ehhez nem voltak meg a természeti adottságok. Ennek ellenére gyáróriások épültek, és ostoba munkaversenyeket, úgynevezett „sztahanovista” mozgalmakat hirdettek. Az első ötéves terv 1950-ben indult, de a céljait csak nyilvánvaló hazugságokkal, csalásokkal tudták teljesíteni. A mezőgazdaságban az 1945-ös földosztás után – ami a parasztság évezredes álmát valósította meg – hozzákezdtek a szovjet mintájú termelőszövetkezetek szervezéséhez. A közösbe belépni nem akaró, jól és hozzáértően gazdálkodó parasztokat kulákoknak bélyegezték, perbe fogták, és a „Magyar-Gulágra” a Mátrában, Recsken felállított kényszermunkatáborokba szállították. De megindultak a kitelepítések is. Ezek a kulákokon kívül a kritikus értelmiségieket, írókat, költőket, polgári, vagy arisztokrata származású embereket érintettek. Nekik a tanyavilágban, sokszor ólakban, istállóban élve kellett magukat fenntartaniuk.

Természetesen az államigazgatás is szovjet mintára épült ki. Alapját az önkormányzatokat felváltó tanácsok képezték, élükön a tanácselnökökkel. Szigorúan központi utasításos rendszerben működtek. Az államfői hatalom, a semmiféle jogkörrel nem rendelkező Elnöki Tanácsé, illetve annak elnökéé volt. A fiatalokat a kommunista ifjúsági szervezetbe (DISZ, vagyis Demokratikus Ifjúsági Szövetség) kényszerítették. Az egyházak irányítását a gyűlölt Állami Egyházügyi Hivatal látta el, a rendszerrel kiegyező papok – békepapok – közreműködésével. A győzelmi jelentések közepette a jövedelmek rohamosan csökkentek, és állandósult az áruhiány. Egyedül a sportsikerek – különösen a Puskás Ferenc vezette „aranycsapat” verhetetlensége – jelentettek örömet az embereknek.

1953. március 5-én meghalt Sztálin, s ez nagy törést jelentett a hazai politikai gépezetben is. Rákosit Moszkvába hívták, ahol az új szovjet vezetés elmarasztalta, majd leváltották, és belső ellenlábását, Nagy Imrét nevezték ki miniszterelnöknek. Ő puhított a diktatúrán, enyhítette a nyílt terrort. Az internálótáborokat felszámolta, a kitelepítéseket megszüntette. Felülvizsgáltatta a törvénysértő pereket, és bizonyos feltételek mellett engedélyezte a magánvállalkozások egy részének működését. Visszafogta a nehézipar erőltetett fejlesztését, és lehetővé tette azt, hogy a termelőszövetkezetekbe (téészek) bekényszerített parasztok büntetlenül kiléphessenek.

A társadalom döntő többsége Nagy Imre mellett állt, de Rákosiék nem adták fel a küzdelmet. A Szovjetunióbeli változásokat kihasználva elérték, hogy Nagy Imrét 1955 végén kizárják a pártból. A Rákosi-Gerő páros egy időre visszavette az ország vezetését.

FORRADALOM ÉS RENDSZERVÁLTOZÁS

Az 1956-os forradalom és szabadságharc

Hiába zárták ki az MDP-ből Nagy Imrét, Rákosiék már nem tudták megszilárdítani a hatalmukat. A Sztálin halála után meginduló változások Közép-Európa népeinek ébredését hozták magukkal. 1956 nyarán a lengyelországi Poznanban hatalmas munkástüntetésre került sor, amelyet a kommunista karhatalom kegyetlenül vérbefojtott.

Magyarországon az értelmiségieket, elsősorban költőket, írókat tömörítő Petőfi Kör kezdett rendszerellenes szervezkedésbe. A meghasonlott kommunista vezetők kénytelenek voltak bevallani, hogy még saját elvtársukat, Rajk László belügyminisztert is hamis vádak alapján végeztették ki. Rajk október 6-i újratemetése többszázézes megmozdulássá változott, a diákság pedig a Batthyány-örökmécsesnél tüntetett. Az ellenálló magyar egyetemisták és főiskolások rövidesen megalapították a MEFESZ-t, és október 23-ára tüntetést hirdettek.

Az MDP vezetősége előbb betiltotta, majd később mégis engedélyezte a tüntetést, egyúttal teljes mozgósítást rendelt el az ÁVH részére. A diákok a lengyel-magyar barátságot is szimbolizáló Bem szobornál hirdették meg 16 pontba foglalt programjukat, amelyben az ország függetlenségét, a szovjetek katonák kivonását és demokráciát követeltek.

Hatalmas tömeg gyűlt össze a Dózsa György úton is, ahol a kommunista rendszer gyűlölt jelképét, a nyolc méter magas Sztálin szobrot döntötték le. A forradalom jelképe ekkor már a sztálinista címertől megszabadított lyukas, nemzetiszínű zászló volt.

Este a Kossuth téren több mint 200 ezer ember hallgatta Nagy Imre beszédét, miközben Gerő Ernőék a szovjetek segítségét kérték a tüntetőkkel szemben.

A tömeg másik része a Magyar Rádió székháza elé vonult, ahol a 16 pont beolvasását követelték. Az egyre feszültebbé váló helyzetben az ÁVH-sok belelőttek a tömegbe. Ezután megindult a Rádió ostroma, s a békésen kezdődő tüntetés estére fegyveres felkeléssé, forradalommá változott.

Még október 23-án éjszaka szovjet tankok nyomultak be Budapest utcáira, de a felkelők ellenálltak. Benzines palackokat, úgynevezett Molotov-koktélokot dobtak a harcokosokra, és a fegyverhez jutó emberek felvették a küzdelmet a megszállókkal. A forradalom immár szabadságharccá alakult.

A budapesti események híre futótűzként terjedt az országban. A kisebb, nagyobb települések bátor, hazafias érzelmű lakói szembefordultak a gyűlölt kommunista rendszer helyi kiszolgálóival.

Október 25-én a Kossuth téren, a Parlament előtt gyülekező tömegbe az ÁVH-sok belelőttek. Legalább 200 ember vesztette itt az életét, de az ország több városában is vezényeltek sok-sok halálos áldozatot követelő sortüzet. A felkelők elszántan folytatták a fegyveres ellenállást.

Nagy Imre lett a miniszterelnök, akinek sikerült ezekben a napokban kommunistából magyar hazafivá válnia. Megszüntette az ÁVH-t, visszaállította többpártrendszert, és hazánkat kiléptette a szocialista tömb katonai szervezetéből, a Varsói Szerződésből. Feloszlatták az MDP-t is, helyette Kádár János vezetésével megalakult az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt)

Úgy tűnt november 1-jén, hogy a világ szimpátiájától övezett szabadságharc győzelme békét és nyugalmat hoz az országnak. November 4-én azonban a szovjet Vörös Hadsereg megtámadta hazánkat, és kíméletlenül eltiporta a magyar szabadságot.

A Kádár-korszak – 1956-1988

A magyar szabadság vérbefojtását a nagy demokráciák, a felkelőket szavakban lelkesítő angolok, amerikaiak, franciák... ölbe tett kézzel figyelték. Tagadhatatlan, hogy a megtorlás elől menekülő mintegy 200 ezer magyar embert befogadták, nekik otthont adtak. (Akik aztán tehetségükkel, szorgalmukkal ezt bőven meghálálták, és hozzájárultak a jóléti államok fejlődéséhez.)

Hamar kiderült, hogy a szabadság sírásói között ott voltak az árulók is. Kádár János november 1-jén „népünk dicsőséges felkelésének” nevezte a forradalmi eseményeket. De még aznap Moszkvába utazott, s november 7-én szovjet tankok kíséretében érkezett vissza Budapestre, mint a szovjetekhez hű Forradalmi Munkás-Paraszt kormány vezetője. Első dolga volt az egykori ÁVH-sok bevonásával megalakítani a formálódó rendszer karhatalmi erejét, a munkásőrséget. Ettől kezdve csak ellenforradalomként lehetett említeni az '56-os eseményeket. A megtorlás időszaka 1957 márciusától kezdődött. 22 ezer embert ítéltek el, 13 ezret pedig az újonnan felállított internálótáborokba hurcoltak. Közel 500 forradalmárt végeztek ki. Nagy Imrét – aki nem mondott le miniszterelnöki posztjáról – elfogták és halálra ítélték. (Őt is, mint valamennyi kivégzett hőst összedrótózva, arccal lefelé, jeltelen sírba temették a Rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában.)

Kádár János a magyarság ellen elkövetett egyik legnagyobb bűne az volt, hogy teljesen szétverte a nemzet hagyományait legtisztábban őrző paraszti társadalmat! Történelmünk hordozói, a magyar kultúrát, mint tiszta forrást tápláló földműveseket zsarolással, javaiknak megvonásával és válogatott aljas módszerekkel termelészövetkezetekbe kényszerítették. A kollektivizálásnak ezt a fokát még Rákosiék sem tudták elérni. Az erőszakos iparosítással a falvak életképessége is rohamosan csökkent, s lakói tömegesen váltak proletárokká a közeli városokban. Kádár lerakta a szocializmus alapjait, s egyben megölte a magyar néplelket, amelynek tragikus következményei a XXI. században a gyökértelen liberalizmus térhódításával csúcsoodtak ki.

Az 1960-as évek elejére Kádár megszilárdította rendszerét. Ügyesen adagolta politikáját az embereknek. Megfordította a rákosista jelmondatot – „*Aki nincs velünk, az ellenünk van.*” – a sokkal megengedőbb, vonzóbb jelszóra: „*Aki nincs ellenünk, az velünk van.*”

Amnesztiarendeleivel, egyes szociálpolitikai lépésekkel, a „háztáji” gazdálkodás engedélyezésével elérte, hogy egyre biztonságosabb viszonyok jöjjenek létre. Bár Kádár a külpolitika terén szolgálta meg a szovjet elvárásoknak, a magyarok számára sokkal több „kis szabadság” volt megengedve, mint a szocialista tábor többi lakójának. A többség érezte az elvtelen alkalmazkodás előnyeit, s legfeljebb szűk, bizalmas körben fogalmazott meg kritikát. (Az ország erkölcsi állapotát tovább rontotta az a tény, hogy Kádár a szovjetek kérésére habozás nélkül katonákat küldött Csehszlovákiába, az 1968-as forradalom, az úgynevezett prágai tavasz leverésére.)

1968-ban új gazdasági mechanizmust vezettek be. Ennek lényege, hogy a tervutasításos rendszer enyhítése mellett a nyugati típusú piacgazdálkodás bizonyos elemei is megjelenhettek a gazdaságban. A növekvő életszínvonallal járó folyamatnak az 1973-as olajárrobbanás vetett véget. A nyugattal való kereskedelem előnyei mellett – az árnyoldalakat is megtapasztalva – már csak folyamatos kölcsönökkel lehetett fenntartani a rendszert. A kapitalista nemzetek tudatosan csalták törbe hazánkat is. Adósságszpirálba került az ország, ami végül gazdasági és politikai összeomláshoz vezetett.

A felemás rendszerváltozás

A szovjet világbirodalom megroppanása, a gorbacsovi politika sikere, és a már kezelhetetlen eladósodottság Kádár János rendszerét is kikezdte. A nyolcvanas évek közepétől kezdve bizonyos értelmiségi körök szervezkedni kezdtek (a monori, majd a lakiteleki találkozó), de a bomlási folyamat akkor gyorsult fel, amikor az MSZMP-n belül is megjelent a változtatás iránti igény. Reformkommunistáknak nevezték azokat a politikusokat, akik ekkor még komoly kockázatot vállaltak nézeteik hangoztatásával. (Ilyen volt a korszak kiemelkedő képességű alakja Pozsgay Imre, vagy Szűrös Mátyás és a későbbi miniszterelnök, Németh Miklós.)

Amikor Kádár Jánost 1988-ban leváltották, már létrejött az első ellenzéki mozgalom, az MDF (Magyar Demokrata Fórum), majd megalakult a FIDESZ (Fiatal Demokraták Szövetsége), az SZDSZ (Szabad Demokraták Szövetsége). Az első történelmi párt, az FKGP (Független Kisgazdapárt) mellett színre lépett a KDNP (Kereszténydemokrata Néppárt) is. Kicsit később, 1989 októberében a reformerek elérték, hogy az MSZMP jogutódjaként létrejöjjön az MSZP (Magyar Szocialista Párt). Ők lettek a rendszerváltoztatás időszakának főszereplői.

Gátszakadásként hatott Pozsgay Imre 1989 januári beszéde, amelyben 1956-ot népfelkelésnek nevezte. Június 16-án óriási tömeg részvétele mellett a Hősök terén sor került Nagy Imre és négy mártírtársának újratemetésére, ahol Orbán Viktor a FIDESZ szónoka követelte a szovjet csapatok távozását az országból. (Erre 1990-91-ben sor is került.)

1989 őszén a még hatalmon lévő MSZMP és az új politikai szereplők részvételével tartották meg a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásait. A tét a békés átmenet volt, de tárgyaltak az MSZMP vagyonának sorsáról – amit, mint jogutódpart, az MSZP meg is tartott magának –, valamint a gazdasági válság kezeléséről.

A pártállam összeomlása és az első szabad országgyűlés megválasztása közötti időszakban Németh Miklós kormánya irányította az országot. Ekkor zajlott az állami tulajdon fokozatos leépítése, az állami vállalatok, cégek eladása, vagyis a privatizáció. Törvény született a pártok, egyesületek működéséről, a választásokról, a szabad gyülekezésről, a vallásszabadságról, és a bankrendszer kiépítése is folytatódott.

1989. október 23-án, az '56-os forradalom és szabadságharc évfordulóján, Szűrös Mátyás, az országgyűlés elnöke (később ideiglenes köztársasági elnök) a Parlament erkélyéről kikiáltotta a harmadik Magyar Köztársaságot.

Az első szabad választásokra 1990 tavaszán került sor. A legtöbb szavazatot az MDF kapta, így a kisgazdákkal és a kereszténydemokratákkal koalícióban (szövetségben) a párt elnöke, Antall József alakíthatott kormányt. Az országgyűlés elnökévé Szabad Györgyöt, köztársasági elnökké pedig Göncz Árpádot választották.

Antall József kamikaze-kormányának nevezte kabinetjét, hiszen a pártállam romjai megoldhatatlan feladat elé állították az egyébként is tapasztalatlan politikusokat. Miközben a jogállami intézményrendszer kiépült, a régi rendszer haszonélvezői – kihasználva a zűrzavaros időszakot –, a gazdasági élet főszereplői maradtak. Az MDF bukása után pedig az MSZP az SZDSZ-szel együtt kiszolgáltatta az országot a nemzetközi tőkének. Ilyen körülmények között a rendszerváltozás felemásra sikeredett.

Kisebbségben élő magyarok

A Kádár-korszakban szinte tudomást sem vettek trianoni diktátum következményeiről, arról a tényről, hogy milliók kerültek az országhatáron túlra. Ez az érdektelenség az anyaországban lakók nemzettudatát is gyengítette. Tisztesség kérdése is számba venni, kik és hogyan éltek és élnek át a szétszabdaltság nehéz időszakát.

A Felvidék, a Kárpát-medence északi fele, az I. világháború után, az akkor alakult Csehszlovákia része lett. (A II. világháborúig Kárpátalja is ide tartozott.) 1938-ban a bécsi döntéssel e terület egy része visszakerült Magyarországhoz, de 1945 után azonnal visszaállították a trianoni határokat. A cseh Beneš elnök bosszúja a magyarokat és a németeket érintette. Ahogyan azt már tudjuk, az úgynevezett Beneš-dekrétumok – szégyen, hogy még ma is érvényben vannak – értelmében mintegy 100 ezer felvidéki magyarnak kellett elhagynia ősei földjét, hátrahagyva házaikat, bútoraikat, állataikat.

A vissza-szlovákosítás volt a másik gyalázatos tette a csehszlovák politikának. Akik szlováknak vallották magukat, azok visszakaphatták vagyonukat. A 600 ezres magyarság egy része kénytelen volt megalkudni, a kitartókat cseh területekre toloncolták.

Kárpátalja Trianon után Csehszlovákiához, 1945-ben pedig a Szovjetunióhoz került (1938-44 között átmenetileg újra a Magyar Királyság része volt a Kárpát-medence észak-keleti része). A Vereckei-hágótól Ungvárig, Beregszásztól Husztig és Munkácsig húzódó területen élő mintegy 300 ezer magyar szörnyű időket élt át Sztálin birodalmában. A férfiakat „malenykij robotra” hurcolták, s közülük a legtöbben soha nem tértek vissza.

Partium és Erdély, a Kárpát-medence keleti fele a magyar nemzettest szerves része, amelynek minden részén éltek magyarok, a Székelyföldön pedig csak elvétve laktak románok. Legszebb tájaink, városaink százai, falvaink ezrei kerültek a trianoni diktátum értelmében román fennhatóság alá. A Horthy-rendszer alatt 1940-ben Erdély egy része és a Székelyföld visszakerült az anyaországhoz aztán 1945-től újra a románoké lett. A Székelyföld két évtizedig még autonóm (önálló) terület volt, de a román kommunizmus legsötétebb korszakában, a Ceaușescu időben azt visszavonták. Ellehetetlenítették a magyarok életét, és megkezdték a románok betelepítését a színmagyar lakosság közé. 1988-ban nyolcezer magyar falut akartak lerombolni, amit az akkori Európa és a kádári Magyarország szó nélkül tűrt. Csak a kommunizmus bukása akadályozta meg a terv kivitelezését. A magyarellenesség mai napig tapasztalható Romániában, ahol a Székelyföld autonómiájáról hallani sem akarnak, holott az ottani rendszerváltozás elindítója az életét is kockára tévő magyar református lelkész, Tökés László volt.

A Délvidéket, a Kárpát-medence déli részét, a trianoni diktátum alapján az akkori Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, a későbbi Jugoszláviához csatolták. Igaz, hogy 1941-ben a német invázió idején a terület egy részét visszacsatolták Magyarországhoz, de 1942-ben egy nácibarát magyar katonai és rendőrtisztek alkotta különítmény szörnyű vérengzést hajtott végre Újvidéken. Ennek az öldöklésnek három és félezer ember esett áldozatul. A bosszú sem maradt el, 1945-ben a szerb partizánok 50 ezer magyart mészároltak le Bácskában. A háború után, a kommunista vezető Tito sokkal több jogot biztosított a magyaroknak, mint bármelyik más utódállam. A Vajdaság, ahol a legtöbb magyar lakott autonómiát kapott, s az életszínvonala szinte irigylésre méltó volt. Furcsa, de éppen emiatt következtek be tömeges szerb-magyar házasságkötések, s ez a vajdasági magyarok anyanemzettől való elszakadásához vezettek. A horvát és a szlovén területeken élő magyarok helyzete viszonylag kielégítő volt.

A magyarság jövője

Hazánk különleges helyzetű, ahogy mondani szokás, önmagával határos ország. Bár a Kárpát-medence, mint földrajzi és kulturális egység az otthonunk, de a történelem folyamatosan csúnya „tréfát” űzött velünk. Dúlt bennünket a tatár, pusztított a török, nyakunkon ült a labanc (osztrák), szipolyoztak a kommunisták (szovjetek), manapság pedig a nemzetközi tőke és az azt mozgató háttérhatalom béklyójában élünk, de legalább a látszólagos szabadság és a demokrácia légkörében.

Minden igaz magyar embernek a legnagyobb fájdalma a trianoni (1920) és az azt megerősítő párizsi (1947) diktátum, ami szétszakította a nemzettestet. A Horthy-korszak tragikus kimenetelű revíziós erőfeszítései után a szocializmus (kommunizmus) évtizedeiben szót sem volt szabad ejteni a határon túl élő testvéreinkről. Két generáció nőtt úgy fel, hogy semmit sem tudott erről a traumáról. Pedig a trianoni veszteséget még tetézte a második világháború, és az '56-os forradalom után menekülő százezrek fájdalmas távozása.

A világban mintegy 15 millió magyar él, közülük 5 millióan az államhatárokon túl. Ebből 3 millióan a szomszédos országokban, a többiek nagy része az Amerikai Egyesült Államokban, Nyugat-Európa országaiban, de talán nincs is olyan helye a világnak, ahová ne vetődött volna honfitársunk. Talán a legtragikusabb sorsuk a szomszédos államokban élő magyaroknak volt. Miközben folyamatosan megaláztak, másodrendű állampolgároknak tartották őket, még a kommunizmus gyötrelmeit is át kellett élniük.

A rendszerváltozás után lehetőség nyílt arra, hogy az anyanemzet és a határokon túl élők legalább képletesen újra egymásra találjanak. Antall József miniszterelnökké választása után a következőket mondta: „*Lélekben 15 millió magyar miniszterelnöke szeretnék lenni!*”

Természetesen a szomszédos országok azonnal tiltakozni kezdtek, hiszen a Horthy korszak revíziós politikájának feléledésétől tartottak. De a magyar baloldali, liberális pártok sem támogatták a nemzetegyesítő törekvéseket.

Hazánk 2004-ben lett az Európai Unió tagja, ami reményt adott arra, hogy a belső határok felszabadítását követően, a nemzetrészek újra kapcsolatba kerüljenek. Még ebben az esztendőben sor került egy népszavazásra is, amelynek tétje az volt, hogy a Parlament tárgyaljon-e a határon túli magyarok kettős állampolgárságának megadásáról. A Gyurcsány Ferenc vezette baloldali és liberális pártok (MSZP és SZDSZ) szégyenteljes ellenkampánya oda vezetett, hogy a népszavazás eredménytelen lett, s a téma lekerült a napirendről. Közben az ország minden téren romlásnak indult, s a 2009-es nagy világválság, s annak rossz kezelése csődbe vitte hazánkat.

2010-ben, s az azt követő két választáson a nemzeti, keresztény, konzervatív értékeket valló politikai erő, a FIDESZ-KDNP szövetség aratott átütő, kétharmados győzelmet. Orbán Viktor kormányfő vezetésével sikerült a pénzügyi helyzetet stabilizálni, sőt, a meginduló új gazdaságpolitika béremeléseket, magasabb életszínvonalat eredményezett. A kettős állampolgárság, a képletes nemzetegyesítés immár magától értetődő dolog lett. (Már több mint 1 millió határon túli honfitársunk kapta meg a magyar állampolgárságot.)

Napjaink legsúlyosabb kérdése a Közel-Keletről és Afrikából induló hatalmas népvándorlás, vagyis migrációs nyomás kezelése. Magyarország a határainak sikeres védésével a probléma európai szintű megoldásának egyik fontos szereplőjévé vált.

TARTALOM

A MAGYARSÁG EREDETE, AZ ÁRPÁD HÁZ KIRÁLYAI

A magyar nép eredetének kérdése

Eredet, vándorlás és letelepedés

A magyarok hitvilága

A kalandozások kora

A feudális-keresztény állam alapítása – István király uralkodása

Válságos időszak – Orseolo Pétertől Szent Lászlóig

Szent László és Könyves Kálmán uralkodása

Trónviszályok után III. Béla a király

Apa és fia harca – II. András és IV. Béla

Tatárjárás, második honalapítás és az Árpád-ház kihalása

HAZÁNK A VEGYESHÁZI KIRÁLYOK IDEJÉN

Károly Róbert és Nagy Lajos uralkodása

Luxemburgi Zsigmond a trónon

Harcok a török ellen – Hunyadi János a törökverő

A magyarság fénykora – Mátyás király uralkodása

Mátyás halálától a Mohácsi csatáig

A HÁROM RÉSZRE SZAKADT MAGYARORSZÁG

A kettős királyság kora

A török hódoltsági terület

Az Erdélyi Fejedelemség

A királyi Magyarország

Pázmány Péter, Zrínyi Miklós fellépése és a török kiűzése

Rákóczi Ferenc szabadságharca

A szabadságharc bukása

HAZÁNK A HABSBERG URALOM ALATT

A kéttáblás parlament és a Pragmatica Sanctio

Mária Terézia felvilágosult abszolútizmusa

II. József, a kalapos király

A Szent Korona

A polgárosodás kezdete Magyarországon

POLGÁROSODÁS MAGYARORSZÁGON - A REFORMKOR

A reformkor kezdete, gróf Széchenyi István fellépése

A soknemzetiségű Magyarország tudományos és művészeti élete

Széchenyi országépítő munkája

Kossuth Lajos politikai pályája

Politikai küzdelmek a reformországgyűléseken

FORRADALOM, ÉS SZABADSÁGHARC A HABSBERG ELNYOMÁS ELLEN

Forradalmak Európában és Pesten

A Batthyány kormánytól az OHB megalakulásáig

A szabadságharc kezdete

A szabadságharc vége

MEGTORLÁS – KIEGYEZÉS – BOLDOG BÉKEIDŐK

Hazánk a szabadságharc leverése után

A kiegyezés előzményei

Az Osztrák-Magyar Monarchia

A kapitalista (tőkés) rendszer kialakulása Magyarországon

Századfordulós fények, és háborús árnyak

AZ I. VILÁGHÁBORÚ HAZÁNK RÉSZVÉTELÉVEL

A háború kirobbanásának oka és ürügye

Az Osztrák-Magyar Monarchia részvétele a Nagy Háborúban

MAGYARORSZÁG A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az őszirózsás forradalom

A Tanácsköztársaság

A trianoni nemzettragédia

A Horthy-korszak társadalma

A Bethleni konszolidáció időszaka és eredményei

Vonakodó csatlósként a háború felé

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A II. VILÁGHÁBORÚBAN

Hazánk belépése a háborúba

Német nyomás alatt az ország

Élet a megszállt Magyarországon – a németek kiűzése

A KOMMUNIZMUS BÉKLYÓJÁBAN

Hazánk szovjet megszállása

Gyötrelmes megújulás

A Rákosi-korszak – 1948-1953

Rákosi bukása, Nagy Imre reformkísérlete

FORRADALOM ÉS RENDSZERVÁLTOZÁS

Az 1956-os forradalom és szabadságharc

A Kádár-korszak – 1956-1988

A felemás rendszerváltozás

Kisebbségben élő magyarok

A magyarság jövője